

насолоду від прослуховування музики, розуміють ідею музичних творів, уявляють ідеал і намагаються самостійно відтворити красу прослуханого.

Музика та музична діяльність мають потужний вплив на внутрішній світ дитини, стимулюючи її до самовираження та творчості, збагачуючи духовний потенціал і наповнюючи життя глибоким змістом.

Список використаних джерел

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку “Я у Світі” / наук. кер. та заг. ред. О.Л.Кононко. 3-тє вид., випр. К. : Світич, 2009. 430 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. *Дошкільне виховання*. 2021. №1. С. 1-6.
3. Бех І.Д. Духовні цінності в розвитку особистості Педагогіка і психологія. 1997. №1. С. 124-129.
4. Богуш А.М. Українське народознавство в дошкільному закладі : навч. Посіб. 2-ге вид., переробл. і допов. К. : Вища шк., 2002. 407 с.
5. Гаврилова Л.Г. Сучасні підходи до діагностики і розвитку музичних здібностей дітей старшого дошкільного віку і молодшого шкільного віку : навч. посіб. для студ. пед. спец. ВНЗ. 2-ге вид., випр. та доповн. Словянськ: Маторін. 2012. 137 с.
6. Гриньова В.М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспект): дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: 13.00.04. Харківський держ. педагогічний ун-т ім. Г.С.Сковороди. Харків, 2000. 416 арк.
7. Ростовський О. Які почуття передає музика : методичні рекомендації. *Початкова школа*. Київ. 2001. № 9. С. 39-42
8. Танько Т.П. Народне мистецтво у системі цінностей студентської молоді. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. : зб. наук. прац. Серія : Педагогіка і психологія. Ялта. 2009. Вип. 23, Ч. 1. С. 199-208.

Романченко Дар'я,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Мнишенко Катерина,
доктор філософії (PhD), старший викладач
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ТЕАТРАЛІЗОВАНА ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ УЯВИ У ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Romanchenko Daria,
master's student
Mnyshenko Kateryna,
Doctor of Philosophy (PhD), senior teacher
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

THEATRICAL PLAY ACTIVITY AS A MEANS OF DEVELOPING CREATIVE IMAGINATION IN PRESCHOOL AGE

Анотація. У статті розглядається театралізована ігрова діяльність як ефективний засіб розвитку творчої уяви у дітей дошкільного віку. Автор аналізує педагогічні умови та методики впровадження театралізованої діяльності в освітній процес дошкільних закладів. Обґрунтовується значення

творчої уяви для формування особистості дитини, її когнітивного, емоційного та соціального розвитку. Розглядаються практичні аспекти організації театралізованих ігор, які сприяють розвитку креативності, самовираження та взаємодії дітей із соціумом. Описуються види театралізованих ігор, їх педагогічний потенціал та вплив на розвиток дошкільників.

Ключові слова: театралізована діяльність, творча уява, дошкільний вік, розвиток креативності, освітній процес, театралізовані ігри.

Abstract. *The article examines dramatized play activities as an effective means of developing creative imagination in preschool children. The author analyzes pedagogical conditions and methodologies for integrating dramatized activities into the educational process of preschool institutions. The importance of creative imagination for the formation of a child's personality, cognitive, emotional, and social development is substantiated. Practical aspects of organizing dramatized games, which foster creativity, self-expression, and interaction with society, are considered. Various types of dramatized games, their pedagogical potential, and their impact on preschool children's development are described.*

Keywords: *dramatized activity, creative imagination, preschool age, creativity development, educational process, dramatized games.*

Постановка проблеми. Дошкільний вік є ключовим періодом у формуванні базових особистісних якостей, когнітивних процесів та соціальних компетентностей дитини. Розвиток творчої уяви, як одного з важливих компонентів творчого потенціалу, є необхідною умовою формування повноцінної особистості. Театралізована ігрова діяльність у цьому контексті виступає дієвим засобом для стимулювання творчої активності, уяви, емоційного самовираження та комунікативних здібностей дитини. Однак, на практиці впровадження таких методик у дошкільних закладах часто є недостатньо ефективним через відсутність системного підходу та належної підготовки педагогів.

Аналіз останніх наукових публікацій. У наукових дослідженнях Л. Виготського, О. Кононко та Г. Костюка підкреслюється важливість гри як засобу розвитку уяви у дошкільному віці. Театралізована діяльність розглядається сучасними науковцями, зокрема Л. Калініною та О. Смірноюю, як форма організації навчально-виховного процесу, що забезпечує всебічний розвиток особистості. Вона сприяє формуванню емоційної стійкості, комунікативних навичок та естетичного смаку. Роботи М. Кривоніс та Н. Горбунової наголошують на значенні театралізованих ігор для розвитку уяви, розкриття творчого потенціалу та збагачення соціального досвіду дитини. Утім, питання педагогічного забезпечення театралізованої діяльності в дошкільних закладах потребує подальшого дослідження.

Мета статті Розкрити особливості організації та значення театралізованої ігрової діяльності для розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку, а також обґрунтувати її ефективність як засобу формування творчого потенціалу.

Виклад основного матеріалу. З огляду на те, що формування творчої уяви у дошкільному віці є одним із найважливіших новоутворень (як

стверджують класики психології), розвиток цієї якості визначає ключовий напрямок психічного становлення дитини. Саме тому актуальним залишається питання пошуку ефективних способів і методів стимулювання творчої уяви.

І. Грузинська в своїх роботах узагальнює попередні дослідження даної проблеми. Вона зазначає, що на особливу важливість дошкільного віку для розвитку уяви як ключової риси творчої особистості вказують основоположні праці класиків вітчизняної психології, таких як Л. С. Виготський, Г. С. Костюк, О. В. Моляко та інші. Різні аспекти розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку в контексті ігрової діяльності аналізували Л. В. Артемова, Р. Й. Жуковська, Р. А. Іванкова та інші дослідники. Формування творчих якостей у різних видах художньої діяльності висвітлювали у своїх роботах С. В. Акішев, Є. В. Белкіна, Н. О. Ветлугіна, О. О. Дронова, а також сучасні українські науковці, такі як О. Л. Кононко, О. М. Олійник, Л. І. Фесенко тощо [3].

Л. Фурміна досліджувала дану проблему і стверджує, що розвиток уяви у дошкільному віці можна аналізувати як через ставлення дітей до гри та ролей, які вони обирають і виконують під час ігрової діяльності, так і через вивчення матеріальних продуктів їхньої творчості. Серед таких продуктів можна виділити художні твори, малюнки, створені історії тощо [8].

З матеріалів дошкільної психології та педагогіки [7] відомо, що ігрова діяльність дітей 5–6 років є змістовною та виразною. Особливу роль у таких іграх відіграють мовлення та взаємодія між учасниками. Діти цього віку можуть одночасно виконувати 7–10 ролей, використовувати предмети-замінники, природні матеріали та власноруч створені елементи гри. Сюжети таких ігор часто розвиваються та творчо вдосконалюються, а кількість ігор-драматизацій зростає. Дошкільники активно включають у гру власні враження від реального життя, почутого від дорослих чи побаченого у фільмах. Ігрова діяльність може бути як імпровізованою, так і здійснюватися за заздалегідь підготовленим сценарієм чи правилами.

Отже, аналізуючи перебіг і розвиток ігрових ситуацій на всіх вікових етапах дошкільного дитинства, можна зробити висновок, що гра є важливим чинником розвитку дитини. Вона сприяє вдосконаленню всіх психологічних процесів, зокрема розвитку творчої уяви.

Проте дитина часто грає наодинці, без залучення глядачів. У таких випадках театралізована ігрова діяльність виявляється більш ефективною для дошкільного віку. Присутність глядача може суттєво впливати на мотиваційні, поведінкові та емоційні аспекти дитячої діяльності, що є важливою складовою театрального мистецтва. Саме наявність глядача виступає ключовою відмінністю театральної гри від звичайної дитячої гри. Як зазначають М. Коваленко та О. Олійник, у дитячій грі всі ролі — актора, глядача, автора, декоратора та сценічного працівника — об'єднані в одній особі [5;6].

Для оптимального залучення дитини до театралізованої діяльності, на думку дослідників Н. Горбунової, О. Дроботій, М. Кривоніс, слід розпочинати із занурення дитини у світ мистецтва. У програмі «Українське дошкілля» рекомендовано таким чином розвивати у дитини художній смак, емоційну чутливість та творчу уяву [2].

У процесі залучення до світу мистецтва, за думкою Л. Калініної, у дітей дошкільного віку активізуються художньо-естетичні асоціації. Вони починають

оцінювати, порівнювати, узагальнювати, усвідомлюючи зв'язок між змістом твору та засобами його художньої виразності. Покращуються мовленнєві навички, розширюються знання про різні види та жанри театралізованої діяльності, формується розуміння змісту вистав і емоційне ставлення до персонажів. Завдяки цьому дошкільники розвивають почуття емпатії та толерантності, що поступово робить їх емоції менш ситуативними й нестабільними, перетворюючи їх на більш стійкі [3].

Наступним етапом у впровадженні театралізованої ігрової діяльності є застосування опосередкованого педагогічного впливу. Це включає організацію предметно-ігрового середовища, постановку творчих завдань, підтримку при плануванні діяльності та проведення мовленнєвої підготовки. В. Волкова та Т. Чесняк визначили ключові принципи, які забезпечують ефективність театралізованої діяльності:

1. **Принцип гуманізації** – передбачає розуміння вихователем внутрішнього світу дитини, її емоцій і бажань, створюючи умови для рівноправної співпраці.

2. **Принцип особистісно-орієнтованого підходу** – враховує індивідуальні особливості дитини, її досвід і соціальне оточення.

3. **Принцип інтегративності** – забезпечує взаємодію різних елементів художньо-продуктивної діяльності (музики, образотворчого мистецтва, поезії, живопису) у театралізованій грі.

4. **Принцип інтерактивності** – акцентує на максимальному залученні всіх дітей до театралізованої діяльності.

5. **Принцип систематичності** – передбачає регулярне включення театралізованих вправ у щоденні освітньо-виховні заходи [1].

Крім того, вихователь має дотримуватися принципу співпраці та демонструвати власну компетентність, зацікавленість, відкритість і креативність, що сприятиме успіху театралізованої діяльності.

О.Мігунова досліджує особливості організації театралізованої діяльності для різних вікових груп дітей, детально описує алгоритм створення вистав у дитячих садочках та підкреслює значення ролі педагога у цьому процесі [6]. О.Смірнова акцентує увагу на психологічних аспектах дитячих ігор у дошкільному віці. Г.Кравцов та О.Кравцова аналізують культурно-історичні аспекти у психології гри.

У роботах О.Ляховець описано додаткові форми театралізованої діяльності, такі як театр повітряних кульок (де надута кулька оформлюється як обличчя чи морда тварини), театр рукавичок (рукавички доповнюються деталями для певної ролі) та театр-пуф (вистави створюються за допомогою пуфів). Програма «Українське дошкільня» акцентує увагу на грі-драматизації, театралізованих іграх, використанні художніх творів та забавлянок.

На початковому етапі театралізованої діяльності діти репродуктивно відтворюють образи, опираючись на свій життєвий досвід. Згодом вони починають додавати фантастичні деталі та рухи, які стають оригінальнішими завдяки аглютинації, гіперболізації, парадоксальному комбінуванню рис і «оживленню» предметів.

Л.Калініна зазначає, що привабливість театрального мистецтва для дошкільнят пояснюється його синкретичністю, здатністю інтегрувати елементи,

які складно поєднати в інших видах діяльності. Завдяки цьому забезпечується всебічний творчий розвиток. Робота над дитячими театралізованими виставами об'єднує літературу (знайомство з текстами, драматургію), хореографію (розвиток гнучкості, ритмічності), музику (вплив на емоційний стан), образотворче та декоративне мистецтво (створення реквізиту), що інтегруються в єдину сценічну дію [4].

У сучасному інформаційному середовищі представлено багато матеріалів, що висвітлюють передовий досвід закладів дошкільної освіти у впровадженні театралізованих ігор. Наприклад, І.Вечканова досліджує застосування таких ігор у роботі з дітьми з особливими потребами; О.Дроботій та М.Кривоніс аналізують можливості художньо-естетичного розвитку першокласників та розвиток уяви; О.Євсіна, Т.Кушнірук, І.Маріна пропонують зразки планування театралізованої діяльності для старших груп.

Така діяльність має заохочувати шестирічних дітей до самостійного організування театралізованих ігор, розвитку виразності (рухи, міміка) та сприяти формуванню самостійності й індивідуальності у виборі засобів виразності. Усі ці аспекти впливають на розвиток творчої уяви дітей і вимагають створення відповідних педагогічних умов.

Висновки. Театралізована ігрова діяльність є універсальним засобом розвитку творчої уяви дошкільників. Її інтеграція в освітній процес сприяє формуванню художньо-естетичної компетентності, соціалізації, комунікативних та творчих здібностей дитини. Педагогічна ефективність цієї діяльності досягається за умови створення сприятливого середовища, використання інтегрованого підходу та активної підтримки з боку педагога. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку методичних рекомендацій для практичного впровадження театралізованих ігор у дошкільних закладах.

Список використаних джерел

1. Волкова В.А., Чесняк Т.О. Роль театралізованої діяльності у розвитку творчих здібностей старших дошкільників // *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*. Вип. 43 (96), 2015. с. 82-88. URL: <http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2015/43/13.pdf> (дата звернення 26.10.2024).
2. Горбунова Н. Театралізована діяльність дошкільників // *Дитячий садок*. 2015. №38 (326). С. 3–15.
3. Грузинська І.М. Особливості розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку. Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова // *Молодий вчений*, 2017. №8. С.211-214
4. Калініна Л.А. Формування творчої особистості дитини дошкільного віку засобами театральної-сценічної діяльності // *Науковий вісник МНУ імені В.Сухомлинського*, 2016. Випуск 1.45 (106). Педагогічні науки. С.46-49. URL:http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/files/13_8.pdf (дата звернення 03.11.2024).
5. Коваленко М.М. Педагогічні умови розвитку уяви молодших дошкільників у процесі зображувально-ігрової діяльності. *Науковий вісник Донбасу*. 2010. № 3. URL <http://www.irbis-nbu.gov.ua> > (дата звернення 12.10.2024)
6. Мігунова Є. В. Театральна педагогіка в дитячому саду. ТЦ Сфера, 2009. 128 с.
7. Павелків Р. В., Цигипало О.П. Дитяча психологія: Навч. посіб. К.:

Академвидав, 2008. 432 с

8. Фесенко М.І. Розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами театрального мистецтва. Кваліфікаційна робота. Суми, 2020.
URL:[https://repository.sspu.edu.ua > bitstream](https://repository.sspu.edu.ua/bitstream) (дата звернення 1.10.2024)

Савчук Анастасія,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Мнишенко Катерина,
доктор філософії (PhD), старший викладач
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ТЕАТРАЛІЗОВАНА ДІЯЛЬНІСТЬ, ЯК ЗАСІБ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ

Savchuk Anastasiia,
master's student
Mnyshenko Kateryna,
Doctor of Philosophy (PhD), senior teacher
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynsky State Pedagogical University (Ukraine)

SOCIAL AND PEDAGOGICAL POTENTIAL OF THEATRICAL ACTIVITIES

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства особливу увагу приділяють активізації людського потенціалу, яка є однією з ключових умов подальшого соціального прогресу. У цьому контексті перед дошкільними закладами постає завдання підготовки відповідальних громадян, здатних самостійно аналізувати події та будувати свою діяльність у відповідності до інтересів інших. Вирішення цього завдання тісно пов'язане з формуванням стійкої моральної поведінки у дітей.

Моральне виховання дошкільників належить до найбільш складних аспектів педагогічної роботи. Для успішного вирішення цього завдання вихователь має не лише добре володіти методиками, а й інтегрувати елементи морального виховання у всі види дитячої діяльності.

Актуальність цієї теми визначається соціальною важливістю формування основ моральної поведінки у дітей старшого дошкільного віку.

Аналіз останніх наукових публікацій. Питання морального розвитку та виховання розглядали багато дослідників, серед яких: Р.С. Буре, А.М. Виноградова, Г.Н. Годна, В.А. Горбачова, Т.С. Комарова, В.К. Котирло, А.Д. Кошелева, А.І. Липкіна, С.В. Петеріна, Т.О. Пономаренко, С.Є. Рижикова, Е.О. Щасний, Т.Н. Титаренко, Т.М. Утробіна, В.Г. Цуканова, О.А. Шаграєва, Е.В. Штіммер, Є.К. Ягловська та інші.

Дослідженням цієї проблеми також займалися зарубіжні психологи, такі як Ж. Піаже, Л. Колберг, Г. Айзенк, А. Бандура і Р. Уолтер.

Мета статті – обґрунтувати значення театралізованої діяльності як ефективного засобу виховання основ моральної поведінки у дітей старшого

дошкільного віку, також проаналізувати вплив театралізованої діяльності на розвиток моральних якостей, емоційно-ціннісної сфери та соціальної взаємодії дітей.

Виклад основного матеріалу. Театралізована діяльність є потужним засобом розвитку творчості у дітей, що робить її важливим елементом морального виховання. У процесі такої діяльності діти виконують ролі як акторів, так і драматургів. Вони переосмислюють знайомий матеріал, вигадують нові сюжети, залучаючи фантазію і творчі ідеї для вираження своїх почуттів, вражень та ставлення.

Художня діяльність, що включає сприйняття театральних творів та відтворення почуттів і уявлень у формі гри, є одним із найефективніших педагогічних інструментів для розвитку дитини. Це й називають театралізованою діяльністю.

Театралізована діяльність, будучи специфічним видом дитячої творчості, є однією з улюблених форм активності дошкільнят. Через створення і відтворення образів діти реалізують потребу в спілкуванні, самопізнанні та самовираженні.

У Базовому компоненті дошкільної освіти (БКДО) театралізована діяльність розглядається в межах освітнього напрямку «Дитина у світі мистецтва». Тут відбувається формування мистецько-творчої компетентності, яка дозволяє дитині розвивати свій художньо-естетичний потенціал, емоції та почуття через різні види мистецтва. Ця компетентність допомагає використовувати мистецькі навички як у самостійній, так і освітній діяльності.

Завдяки театралізованій діяльності дитина не лише занурюється у мистецьку атмосферу, а й формує виконавську та глядацьку культуру. Вона створює та проживає образи персонажів, що сприяє формуванню емоційно-ціннісного ставлення до оточуючого світу. У процесі цієї діяльності розвиваються спостережливість і емоційність, а отримані результати стають стимулом для подальшої творчої активності дитини.

Метою театралізованої діяльності є допомога дитині у створенні власної картини світу, де кожен образ є відображенням її особистих вражень. Завдання педагога полягає в тому, щоб підтримати дитину в розумінні, які почуття чи ідеї виражає танець, пісня, малюнок або імпровізація. Важливо враховувати, що створюючи образ, дитина передає свої емоції, сформовані через тактильні, слухові, зорові та кінестетичні відчуття, які стимулюють її до творчості.

Дослідження Н. Куфко довели, що взаємодія дітей з театральним мистецтвом сприяє розвитку їхніх моральних якостей. Театралізована діяльність відіграє значну роль у всебічному розвитку дитини, зокрема в її розумовому, фізичному та моральному становленні. Вона допомагає розвивати почуття, емпатію та соціальні навички. Завдяки театралізованій діяльності з моральною спрямованістю діти вчаться вирішувати різноманітні проблемні ситуації, що сприяє їхньому гармонійному розвитку [5].

Театралізована діяльність є одним із найефективніших засобів педагогічного впливу на дитину. Вона виступає не лише як популярна форма творчості, але й як унікальний вид діяльності, властивий саме дітям.

Окрім цього, театралізована діяльність сприяє розвитку емоційної сфери дитини, формує глибокі переживання, морально-етичні цінності, а також

стимулює здатність до співпереживання подіям та співчуття героям. Це робить її важливим інструментом для формування моральних якостей у дітей.

В Україні проблема розвитку морального виховання через театралізовану діяльність була предметом дослідження М. Маханьової. Вона звертала увагу на розвиток акторських та артистичних здібностей у дітей, відзначаючи, що артистичні здібності є особливим рівнем прояву спеціальних талантів. Ці здібності дозволяють дітям успішно виконувати художні твори різних жанрів, зокрема танці, співи, гру на музичних інструментах, а також інтерпретувати ролі у виставах [4].

М. Маханьова виділила кілька ключових компонентів театралізованої діяльності:

1. Пізнавальний компонент: допомагає дитині ознайомитися з театром, дізнатися про його функції, жанри та працю людей, які його створюють.
2. Ігровий компонент: дозволяє застосовувати отримані знання в ігровій формі.
3. Творчий етап: передбачає участь дітей у театральній діяльності, де вони приміряють на себе різні ролі та виконують функції акторів [6].

Також розрізняють різні види театру, які можна використовувати для організації театралізованої діяльності:

- Ляльковий театр;
- Настільний театр;
- Пальчиковий театр;
- Тіньовий театр, де застосовуються іграшки, картини, ляльки, кокони, фігурки або «живі тіні», що розташовуються за ширмою.

Кожен із цих видів театру має свої унікальні можливості для стимулювання творчості та розвитку театральної діяльності у дітей [1].

Особливості театралізованої діяльності дітей змінюються залежно від їхньої вікової групи. Це обумовлено різним рівнем розвитку морально-етичної сфери дитини, її сприйняттям літературних творів, а також здатністю брати участь у театралізованих виставах і ігрових формах діяльності.

Організація театралізованих вистав для дошкільнят сприяє розвитку їхніх творчих здібностей, уміння зв'язно висловлювати свої думки, вести діалог і складати розповіді про побачене. Герої вистав чинять значний моральний вплив на дітей, які сприймають їх як реальних персонажів. Діти засуджують негативні вчинки героїв, навчаються розуміти дружбу, взаємодопомогу, хоробрість і щирість. Це допомагає їм не лише засвоювати моральні цінності, а й краще розуміти явища навколишнього світу, засвоювати правила поведінки та норми соціальної взаємодії.

Таким чином, театр не лише розважає, але й виконує важливі освітні та виховні функції, сприяючи гармонійному розвитку дитини [3].

С. Русова була однією з перших, хто систематизував види театралізованої діяльності, наголошуючи на їхньому ефективному впливі на розвиток творчих і мовленнєвих здібностей у дітей. Вона зазначала, що підготовка до виконання ролей, зокрема заучування реплік героїв, сприяє збагаченню словникового запасу дошкільнят літературними словами та словосполученнями. Якщо ж гра

проводиться без попереднього заучування тексту, діти самостійно формулюють репліки, що стимулює розвиток їхньої словесної творчості та здатності до композиції сюжету. Завдяки цьому драматизація казок стає простішою, адже діти вчаться швидко знаходити потрібні слова відповідно до подій чи вчинків героїв [2].

Під час підготовки до театралізації діти вивчають костюми, відтворюють характерні рухи героїв перед дзеркалом і занурюються в образ. Важливим елементом є ігровий образ, коли дитина не лише зовнішньо перевтілюється в персонажа, а й передає його емоції та почуття. У процесі вистави діти переймаються поведінкою героїв, вчаться співпереживати та наслідують позитивні приклади. Перед початком діяльності педагог знайомить дітей із літературним твором, аналізує сюжет і обговорює стратегії поведінки героїв, сприяючи самостійному створенню образів.

Кожен етап театралізованої діяльності супроводжується різноманітними педагогічними прийомами, які забезпечують емоційне залучення дітей у процес та їхню активну участь. Вихователь добирає поняття, які допомагають дітям краще розуміти різні людські стани, спонукаючи до співпереживання.

Театралізована діяльність розкриває моральний потенціал дітей, допомагаючи їм ознайомлюватися з навколишнім світом через образи, звуки й кольори. Завдання та ситуації, які виникають у процесі театралізації, навчають дітей аналізувати події, робити висновки й приймати правильні рішення. Використовуючи міміку, жести та інтонацію, діти передають текст і слова героїв, розвиваючи при цьому власне мовлення. Вони емоційно реагують на сюжет, виражають свої враження від героїв і вистави.

Крім того, у процесі театралізованої діяльності діти самостійно створюють атрибути, костюми та декорації, що сприяє розвитку їхньої креативності та самостійності.

Висновок. Таким чином, театралізована діяльність забезпечує оптимальне поєднання самостійної та колективної мовленнєвої, драматичної активності, допомагаючи дітям краще усвідомлювати емоційні стани й розвивати експериментальні навички.

Список використаних джерел

1. Гончаренко А. М. Педагогічні умови становлення гуманних взаємин старших дошкільників: автореф. дис. канд. пед. наук: Київ, 2003.
2. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та [Богуш А. М., Варяниця Л. О., Гавриш Н. В. та ін.]; наук. ред. А. М. Богуш; за заг. ред. Н. В. Гавриш. Луганськ: Альмамастер, 2006. 368 с.
3. Писарчук О. Т. Особливості формування предметно-розвивального середовища дошкільного навчального закладу. Наукові записки. Серія: педагогіка. 2014. № 4.
4. Соціально-моральне виховання дошкільника: навч.-метод. посіб. для студ. пед. спец. / Укл.: О. Л. Кононко, Н. П. Пихтіна, С. І. Матвієнко, А. М. Аніщук, Л. В. Бобро, О. В. Лісовець; за заг. ред. О. Л. Кононко. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2020. 415 с
5. Шевцова Л. В. Розвиток емоційно-моральної сфери дітей дошкільного віку. Соціум. Наука. Культура. URL: <http://intkonf.org/shevtsova-lvrozvitok-emotsiyno-moralnoyi-sferi-diteystarshogo-doshkilnogo-viku/>
6. Korb D. (2019). Raising an Organized Child: 5 Steps to Boost Independence, Ease Frustration, and Promote Confidence. American Academy of Pediatrics. 236.

Сідлецька Тетяна,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
Вінницький національний технічний університет (Україна)

**ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ ВІННИЦЬКОГО
МУЗИЧНОГО УЧИЛИЩА ІМ. М. Д. ЛЕОНТОВИЧА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА
КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКЕ ЖИТТЯ ВІННИЦІ 60-80-Х РР. ХХ СТ.**

Sidletska Tetiana,
Candidate of Art Criticism (Ph.D.), Associate Professor,
Vinnytsia National Technical University (Ukraine)

**THE MAIN AREAS OF ACTIVITY OF THE VINNYTSIA COLLEGE
OF CULTURE AND ARTS NAMED AFTER M. D. LEONTOVYCH AND ITS
INFLUENCE ON THE ART AND CULTURAL ASPECTS OF VINNYTSIA
CITY THE PERIOD OF 1960s – 1980s**

***Анотація.** У статті розкрито основні напрями діяльності Вінницького музичного училища ім. М. Д. Леонтовича у 60-80-х рр. ХХ ст. Висвітлено творчі досягнення мистецьких колективів училища, відображено наукові здобутки викладачів і студентів навчального закладу, підкреслено важливу роль училища у культурно-мистецькому житті Вінниці у вказаний період.*

***Ключові слова:** Вінницьке музичне училище ім. М. Д. Леонтовича, діяльність, мистецька освіта, культурно-мистецьке життя Вінниці, творчі колективи.*

***Abstract.** The article is covered the main areas of activity of the Vinnytsia college of Culture and Arts named after M. D. Leontovych the period of 1960s – 1980s. The creative achievements of the art teams of the college are highlighted, scientific achievements of teachers and students of the educational institution are reflected, the important role of the college in the art and cultural aspects of Vinnytsia city in the specified period is emphasized.*

***Key words:** Vinnytsia college of Culture and Arts named after M. D. Leontovych, activity, art education, art and cultural aspects of Vinnytsia city, art teams.*

Важлива роль у сучасних державотворчих процесах належить системі мистецької освіти, що представлена діяльністю мистецьких навчальних закладів. Саме через них реалізуються актуальні завдання збереження духовної спадщини народу, формується естетична культура особистості. Сьогодні неможливо будувати стратегію розвитку мистецької освіти без розкриття її становлення і розвитку, виявлення специфіки функціонування регіональних мистецьких навчальних закладів.

З-поміж багатьох мистецьких інституцій України привертає увагу діяльність Вінницького музичного училища ім. М. Д. Леонтовича у 60-80-х рр. ХХ ст. Музичне училище було провідним мистецьким закладом освіти регіону, де здійснювали підготовку фахівців для галузі мистецтва. Вінницьке музичне

училище ім. М. Д. Леонтовича, проводячи активну освітню, мистецьку, виховну діяльність, відіграло важливу роль у культурно-мистецькому житті міста.

Історію становлення і розвитку, особливості творчої діяльності мистецьких колективів Вінницького музичного училища ім. М. Д. Леонтовича коротко висвітлено у праці, присвяченій 50-річчю цього навчального закладу, публікаціях Н. Кушки, Ю. Москвічової, Е. Рожкової, Т. Сідлецької.

Однак, попри увагу вчених до різних аспектів діяльності навчального закладу, в мистецтвознавстві помітно бракує досліджень, в яких би розкривалися специфіка функціонування і основні напрями роботи Вінницького музичного училища ім. М. Д. Леонтовича у 60-80-х рр. ХХ ст. як головного осередку професійної музичної освіти міста.

Мета статті - розкриття основних напрямів діяльності Вінницького музичного училища ім. М. Д. Леонтовича і визначення місця та ролі навчального закладу в культурно-мистецькому житті Вінниці 60-80-х рр. ХХ ст.

Вінницьке музичне училище було відкрито у 1958 р. Училище стало спадкоємцем традицій музичної освіти Вінниччини, сформованих у першій половині ХХ ст. Це був середній спеціальний музичний навчальний заклад, де здійснювали підготовку артистів для професійних (аматорських) мистецьких колективів, викладачів дитячих музичних шкіл. Директором училища було призначено П. Чехлатого, у 1960 р. навчальний заклад очолив О. Тимошенко. У цей час завершилося будівництво нової споруди училища із концертним залом, побудували також гуртожиток для студентів [2, с. 15]. У 1963 р. директором Вінницького музичного училища став Ю Візнюк. Організовували навчальний процес у новоствореному закладі випускники усіх консерваторій України і різних мистецьких закладів вищої освіти СРСР. Саме взаємодія різних мистецьких шкіл і напрямів музичної педагогіки сприяла формуванню основ професійної майстерності, створенню методики викладання гри на різних музичних інструментах. Всього у штаті налічувалося 22 викладачі.

У 1958/1959 навчальному році студентами Вінницького музичного училища стали 60 осіб. В училищі були відкриті такі відділи: фортепіанний, струнних інструментів, народних інструментів, духових та ударних інструментів, співів, хорового диригування. У 1961 р. відкрили теоретичний відділ.

Варто відзначити, що методика організації навчального процесу в мистецьких навчальних закладах мала власні специфіку і системні принципи, які суттєво відрізнялися від загальновідомих освітніх основ, притаманних технічним або іншим гуманітарним навчальним закладам, що здійснювали підготовку фахівців масових професій. Головними тут були особистісний підхід, спрямований на розвиток внутрішнього світу вихованця, формування його особистісної ціннісної свідомості; корелятивні зв'язки різних спеціальностей; наставництво (формування практичних навичок студентів здійснюється під наглядом досвідченого виконавця-педагога); важлива роль практики соціокультурної діяльності.

Від початку заснування Вінницького музичного училища мистецькі колективи, викладачі, студенти навчального закладу здійснювали активну музично-просвітницьку роботу. Хор училища був одним із провідних виконавських колективів Вінниці та області. Хоровий колектив був первинною

організацією Вінницького обласного відділення хорового товариства УРСР. У 1958-1962 рр. керівником хору був К. Семенов. До складу колективу входило 65 осіб, хору була притаманна висока культура виконання, потужна динаміка, вокальна активність голосів. У 1962-1971 рр. диригентом хору Вінницького музичного училища став заслужений діяч мистецтв УРСР А. Мархлевський, під орудою якого колектив досяг високої виконавської майстерності. До репертуару хору входили твори українських і зарубіжних композиторів різних стилів і жанрів, а також обробки народних пісень [2, с. 108]. У 1971-1979 рр. хор училища очолював народний артист України В. Газінський, який продовжив роботу над розвитком та удосконаленням вокально-хорової техніки колективу. У 1975 р. на конкурсі-огляді хорових колективів хор Вінницького музичного училища здобув I місце і був визнаний найкращим серед хорів музичних навчальних закладів України. Репертуар хору збагатився складними творами, серед яких кантата «Хустина» Л. Ревуцького, фрагменти з «Реквієму» В. Моцарта, «Мати і дитя» А. Вербицького, «Льодолом» і «Літні тони» М. Леонтовича та ін.

Симфонічний оркестр (керівники - Ю. Ледайкин, Ф. Пойменов), оркестр народних інструментів (керівник – А. Ряполов), духовий оркестр (керівник – Ф. Пойменов), камерний оркестр (керівники – Ю. Візнюк, Р. Семко) також почали вести активну концертну діяльність. Мистецькі колективи училища виступали у навчальних закладах, будинках культури, на підприємствах, популяризуючи музичне мистецтво широкій аудиторії.

Із 1964 р. активну концертну діяльність у Вінниці та області здійснював камерний ансамбль, до складу якого входили викладачі училища Ангеліна Семко (фортепіано), Наум Калиновський (скрипка), Роман Семко (віолончель) [2, с. 61]. Репертуар колективу становили твори української й зарубіжної класичної музики. Варто зазначити, що для цього ансамблю композитор Л. Колодуб написав «Мелодію», Ж. Колодуб – «Вальс», а вінницький композитор В. Ткаченко створив «Тріо».

У 1979 р. було створено струнний квартет у складі Галини Гусєвої (скрипка), Юрія Стінермана (скрипка), Наума Калиновського (альт), Романа Семка (віолончель). У 1983 р. квартет став лауреатом Республіканського конкурсу камерних ансамблів у Києві. У 1990 р. викладачі училища Ангеліна Семко (фортепіано), Наум Калиновський (скрипка), Семен Калиновський (альт), Роман Семко (віолончель) створили фортепіанний квартет «Аркона», що став одним із мистецьких колективів Вінницької обласної філармонії. До репертуару квартету входили твори, що рідко використовувались у виконавській практиці: фортепіанні квартети Л. Бетховена, Л. Моцарта, Ф. Шуберта, п'єси В. Косенка, композиції Левка та Жанни Колодуб. Творча діяльність колективу сприяла розвитку музичної культури Вінниччини.

Велику зацікавленість широкої аудиторії викликав цикл лекцій-концертів «Історія розвитку фортепіанного мистецтва», започаткований викладачами фортепіанного відділу училища. На сцені Великого залу навчального закладу виконували музику всіх епох – від бароко до авангарду [3].

У 1968 р. з нагоди 10-річчя Вінницькому музичному училищу було присвоєно ім'я видатного українського композитора М. Д. Леонтовича.

Розвитку музичної освіти Вінниці та області сприяло відкриття у 1960 р. дитячої музичної школи-студії, що стала головною базою педагогічної практики в училищі. Викладачами школи-студії стали досвідчені педагоги училища, які розробляли методику гри на народних, духових інструментах, створювали навчально-методичну літературу, передавали власний досвід студентам-практикантам. У 1970-1980-ті рр. учнівський контингент школи-студії значно розширився, що дало змогу створювати творчі колективи. Так, у згаданий період активно провадили свою діяльність хори молодших і старших класів, дитячий ансамбль трубачів, інструментальний ансамбль, вокальні колективи.

У 1970-х рр. освітній процес вийшов за рамки підготовки лише виконавців і викладачів, в училищі активізувалася наукова робота. У цей період були проведені науково-теоретичні конференції, присвячені 200-річчю від дня народження Л. Бетховена і 100-річчю від дня народження М. Д. Леонтовича. Викладачі і студенти теоретичного відділу училища здійснювали дослідницьку роботу з вивчення музичної культури Поділля, брали участь у всеукраїнських науково-теоретичних конференціях, публікували свої здобутки у наукових збірниках з музикознавства.

У 1977 р. директором Вінницького музичного училища ім. М. Д. Леонтовича стає Ю. Ковальов. У цей період значно покращується матеріально-технічна база навчального закладу – обладнано фонотеку, кабінет технічних засобів навчання, клас самопідготовки з сольфеджіо, навчальні аудиторії, музей училища [2, с. 85].

У 70-80-х рр. ХХ ст. удосконалюється професійна майстерність викладачів, студентів училища. Студенти навчального закладу стають переможцями міжнародних і всеукраїнських конкурсів. Значна частина випускників Вінницького музичного училища ім. М. Леонтовича закінчила вищі мистецькі навчальні заклади (інститути, консерваторії) і повернулася викладати у свій заклад освіти. Випускники цього навчального закладу здобули звання народних і заслужених артистів, стали кандидатами і докторами наук, очолили установи культури і мистецтв краю, професійні й аматорські колективи Вінниці та області, їхня діяльність створила підґрунтя для розвитку культури і мистецтва регіону в наступні періоди.

Таким чином, коротко розкривши основні напрями діяльності Вінницького музичного училища ім. М. Д. Леонтовича у 60-80-х рр. ХХ ст. як головного осередку професійної музичної освіти, варто підкреслити важливу роль цього навчального закладу у культурно-мистецькому житті Вінниці та області. Взаємодія різних мистецьких шкіл і напрямів музичної педагогіки сприяла формуванню основ професійної майстерності, створенню методики викладання гри на різних музичних інструментах. Активізувалася виконавська діяльність творчих колективів училища, що сприяло популяризації музичного мистецтва серед широкої громадськості. Пожвавилася наукова діяльність, що відобразилася у дослідженнях викладачів і студентів навчального закладу, проведенні науково-теоретичних конференцій. Навчальний заклад став оплотом професіоналізму у справі підготовки мистецьких кадрів і перебував в авангарді культурного поступу.

Список використаних джерел

1. Москвічова Ю. О. Соціокультурна динаміка розвитку Вінниччини періоду незалежності України (1991–2014 рр.): автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства: 26.00.01. Івано-Франківськ, 2015. 18 с.
2. 50 років Вінницькому училищу культури і мистецтв ім. М. Д. Леонтовича. Вінниця: ДП «ДКФ», 2008. 176 с.
3. Рожкова Е. Щоб вічно музика звучала. *Вінницький альбом: літературно-художній та історико-краєзнавчий альманах*. Вінниця, 2000. Вип. 2. С. 325-329.
4. Світоч мистецтва на Вінниччині. Вінницькому училищу культури і мистецтв – 50 років / Уклад. О. Николаєць; Вступ. сл. Н. Кушки; Ред. М. Спиця; Він. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва. Вінниця, 2008. 16 с.

Сієнко Дар'я,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Колеснік Катерина,
доктор філософії, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ВИКОРИСТАННЯ ПРИЙОМІВ МНЕМОТЕХНІКИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Siienko Daria,
master's student
Kolesnik Kateryna,
Doctor of Philosophy, Associate Professor
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

USE OF MNEMOTECHNICS FOR THE DEVELOPMENT OF CONNECTED SPEECH

***Анотація.** У статті розкрито питання про застосування прийомів мнемотехніки для розвитку зв'язного мовлення. Авторка описує основні аспекти, на які спирається дана технологія. У закладі дошкільної освіти використовуються наступні прийоми: мнемоквадрати, мнемосмужки, мнемотаблиці, розгалуження, піктограми. Для кращого засвоєння матеріалу авторка наводить приклади завдань до кожного прийому.*

***Ключові слова:** розвиток зв'язного мовлення, мнемоквадрати, мнемосмужки, мнемотаблиці, розгалуження, піктограми.*

***Abstract.** The article discusses the issue of using mnemonic techniques for the development of coherent speech. The author notes the main aspects on which this technology is based. The following techniques are used in the preschool education institution: mnemonic squares, mnemonic strips, mnemonic tables, branches, icons. For better assimilation of the material, the author provides examples of tasks for each technique.*

***Key words:** development of coherent speech, mnemonic squares, mnemonic strips, mnemonic tables, branching, pictograms.*

Розвиток зв'язного мовлення дітей є одним із ключових завдань закладу дошкільної освіти. Це стимулює вихователів до пошуку ефективних прийомів та методів на заняттях. Сьогодні набуває популярності сучасна технологія – мнемотехніка, яка стає для педагогів незамінним засобом в освітньому процесі. Мнемотехнологія, або ж мнемоніка, відповідає за якість і швидкість засвоєння нової інформації. Крім того, застосування прийомів цієї технології допомагають дитині створювати асоціативні зв'язки, які відповідають за ефективність процесу запам'ятовування [3, с. 12].

Система дошкільної освіти поєднує в собі багато сфер, які характерні постійним розвитком і удосконаленням. Тому використання мнемотехнології на заняттях в закладах дошкільної освіти зацікавило багато науковців. Серед них є ті, які працюють і вивчають сферу розвитку мовлення: А. Богуш, О. Білан, М. Вашуленко, Н. Гавриш, Є. Голобородько, В. Захарченко, К. Крутій, Г. Лопатіна, Н. Луцан, В. Любашина, А. Нікітіна, О. Пометун та ін. Ці дослідники не одноразово згадували в своїх роботах про ефективність застосування прийомів мнемотехніки на заняттях з розвитку зв'язного мовлення дошкільників.

Прийоми мнемотехніки можна застосовувати в різних вікових групах. Головною умовою даної технології є дотримання принципу «від простого до складного». Це забезпечить зацікавленість дітей до заняттях і до цих прийомів. Крім того, застосування засобів мнемотехніки допоможе дітям розвинути пам'ять, уяву, мислення та мовлення [2].

Використання прийомів мнемотехніки на заняттях зв'язного мовлення потребують від педагога дотримання всіх вимог, а саме:

- 1) не переважувати новою інформацією дітей дошкільного віку;
- 2) вибрані засоби мають відповідати віковим особливостям і вмінням дошкільників;
- 3) картинки та малюнки мають бути зрозумілими;
- 4) під час запам'ятовування символів та образів, вихователь має звертати увагу не на кількість, а на якість.

Г. Чепурний стверджує, що мнемотехніка – є здоров'язбережувальною технологією, оскільки вона організовує освітньо-виховний процес так, що зберігає здоров'я всіх її учасників. Ця теза підтверджується сформованими навичками, які дошкільники опановують під час обробки інформації з використанням прийомів мнемотехніки. У дітей з'являється розуміння поняття самонавчання та впевненість у своїх можливостях. У процесі запам'ятовування й обробки нової інформації розвивається образне мислення й довільна пам'ять, що позитивно впливає на подальше навчання [3, с. 16].

Основні прийоми мнемотехніки, які застосовують у закладах дошкільної освіти – це мнемоквадрати, мнемосмужки та мнемотаблиці. Їх найчастіше використовують педагоги для розвитку мовлення під час занять з переказу чи різних видів розповідань. Крім того, мнемоквадрати є чудовим прийомом для збагачення лексики дітей.

Деякі дослідники стверджують, що мнемоквадрати – це найефективніший прийом для засвоєння й закріплення нових слів. Наведемо приклади ігор, які можна запропонувати дітям: «Хто до нас прийшов?», «Що в Оленки в рюкзаку?», «Знайди зайве», «Доповни корзину слів». Під час гри дошкільники

повинні застосовувати наочно-образне мислення й довільну пам'ять. Дітям потрібно назвати образ чи символ, який є на мнемоквадраті, уміти його описати й за потреби пояснити свій вибір.

Мнемоквадрати застосовують у молодшій групі. Діти вчаться використовувати образи та символи для запам'ятовування інформації. Розвивають довільну пам'ять, мислення, мовлення та вчаться концентрувати свою увагу на потрібній їм інформації. Запропоновані раніше ігри з використанням мнемоквадратів можна застосовувати на заняттях та в повсякденній діяльності дітей. Основною умовою застосування мнемоквадратів є якісні й зрозумілі картинки.

Наступний прийом, який використовують вже в середній групі – це мнемосмужки, які складаються з кількох мнемоквадратів. Цей прийом використовується в закладі дошкільної освіти, щоб діти навчилися створювати логічні й асоціативні зв'язки між словом та картинкою [4, с. 32]. На даному етапі дошкільникам можна запропонувати такі ігри: «Де побувала Катруся?», «Що сталося з Ведмедиком?», «Що це за казка?», «Яке прислів'я сховала Весна?», «Що сказав тато сину?» тощо. Під час цієї діяльності педагог повинен заохотити дітей до виконання цього завдання. Це можливо, якщо тема в іграх цікава дошкільникам, або ж у ній є знайомі герої та образи.

Також вихователю потрібно звертати увагу дітей на правильну побудову речень і підбору слів (словосполучень). Перед використанням мнемосмужок дошкільникам необхідно пояснити й навести приклади розповідей по них. Також наголосити, що лівий мнемоквадрат – це початок речення, а правий – кінець. Тобто ця мнемосмужка має одну закінчену думку.

Далі педагог для ускладнення може збільшувати кількість мнемоквадратів або ж їх наповнення (складніші образи). Може продумувати ігри для побудови правильного речення й зв'язків, які базуються на знайомих їм сюжетах. Наприклад, такі ігри: «Хто зайвий у цій казці?», «Допоможи Незнайку скласти мнемосмужку», «Хто правий?», «Де не правда?» тощо.

Ще один прийом мнемотехніки – це мнемотаблиці. Його найчастіше використовують у старших групах, де діти вже мають певну базу знань та образів, уміють поєднувати кілька мнемоквадратів у один сюжет. Цей прийом має широкий спектр застосування як у навчанні дітей окремим навичкам, так і в повсякденному житті. Використання мнемотаблиць вимагають від вихователя враховувати всі етапи роботи з ними [4, с. 32].

Ігри, які можуть запропонувати педагоги дітям, можуть мати навчальний та розважальний характер. Наприклад, «Про що ця казка?», «Що сталося з Марічкою під час полювання на зайця?», «Де сховалася ручка?», «Що не так?», «Де правда, а де брехня?», «Створи свою казку», «Що б ти змінив?» тощо. Сюжети мнемотаблиць можуть містити в собі переказ та розповідь знайомих казок, оповідань, віршів. Мнемотаблиця може стати для дошкільника білим аркушем для творчого мислення.

У процесі роботи з мнемотаблицями педагогу варто звертати увагу на мовлення й правильну побудову розповіді дітей, на структуру й логічність відтворення тексту. До того ж потрібно провести обговорення з дітьми та перевірити, чи вони правильно зрозуміли значення образів на мнемотаблиці.

Доцільно згадати ще про два прийоми мнемотехніки, які почали все частіше використовувати в своїх працях педагоги – це розгалуження та піктограми. Вони використовують для навчання дітей структури й запам'ятовування змісту твору.

Під час прийому розгалуження дошкільники можуть засвоювати новий текст за допомогою графічно відображення асоціативних розгалужень від основної думки чи ключового слова [3, с. 81]. Його можуть використовувати на різних заняттях, так як він є гнучким і підключає образне мислення дітей. Розгалуження можна використовувати під час розвитку зв'язного мовлення, коли діти ознайомлюють з конкретними поняттями й образами, які мають багато ознак. Також під час опрацювання довгих оповідань, які мають кілька сюжетних ліній. Прикладами таких завдань є: підбери картинки-прикметники, які використовувалися в творі до поняття «Моя весна»; послухай і знайди зайве розгалуження; що попущено тощо.

Наступний прийом – піктограми. Використовуються під вивчення нової абстрактної чи образної інформації. Мета полягає в зображенні потрібних відомостей у спрощених малюнках чи схемах. Дані малюнки можуть мати вигляд букв чи цифр, наприклад як зображують дванадцять знаків зодіаку [3, с. 47]. Діти під час цього прийому вчать виділяти головне й намалювати той малюнок (піктограму), який у майбутньому допоможе згадати потрібну інформацію. Прикладом завдання є: вихователь диктує кілька слів, діти мають намалювати для них відповідні піктограми, які потім усією групою вгадують, яке слово там зашифроване.

Отже, використання прийомів мнемотехніки є ефективним засобом для розвитку зв'язного мовлення. Це забезпечує педагогу цікавий і продуктивний освітній процес. Систематичне й цілеспрямоване застосування на заняттях з мовлення покращує вміння висловлювати власну думку, мислити логічно й концентрувати увагу на завданні.

Список використаних джерел

1. Богуш А., Гавриш Н. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах: підручник. Київ: Слово, 2015. 704 с.
2. Гавриш Н. Розвиток зв'язного мовлення дошкільнят: навчально-методичний посібник. Київ: Шкільний світ, 2006. 120 с.
3. Чепурний Г. «Мнемотехніка: технологія ефективного засвоєння інформації в умовах сучасної освіти»: навчально-методичний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2017. 208 с.
4. Чепурний Г., Черешнюк О. Мнемотехніка – технологія ефективного засвоєння інформації. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2014. № 4. С. 31-35.
5. Lazarenko N., Kolomiets A., Kolesnik K. Peculiarities of Organization of Group Interaction of Preschool Children in the Process of Game-Experimentation. *Preschool Education: Global Trends*, 2, 2022. P. 123-138. URL: <https://preschool-journal.com/index.php/journal/article/view/16>.

Старовойт Леся,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського(Україна)

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Starovoit Lesia,
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF COMMUNICATIVE CREATIVITY OF FUTURE TEACHERS

Анотація: У статті охарактеризовано та проаналізовано основні складові і чинники комунікативної креативності. До їх складу науковці відносять такі чинники, як інтелектуальні (соціальний та емоційний інтелект), суто креативні (вербальна креативність, соціальна креативність та емоційна креативність) та низка регулятивних чинників (саморегуляція та самоконтроль, діалогічний стиль спілкування, мотивація афіліації, комунікативні та організаторські здібності та рольова компетентність).

Ключові слова: комунікативність, комунікативна креативність, соціальний та емоційний інтелект, рольова компетентність.

Abstract: The article describes and analyzes the main components and factors of communicative creativity. Scientists include such factors as intellectual (social and emotional intelligence), purely creative (verbal creativity, social creativity and emotional creativity) and a number of regulatory factors (self-regulation and self-control, dialogical communication style, affiliation motivation, communicative and organizational abilities and role competence).

Key words: communicativeness, communicative creativity, social and emotional intelligence, role competence.

Актуальність теми. Актуальність розробки даної проблеми зумовлена стрімкими перетвореннями та змінами, що відбуваються у сучасному суспільстві, трансформацією цінностей й стосунків між людьми. Недостатній рівень розвитку комунікативних якостей, наявність внутрішньо особистісних конфліктів, невміння повноцінно інтегруватися у суспільстві, неспроможність вирішувати конфлікти, встановлювати взаємостосунки з іншими, викликають низку особистісних психологічних проблем. Особливо гостро ці проблеми виявляються у соціономічних професіях (вчитель, вихователь, психолог, менеджер), де одним з провідних аспектів професійної діяльності виступає взаємодія у сфері «людина-людина». У таких умовах зростають вимоги до особистості професіонала; до тих її властивостей, що забезпечують успішність

спілкування; до її соціальної зрілості, що характеризується не тільки розвиненими комунікативними якостями, а й мірою відповідальності людини за події власного життя, конструктивністю соціальної поведінки, саморегуляцією тощо.

Нині педагогічні заклади вищої освіти повинні забезпечити формування і розвиток інтелектуальної, творчої та ініціативної особистості, здатної жити у принципово нових умовах, реалізовувати себе в житті, бути успішною і сприяти прогресу суспільства. Сучасному фахівцеві необхідно володіти культурою україномовного спілкування, навичками роботи з інформацією для професійного зростання, тобто володіти комунікативною креативністю.

Що стосується комунікативної креативності, то в сучасній психологічній науці цей феномен розглядається як цілісна система психологічних властивостей особистості, що забезпечує творчий характер спілкування і комунікативної активності. Комунікативна креативність представлена сукупністю когнітивних, мотиваційних, емоційних, морально-духовних характеристик особистості та поведінки [2, 3, 8].

Враховуючи сучасні тенденції психологічної науки стосовно становлення творчо обдарованої особистості, питання розвитку комунікативної креативності набувають пріоритетного значення. Вивченням проблеми розвитку комунікативної креативності у вітчизняній та зарубіжній науці займалися Р.Белоусова, Л. Коломієць, В. Шахов, І.Лапшина, І.Мартинюк, В.Моляко, А.Антошків, С.Шандрук, Л.Карамушка, О.Саннікова, І. Мельник, Дж.Гілфорд, П.Саловей, Дж.Майер та ін. В роботах цих учених комунікативна креативність характеризується як компонентна структура, яка є складовою розвитку творчих можливостей особистості.

Вивчення комунікативної креативності як інтегральної властивості особистості, її структури було здійснено О.Санніковою та Р. Білоусовою [8]. Автори визначили психологічну сутність феномену комунікативної креативності, спираючись на констинуально-ієрархічну концепцію структури особистості та її властивостей.

Такий підхід дозволив розглядати комунікативну креативність як складну властивість особистості, представлену сукупністю різнорівневих компонентів, що характеризують творчий потенціал, виявляються в спілкуванні та забезпечують його успішність [3].

Саме тому ми вважаємо актуальним дослідження розвитку комунікативної креативності майбутніх педагогів.

Мета статті – проаналізувати та охарактеризувати особливості розвитку та становлення комунікативної креативності студентів-психологів.

Виклад основного матеріалу. Комунікативна креативність є особливою якістю творчої особистості у ситуаціях соціальної взаємодії. А.Голованова визначає комунікативну креативність як здатність індивіда нестандартно та ефективно вирішувати проблеми через посилення комунікативного чинника, вміння відкрити принципово нові або вдосконалені рішення для розв'язання комунікативного завдання. Комунікативна креативність надає нестандартні та ефективні новітні можливості для розв'язання проблем через посилення комунікативного чинника [1]. Комунікативна креативність є здатністю до соціального мислення.

На думку Т.Осипової, комунікативна креативність – це творча здатність пластично та адекватно змінити досвід спілкування, а також створювати нові цілі, оригінальні засоби та методи взаємодії, зокрема виходячи за межі бар'єрів, стереотипів, установок, принципів і звички.

Н.Алексєєва зазначила, що комунікативна креативність уможливує створення та використання нових, оригінальних, нестандартних способів та засобів спілкування, що забезпечують результативне, швидке та творче вирішення комунікативної ситуації [1].

Важливими критеріями комунікативної креативності є «вміння вирішувати завдання, що виникають у процесі міжособистісної комунікації, знаходити вихід зі складної, іноді конфліктної ситуації спілкування, докладати різні тактики поведінки для досягнення конкретно поставлених цілей, з метою зміни творчого рівня спілкування та із використанням методів проблемних ситуацій» [1].

Як зазначає С.Скворцова, в організації творчої комунікативної діяльності важливими є цілі спілкування, зокрема: «встановлення контактів між учасниками діалогу; обмін комунікативними повідомленнями; спонукання активності партнера у спілкуванні, спрямованої на реалізацію взаємовигідних вчинків; координація як узгодження сумісної діяльності; усвідомлення смислу намірів, установок партнера у спілкуванні; вплив на емоції, наміри, поведінку, думки; встановлення соціальних стосунків у системі ділового спілкування; переконання партнера, вирішення конфліктів» [1].

Л.Коломієць до критеріїв комунікативної креативності відносить легкість створення великої кількості варіантів поведінки, тобто вміння продукувати різні варіанти реагування у ситуаціях міжособистісної взаємодії; гнучкість зміни тактики реагування у спілкуванні, вміння своєчасно змінювати прийоми і тактику соціальної поведінки; оригінальність у створенні нестандартних способів вирішення ситуацій спілкування, вміння розв'язувати нові незвичайні форми соціальнокоумінкативних ситуацій.

В.Шахов структурними компонентами комунікативної креативності визначає «легкість у спілкуванні, здатність до самопрезентації, тенденцію до незалежності у спілкуванні, емоційна стійкість в конфліктних ситуаціях, схильність до маніпулювання у спілкуванні, комунікативна експресивність та компетентність».

Т.Баришева до структури комунікативного симптомокомплексу креативності відносить «здатність до співпраці та мотивування до творчості інших, здатність акумулювати творчий досвід у спілкуванні» [1].

А.Голованова до психологічних чинників комунікативної креативності відносить та толерантність до невизначеності, мотивацію самореалізації, спеціальні соціальні знання та навички, виражені у володінні різними способами, техніками, каналами соціального зв'язку, обізнаність про соціальні механізми сприйняття, інтеракції і комунікації [1].

Крім того, до чинників комунікативної креативності доцільно відносити низку інтелектуальних якостей (вербального, соціального та емоційного інтелекту), характеристики творчості (різні види креативності) та деякі регуляторні характеристик особистості. Комунікативна креативність виявляється у розвитку творчості під час спілкування і визначається такими

комунікативними цілями, як встановлення соціальних контактів; обмін комунікативними повідомленнями; мотивація діяльності партнера у спілкуванні; координація сумісної діяльності; розуміння почуттів та намірів партнера; вплив на емоції, наміри, рішення, думки партнера; встановлення відносин у системі ділового спілкування; переконання партнера; розв'язання конфліктів [11].

О.Власова зазначає, що «комунікативна компетентність особистості передбачає здатність людини до самостимуляції та самокорекції не лише поведінки, а й власних переживань у спілкуванні. На думку авторки, комунікативна компетентність володіє потенціалом впливу на інших, проявляється у специфічних здатностях адекватно сприймати та розуміти соціальні об'єкти, прогнозувати динаміку розгортання соціальної ситуації та встановлювати її причини, що по суті залежить від рівня соціального інтелекту» [2].

О.Бодальовим виділено соціальний інтелект як «інтегративні соціально-пізнавальні властивості особистості, а також сукупність інших психологічних утворень, що уможливають успішність комунікації, зокрема комунікативні здібності проявляти активність, володіти ініціативою у спілкуванні, адекватно та своєчасно реагувати на стан партнера, прогнозувати специфіку його подальшої активності, здійснювати об'єктивний прогноз причин настання подій, наслідків розгортання ситуації, створювати та реалізовувати власну індивідуальну програму спілкування».

Визначаючи високу значущість соціального інтелекту у розвитку комунікативної креативності, слід звернути увагу на те, що емоційний інтелект також є не менш важливим чинником її розвитку. На думку Д.Майєра, П.Саловея, міжособистісний емоційний інтелект забезпечує налаштування на інших людей, навчання до співчувати, сприяє «спонуканню інших до тих чи інших дій, полегшує процес спілкування» [12].

Поряд з інтелектуальними чинниками розвитку комунікативної креативності істотними є і суто творчі (креативнісні). Зокрема вербальна креативність як здатність до створення інноваційного продукту у вербальній формі [7] є чинником розвитку комунікативної креативності. Вербальна креативність взаємозумовлена із рефлексією спілкування та соціальної взаємодії [1].

За визначенням О.Власової, соціальна креативність пов'язана із «розвинутими соціально-аналітичними та соціально-моделюючими здібностями, які знаходяться у певній ієрархічній залежності, а соціальнокреативний потенціал індивіда є здатністю до узгодження позиції сторін, проблематизації й діалектичного синтезу елементів соціальної ситуації. Здатність моделювати соціальні ситуації та вирішувати соціальні проблеми тут виступають чинниками розвитку комунікативної креативності особистості» [2].

Окрім соціальної креативності важливою детермінантною розвитку комунікативної креативності є емоційна креативність, яка за Дж. Еверілом є «здатністю до створення емоційних синдромів, творчого впливу на їх зміст і структуру».

Емоційні переживання при високій емоційній креативності характеризуються: автентичністю, оскільки у них відображається

індивідуальність автора емоції; ефективністю, тобто емоції служать розв'язанню певних життєвих завдань, сприяють досягненню цілей; новизною, а отже емоції відрізняються від нормативних, тобто стандартних емоцій «середньої» людини.

Н.Діомідова продемонструвала «позитивні зв'язки емоційної креативності із емоційним та соціальним інтелектом». Авторкою доведено, що емоційна креативність у студентів передбачає вищу обізнаність в емоціях та значеннях, що надаються емоційному життю, виражену здатність до використання своїх емоцій у спілкуванні і діяльності, більш багатий емоційний досвід, вищу здатність переживати різні емоції, більшу щирість у прояві та усвідомленні своїх емоцій [4].

Окремою групою детермінант комунікативної креативності є регулятивні особливості особистості, зокрема комунікативні характеристики темпераменту (комунікативні ергічність, пластичність, швидкість, емоційність), здатність до саморегуляції та самоконтролю у спілкуванні, мотивація афіліації як прагнення бути частиною групи, належати до інших, комунікативні та організаторські здатності та схильності, рефлексивність та рольова компонентність [10].

Комунікативний самоконтроль є здатністю до оцінки власних дій, психічних процесів та станів у спілкуванні. Самоконтроль у спілкуванні передбачає наявність еталона у формі суб'єктивних уявлень або критеріїв та можливість отримати уявлення про контрольовані дії та стани у процесі спілкування. Прояв та розвиток самоконтролю зумовлені вимогами суспільства до соціальної поведінки людини [1].

О.Поляковою було визначено позитивну роль самоконтролю у професійній підготовці педагогів, зокрема високого рівня позиції «дорослого» та уміння презентувати інформацію, достатнього володіння синергійним комунікативним стилем, демократичного стилю спілкування, здатності до самоуправління у спілкуванні. Подані властивості позитивно позначаються на ефективному вирішенні нестандартних та складних комунікативних ситуацій, а відтак комунікативний самоконтроль є значущою детермінантою розвитку комунікативної креативності особистості [1].

Поліфункціональність професійної діяльності педагога вимагає не лише підвищення рівня його теоретичної підготовленості, а створення умов для практичної орієнтованості освітнього процесу для професійного становлення майбутніх фахівців-практиків.

Як зазначає Н.Чепелева, традиційна система навчання не забезпечує повне формування професіонала-педагога, «спроможного на високому рівні реалізувати різноманітні обов'язки, які виникають у його практичній діяльності» [9].

Як зазначає Л.Ліхницька, «професіоналізація майбутніх педагогів передбачає, передусім розвиток структурних компонентів їх професійної спрямованості, а саме: пізнавального, що передбачає засвоєння професійно необхідної інформації; поведінкового, що передбачає розвиток системи соціальних установок у професійній діяльності, які визначають моделі поведінки (ролі) в роботі з дітьми та дорослими; емоційного, що передбачає певні переживання у процесі виконуваної професійної діяльності; ціннісного,

що містить прийняті цінності, цілі життєдіяльності сформовані через рефлексію, усвідомлення їх суб'єктивної значущості» [6].

Н.Іванцова підкреслює важливість комунікативних якостей (компетенцій) особистості педагога, а саме: уміння розуміти інших людей і психологічно коректно впливати на них. До «комунікативних якостей можна віднести: привабливість, тактовність, ввічливість, уміння слухати, чути й розуміти іншу людину, емпатія, творчість і креативність, комунікативна компетентність, рефлексія, діалогізм, соціальний інтелект, емоційна стійкість, аутентичність, відкритість, теплота, несуперечлива, позитивна Я-концепція» [5]. Усі перераховані якості складають основу для комунікативної компетентності і креативності педагога.

Поняття «комунікативна компетентність» було використано В.Шаховим і трактувалося, як здатність встановлювати і підтримувати ефективні контакти з іншими за наявності внутрішніх знань і умінь.

Довідникова література, яка відображає загальноприйнятий рівень інтеграції сучасних підходів до визначення тих чи інших понять, інтерпретує компетентність як знання та досвід у певній галузі. Наш аналіз цього поняття буде здійснюватися у рамках психологічних теорій, де компетентність у спілкуванні розуміється як чинник комунікативної креативності.

За визначенням Л.Матяш-Заяц комунікативна компетентність - це «психологічна характеристика людини, як особистості, яка проявляється в його спілкуванні з людьми або «здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з людьми». До складу так розуміється комунікативної компетентності включається сукупність знань, умінь і навичок, які забезпечують успішне протікання комунікативних процесів у людини».

Ю.Ємельянов визначає комунікативну компетентність як життєвий досвід особистості, прояв творчості у вирішенні проблем у спілкування, загальну ерудованість. Комунікативна компетентність, на його думку, завжди формується у соціальному середовищі.

Комунікативна компетентність, за Ю.Ємельяновим, є певним поєднанням якостей особистості: виконання обраних для себе соціальних ролей, вміння швидко адаптуватися у мінливому комунікативному середовищі, володіння вербальними та невербальними засобами комунікації, здатність організувати і керувати «міжособистісним простором» у процесі ініціативного і активного спілкування з людьми.

І.Зотова теж займалася дослідження комунікативної компетентності, яка зокрема визначає комунікативну креативність особистості. Вона стверджувала, що комунікативна компетентність поєднує у собі такі складові, як когнітивну, мотиваційну та поведінкову.

До когнітивної складової І.Зотова відносить спеціальні психологічні знання про багатогранність міжособистісної взаємодії, а також здібності та характеристику комунікативного потенціалу особистості.

Мотиваційна складова включає бажання та потребу вступати у контакти, які носять позитивне забарвлення, також це смислові установки на успіх у партнерській взаємодії.

Поведінковий компонент включає найефективніші моделі міжособистісних контактів, а також контроль поведінки у комунікативній взаємодії.

Особливого значення у питанні професіоналізації майбутнього педагога є аналіз структури його професійної компетентності. Л.Бровчак професійну компетентність педагога визначає як «інтегральну характеристику професіоналізму, що виступає мірилом професіоналізму і визначальним фактором, від якого залежить успіх в реалізації не тільки соціальних, але й виключно життєдіяльних функцій спеціаліста» [11].

Л.Долинською, С.Максименком компетентність розглядається як «адекватна обізнаність особистості в собі й психологічному потенціалі з метою реального й ефективного використання отриманих знань для розв'язання проблем».

Ю.Паскевською компетентність розглядається в якості сукупності таких компонентів: смислового як адекватності осмислення ситуації; проблемно-практичного як адекватності розпізнавання ситуації, здатність до постановки й ефективного виконання цілей, завдань; комунікативного як адекватності мовлення у ситуаціях певного контексту та з приводу цих ситуацій із врахуванням відповідних культурних зразків мовленнєвої взаємодії.

Таким чином, комунікативна компетентність постає як структурний феномен, що містить психофізіологічний, психологічний та соціально-психологічний рівні, які у свою чергу зумовлені властивостями нервової системи, генетичними властивостями, індивідуальними особливостями пізнавальних процесів, особистісними особливостями, індивідуальним стилем діяльності та характером міжособистісних взаємин та є компонентом комунікативної креативності особистості.

Висновки. Отже, комунікативна креативність проявляється у дивергентності мислення у соціальних ситуаціях та проблемах. Комунікативна креативність виявляється у специфічній низці когнітивних, емоційних та мовних характеристик. Саме ці характеристики засновуються на соціальному інтелекті, обізнаності про культуру, соціальні стосунки та традиції і реалізуються у комунікативних навичках, комунікативній компетентності, здатності до розуміння ставлень та почуттів інших людей (емпатії).

Список використаних джерел

1. Антошків А.В. Комунікативна креативність як чинник розвитку командотворчої компетентності психолога. Тернопіль, 2024. 190 с
2. Власова О. І. Психологічна структура та чинники розвитку соціальних здібностей. К.: Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка, 2006. 425 с.
3. Гусак В. М. Особливості спілкування майбутніх психологів з різними рівнями психологічної культури. *Габітус : науковий журнал*. 2020. Випуск 19. С. 106–110.
4. Діомідова Н. Ю., Кузнецов М. А. Емоційний інтелект як чинник психоемоційних станів студентів в умовах іспиту : монографія. Харків: Діса плюс, 2017. 189с.
5. Іванцова Н. Б. Генеза професійної спрямованості практичного психолога : навч.-метод. посібн. К.: Слово, 2013. 344 с.
6. Ліхницька Л, Бровчак Л., Старовойт Л. Особливості пізнання простору й часу в дошкільному віці як передумова успішного навчання дитини у школі. *Науковий журнал «Молодий вчений»*, Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2019. С.110-116

7. Саврасов М. В. Креативність суб'єкта навчально-професійної діяльності: метакогнітивний підхід : монографія. Слов'янськ-Тернопіль : ЗУНУ, 2021. 398 с.
8. Саннікова О. П. Страцинська І. А. Комунікативна креативність інтерналів і екстерналів: порівняльна характеристика. *Наука і освіта*. 2013. №3. С. 149–153.
9. Чепелева Н. В. Особистісна підготовка практикуючого психолога. Основи практичної психології : підручник. К.: Либідь, 1999. С. 242–249
10. Brovchak, L., Starovoit, L., Shykyrinska, O., & Likhitska, L. (2020). The impact of symbolism of artistic works on tourism development. *International Journal of Hospitality and Tourism Systems*, 13(2). Retrieved from <http://www.publishingindia.com/ijhts/24/the-impact-of-symbolism-of-artistic-works-ontourism-development/870/6020/>
11. Brovchak Liudmyla, Starovoit Lesia, Likhitska Larysa, Todosienko Nataliia. Pedagogical potential of the arts complex in the process of the formation of aesthetic perception of junior pupils. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference*. Volume III, May 22th-23th, 2020. 97-108
12. Salovey P., & Mayer J.D. Emotional intelligence : Imagination, cognition, and personality. URL : <https://journals.sagepub.com/doi/10.2190/DUGG-P24E-52WK-6CDG>.

Тодосієнко Наталія,

кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Todosienko Nataliia,

Candidate of Pedagogy, Associate Professor
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

DEVELOPMENT OF CREATIVE SELF-EXPRESSION OF PRE- SCHOOL CHILDREN THROUGH THE MEANS OF IMAGING ACTIVITIES

***Анотація.** У статті розкриваються особливості процесу образотворчої діяльності як засобу творчого розвитку особистості дитини, що підтверджує необхідність застосування образотворчого мистецтва в освітньому процесі закладів дошкільної освіти з метою естетичного розвитку дітей. Подано методичні рекомендації до організації процесу естетичного виховання та мистецького простору в закладі дошкільної освіти; розкрито механізм використання досвіду художньо-творчої діяльності дітей дошкільного віку в процесі використання нетрадиційних технік малювання. Автор презентує традиційні та альтернативні підходи до застосування творчого процесу малювання з дітьми дошкільного віку. Проведено дослідження використання нетрадиційних технік малювання як засобу активізації творчого самовираження дітей старшого дошкільного віку.*

***Ключові слова:** художня діяльність, образотворче мистецтво, дошкільний вік, інструменти малювання, малювання музики, нетрадиційні техніки малювання, образотворче мистецтво, самовираження, художньо-творчий розвиток дітей старшого дошкільного віку.*

Abstract. *The article reveals the peculiarities of visual activity as a means of creative development of a child's personality, which confirms the need to use visual arts in the educational process of preschool education institutions in order to develop children's creative self-expression. The author presents traditional and alternative approaches to using the creative process of drawing with preschool children. The article reveals the pedagogical potential of fine art as a means of creative self-expression of older preschool children. Methodological recommendations for the organization of the process of aesthetic education and artistic space in the preschool education institution are presented; the mechanism of using the experience of artistic and creative activity of preschool children in the process of using non-traditional drawing techniques is revealed.*

Keywords: *visual activity, fine art, creative self-expression, preschool age, drawing tools, drawing music, non-traditional drawing techniques, fine art, artistic and creative development of older preschool children.*

Постановка проблеми. Мистецтво, зокрема візуальне, відіграє важливу роль у формуванні культури дитини, оскільки воно узагальнює та відображає емоційний досвід і естетичне розуміння особистості життя; воно розвиває та розкриває психолого-педагогічні основи формування естетичного відношення дітей до різних явищ природи та буття під час зображувальної діяльності. Мистецтво є важливою частиною загальної культури народу, оскільки це вагомий і особливий спосіб образного засвоєння світу навколо нас. Крім того, роль наукових досліджень у формуванні естетичної культури, навчанні та вихованні підростаючого покоління, дітей та молоді постійно зростає в освітніх середовищах. Як зазначається в Державній Національній програмі «Освіта» Україна XXI століття, відкрите забезпечення можливостей духовного розвитку та формування інтелектуального та культурного потенціалу особистості є одним із важливих напрямків реформування національного виховання та освіти. Зростаюча соціальна роль всебічно розвиненої особистості як важливого носія нових ціннісних орієнтацій для суспільства, якому притаманні високий рівень розвитку культури та духовності, є результатом процесу гуманізації та демократизації освіти в сучасному світі.

Проблема дослідження актуальна завдяки ретельному аналізу наукових досліджень і ряду суперечностей, які виникають у реальній діяльності між реальними способами організації процесу творчого розвитку та художнього самовираження дітей дошкільного віку, потребами дітей у творчій діяльності та стереотипами щодо використання малювання як засобу стимулювання творчого самовираження дітей дошкільного віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні концептуальні положення в таких державних нормативних документах, як Закон України «Про освіту», «Концепція розвитку педагогічної освіти», «Стратегія національно-патріотичного виховання» та інших інструктивних документах Міністерства освіти та науки України, визначають такі актуальні завдання та гуманістичні ідеали розвитку сучасної педагогічної освіти. Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті є парадигмою, яка підкреслює важливість творчого розвитку дитини в різних сферах життєвої діяльності. В ньому наголошено на тому, що дуже важливо створити середовище, яке сприяє

розвитку творчих здібностей дітей. У Законі України про культуру та «Базовому компоненті дошкільної освіти» «мистецтво» визначається як «творча художня діяльність у сферах: літератури, поезії, музики, образотворчого мистецтва» [1, с. 145].

Багато відомих педагогів і психологів, таких як В. Гагаріна, Н. Бабіч, Т. Дуткевич, Л. Суботіна, О. Пеклун і Л. Ткаченко, займалися дослідженням творчих здібностей особистості. В. Кремень, Л. Лук'янова та Н. Ничкало вважають, що одним із головних напрямків сучасної педагогічної науки є виявлення творчої активності та розвитку особистості дитини. Дослідження І. Бех, І. Зязюн, О. Кононко, О. Сухомлинська та Л. Артемова, Л. Масол, О. Поліщук і О. Рудницька з естетичного виховання особистості можуть розглянути психолого-педагогічний аспект творчого розвитку особистості.

Мета статті – дослідження *процесу образотворчої* діяльності як засобу творчого розвитку особистості дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Відповідно, малювання має бути використано як «засіб активізації творчого самовираження дітей дошкільного віку у освітньому процесі закладу дошкільної освіти з метою поліпшення процесу розвитку творчих здібностей» [3, с. 144]. Тому питання вивчення творчих здібностей дітей дошкільного віку та визначення методів і засобів, що забезпечують розвиток їхнього творчого самовираження, набуває особливої актуальності. «Наступність у навчанні та вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку» особливо важлива [2, с. 107]. Візуальне та музичне мистецтво стають все більш важливими засобами творчого розвитку та виховання дітей. Це підтверджує ідею про те, що мистецька діяльність повинна бути широко застосована в навчальному процесі початкової школи, щоб розвивати та розвивати творчі здібності дітей, а також формувати загальну естетичну культуру дошкільників. Діти залучаються до мистецької діяльності та зображувальної діяльності, що призводить до розвитку їхніх естетичних уподобань, цілісного світосприймання та ставлення до культурних надбань. У дошкільному віці формується ціннісне ставлення до природи, традицій, культури та навколишнього середовища. Крім того, розвивається інтерес до мистецтва, творчості, поезії та літератури, а також до самовираження. «Використання художньо-педагогічних технологій сприяє розвитку творчого мислення й важливих особистісних якостей у процесі розв'язання питань патріотичного виховання, пов'язаних із формуванням естетичної компетентності у дітей» [3, с. 134].

Таким чином, творчі заняття дитини є унікальною, традиційною та інноваційною формою спілкування з культурою. Естетичне розуміння світу також передбачає, що у дитини розвиваються позитивні почуття, які потім перетворюються на риси особистості. Творіння за законами краси є естетичною творчістю, тоді як творчість зображення є творчістю за законами добра та справедливості. «Формування духовно багатой людини, яка глибоко розуміє твори мистецтва, має високо розвинуті естетичні смаки, відчуває красу навколишнього світу та прагне до творчого перетворення дійсності за законами прекрасного. Це типово для дошкільного віку, коли відбувається активний розвиток мислення» [6, с. 242].

Отже, «важливого значення набуває також осмислення питань художньо-естетичного виховання, формування естетичної культури особистості; виховання у молоді національного характеру мислення, патріотизму, моральності, естетичної самосвідомості, духовного розвитку дітей та юнацтва; і виховання у молоді національного характеру мислення, патріотизму, моральності, естетичної самосвідомості. Розвиток почуттів і моральних якостей супроводжує формування уявлень особистості про світ, стосунки між людьми та себе. Основою моральної спрямованості особистості є те, що визначає її подальші дії» [3, с. 134]. Розвиток особистості дитини через мистецтво сприяє формуванню цілісного світогляду та створенню повноцінного морально-естетичного середовища для систематичного спілкування дошкільників з мистецтвом. Це призводить до позитивного результату, який полягає в тому, що є сильна сформованість факторів, які мотивують дітей до демонстрації своїх творчих здібностей.

Можна стверджувати, що мета впровадження арт-педагогіки в освітній процес полягає в тому, щоб використовувати світовий досвід для навчання та виховання дітей. Наприклад, є нові досягнення щодо методики зображувальної діяльності дітей; зміна розуміння мистецької освіти в дошкільних закладах; визначення основних проблем естетичного виховання та розвитку дітей дошкільного віку в мистецькому освітньому середовищі; використання художньо-педагогічних технологій; створення умов для соціальної та психологічної. Таким чином, творча діяльність дитини та її самовираження стають важливою частиною мистецької діяльності. «Діяльність, яка сприяє розвитку здібностей і творчому відтворенню, самовираженню особистості дитини» визначається як образотворча діяльність» [7, с. 84].

Так, для дітей старшого шкільного віку найкраще підійдуть найпростіші та цікаві із способів образотворення, зокрема малювання різних зображень за допомогою пальчиків. Цікавий малюнок можна просто отримати вмочивши пальчик або кілька пальців у підготовлену фарбу і на аркуші паперу залишити його відбиток. Зробити палчиками дитині інший візерунок теж можна: лінію, квітку, виноград, краплі дощу. Ще один варіант нетрадиційного малювання зображення долоньками. Практично різні об'єкти можна зобразити у такий нетрадиційний спосіб, для якого слід нанести фарбу на руку пензликом – різних кольорів і зробити відбиток дитячої долоньки на паперовому аркуші. На кожному відбитку домальовуються деталі. Захопливим виявляється і малювання за допомогою сухої жорсткої кисті. Кисть опускається у фарбу для відображення пухнастої шерсті тварини, колючок їжачка і інших таких фактур, підійде цей спосіб малювання. Важливо, щоб простір зображення був повністю і рівномірно розфарбоване.

Зацікавлює дошкільників спосіб малювання за допомогою звичайних ватяних паличок – дуже доступний і простий спосіб малювання, який підходить для зображення крапель дощу, розфарбовування листочків дерев, малювання яскравих різноманітних орнаментів та візерунків. Для такої роботи потрібно взяти ватяну паличку, потім слід вмочити її в фарбу, й залишити її відбитки на аркуші паперу в потрібній нам послідовності. Корисним для творчого розвитку дітей є ще один засіб навчання дітей малюванню – за допомогою поролонних паличок. Отже, поролон намотують на паличку або олівець, який закріплюється

нитками, замочується в фарбі і залишаються відбитки на аркуші, як і в попередньому способі. Також можна застосувати і різні кольори фарб, й тоді в результаті вийде дуже цікаве нетрадиційне колірне рішення дитячого малюнка.

Висновки. Отже, зображувальна діяльність є унікальною здатністю дитини створювати та правильно сприймати художні цінності Дітей в старших групах дошкільних установ можна знайомити з більш складними варіантами альтернативного малювання, які вимагають значно більшої уваги і зосередженості.. Образотворче мистецтво має значний вплив на творчий розвиток дітей, їхні смаки, інтереси та почуття. У цьому процесі важливим є створення естетичного середовища, яке сприяє творчій діяльності дошкільників, а також підтримка діалогу між дітками, вихователями та батьками. Це дозволяє дітям дошкільного віку проявляти творчий потенціал під час зображувальної діяльності.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Під. наук. керівн. Піроженко Т. О., авт. кол-в: Байер О. М., Безсонова О. К., Брежнева О. К., Гавриш Н. В., Загородня Л. П. та ін. 2021. 38 с. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Коваль Т. В. Виховання молодших школярів засобами української народної пісні в умовах Нової української школи. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка* [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря]. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 27. Том 3. С. 107-112.
3. Мальов С. В. Виховання патріотичних почуттів дітей молодшого шкільного віку в процесі формування естетичної компетентності. Патріотичне виховання в освіті та соціальній роботі: уроки минулого та сучасний погляд : зб. матер. міжвузівської науково-практичної конференції Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії 22 лютого 2024 року. Хмельницький, 2024. С. 134-138.
4. Половіна О. Н. Упровадження технологій художньо-творчого розвитку в арт-освіті дітей дошкільного віку. *«Арт-освіта дітей дошкільного віку: свобода, творчість, інтеграція»* обласний онлайн-семинар Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти 2020 рік, 28 жовтня, на базі Сумського ОІППО. URL: <https://www.narodnaosvita.sumu.ua>
5. Петришина Т. Ю. Роль вихователя в контексті перспективності й наступності дошкільної освіти та початкової школи. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : зб. матер. VI Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2022. Вип. 11. С.144 – 146.
6. Тодосієнко Н. Л. Педагогічне значення українського фольклору у патріотичному вихованні дітей молодшого шкільного віку. Патріотичне виховання в освіті та соціальній роботі: уроки минулого та сучасний погляд : зб. матер. міжвузівської науково-практичної конференції Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії 22 лютого 2024 року. Хмельницький, 2024. С. 242-247.
7. Starovoit L. Psychological and pedagogical aspects of preschoolers creative development in the process of creative labor training. Zbiór artykułow naukowych. Konferencji Miedzynarodowej Naukowo-Praktycznej «Pedagogika.Współczesne tendencje w nauce i edukacji». Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2016. P. 84-87.

Хмеляр Вікторія,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Барановська Ірина,
кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університету
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

Анімація – ефективний засіб розвитку художньо-естетичних здібностей молодших школярів

Khmel'yar Viktoria,
bachelor's student
Baranovska Iryna,
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubinsky State Pedagogical University (Ukraine)

ANIMATION IS AN EFFECTIVE MEANS OF DEVELOPING THE ARTISTIC AND AESTHETIC SKILLS OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS

***Анотація.** У статті розкриваються потенціал анімації як ефективного засобу розвитку художньо-естетичних здібностей молодших школярів. Описано як анімація сприяє розвитку уяви, творчого мислення, естетичного смаку та комунікативних навичок дітей. Стаття підкреслює актуальність впровадження анімаційних технологій в освітній процес початкової школи*

***Ключові слова:** анімація, молодший школяр, художньо-естетичні здібності.*

***Abstract:** The article reveals the potential of animation as an effective means of developing the artistic and aesthetic abilities of younger schoolchildren. The ways in which animation contributes to the development of children's imagination, creative thinking, aesthetic taste and communication skills are described. The article emphasizes the relevance of the implementation of animation technologies in the educational process of the primary school.*

***Key words:** animation, younger school student, artistic and aesthetic abilities.*

Постановка проблеми. Сучасна система освіти перебуває в стані безперервного розвитку та змін, аби відповідати запитам з боку суспільства та держави. Одним із способів, здатністю системи освіти відповідати викликам часу, є інновації – ведення, причому якісно нові, у систему освіти [3, с. 150].

Сучасні цифрові технології стрімко розвиваються і вже стали невід'ємною частиною нашого повсякдення. Для дітей важливо оволодіти цими навичками, щоб адаптуватися до світу, який змінюється щодня. Вони охоче користуються технологіями, а їхні природні допитливість та ентузіазм допомагають легко переходити від ролі споживачів до активних творців і винахідників.

В умовах розвитку цифрових технологій, коли мультимедійний контент стає важливим інструментом навчання та виховання, анімація набуває особливої актуальності. Вона має величезний потенціал для розвитку

художньо-естетичних здібностей у молодших школярів, адже поєднує образотворче мистецтво, музику, літературу та кіно.

В умовах сучасної освіти, яка орієнтується на всебічний розвиток дитини, анімація виступає інноваційним інструментом, що поєднує мистецтво та новітні технології.

Дитяча анімація є надзвичайно корисною та ефективною художньо-естетичною діяльністю, що поєднує різні види мистецтва і є природною та захопливою для дітей. Анімація ідеально відповідає естетичним потребам дитячого віку та надає широкі можливості для творчої самореалізації. Це чудовий інструмент для розвитку творчих здібностей, виховання, а також для виявлення схильностей та талантів дитини у певних видах діяльності. Мультиплікація дозволяє дітям вільно висловлювати свої емоції, фантазувати, експериментувати, вчить аналізувати та формувати власний естетичний смак.

Актуальність проблеми також обумовлена потребою в інноваційних підходах до навчання, які враховують індивідуальні особливості дитини. Анімація, завдяки своїй інтерактивності та доступності, допомагає зацікавити школярів, формує позитивне ставлення до мистецтва і підтримує активну участь дитини в освітньому процесі. Відтак, дослідження ролі анімації у розвитку художньо-естетичних здібностей молодших школярів є важливим і актуальним завданням для сучасної освіти.

Аналіз останніх наукових публікацій. Проблему розвитку художньо-естетичних здібностей учнів у навчально-виховному процесі вивчали вітчизняні та зарубіжні педагоги та психологи минулого та сучасності: Ш.Амонашвілі, І. Барановська, Т. Коваль, Л. Масол, В. Моляко, І. Підласий, Л. Старовойт, В.Сухомлинський, С. Шацький, та ін. Проблема розробки і впровадження в освітній процес інноваційних технологій висвітлена у працях І. Барановська, Д. Барановський, О. Реброва, І. Шиман. Принципи та методичні засади використання інноваційних технологій у галузі мистецької освіти розглянуто у працях О.Гончарова, О.Отич, В.Шульгіної, О.Щолокової та інші. Наразі виникла необхідність застосування у практиці роботи вчителя різних стратегій навчання молодших школярів. Це означає перехід з пояснювально-ілюстрованого способу навчання на діяльнісний, коли дитина стає активним суб'єктом освітньої діяльності.

Отже, **метою цієї статті** є розкриття потенціалу анімації як ефективного засобу розвитку художньо-естетичних здібностей учнів молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна школа орієнтована на всебічний розвиток особистості дитини, яка включає не тільки знання і навички, а й формування естетичного смаку, творчих здібностей і вміння самовиражатися через мистецтво.

Творчість молодших школярів – продуктивна форма діяльності учнів початкової школи, спрямована на оволодіння творчим досвідом пізнання, створення, перетворення, використання в новій якості об'єктів матеріальної і духовної культури в процесі освітньої діяльності, організованої у співпраці з педагогом [1, с. 69].

Проникнення сучасних освітніх технологій у навчальний процес, у тому числі й на уроки мистецтва, відкриває нові можливості [2; 3, с. 57]. Анімація, як

інтегрований вид мистецтва, в якому поєднуються образотворче, музичне, кіно, а також театральне мистецтво, є чудовим засобом для розвитку художньо-естетичних здібностей у молодших школярів. Його потенціал у навчанні та вихованні дітей сьогодні виявляється ще більше, оскільки анімація дозволяє не тільки виховувати, а й навчати.

Мультиплікація – це сучасне мистецтво, яке об'єднує різні види творчої діяльності. Слово «мультиплікація» походить від латинського *multiplicatio*, що означає «збільшення» або «зростання» і відноситься до процесу створення рухомих зображень, які передають ілюзію руху. Створення мультфільмів є складним багатоструктурним процесом, успіх якого залежить від злагодженої роботи всієї команди.

Таким чином, мультиплікація дає можливість «оживити» нерухомі об'єкти, перетворюючи їх у живі зображення, і дарує дитині відчуття причетності до справжнього «чуда», створення власної реальності.

Давайте розглянемо основні види анімації:

- Пластилінова анімація: пластилін дозволяє ліпити практично будь-які форми. Завдяки своїй доступності та пластичності, він відкриває широкі можливості для творчості.
- Сипуча анімація: мультфільми створені з використанням сипучих матеріалів — піску, манної крупи, кави, чаю, ялинкових голок тощо. Унікальна риса пісочної анімації — спеціальна світлова поверхня для створення зображення.
- Мальована анімація: кожен кадр малюється окремо, або якщо сюжет створюється поступово, зображення змінюється фазами руху.
- Силуетна анімація: фігури або силуети вирізаються з паперу й переміщуються на тлі освітленої поверхні, що створює ефект живих тіней.
- Лялькова анімація: об'ємні фігури персонажів встановлюються в декораціях і фотографуються, завдяки чому досягається ефект руху.
- Перекладна анімація: це плоска анімація, де персонажі малюються окремо та рухаються на рівній поверхні.

Анімація допомагає дітям розвивати образне мислення, емоційне сприйняття та здатність виражати власні ідеї. Вона не просто відтворює дійсність, а створює цілі світи, де фантазія і творчість мають центральне значення. Через анімацію діти мають можливість ознайомитися з основними поняттями художньо-естетичної діяльності – кольором, композицією, ритмом, формою, динамікою.

«У дітей своє бачення світу, своя мова художніх зображувальних засобів» – писав В.О. Сухомлинський [7]. Загальновідомо, що спілкування дітей з творами мистецтва розвиває їхні естетичні почуття, потреби та здібності. Для того, щоб естетично сприймати будь-який твір мистецтва, необхідно мати певне розуміння культурного контексту, що часто є складним навіть для дорослих. Тому не дивно, що для дітей, чий світогляд ще дуже конкретний і прив'язаний до їхнього повсякденного досвіду, така задача може бути занадто важкою і педагогічно не завжди виправданою. Діти є досить сприйнятливими до естетичного боку художніх творів, якщо вони передані зрозумілою дитині

мовою образів. Це підтверджується тим, як діти ставляться до улюблених іграшок, книжкових ілюстрацій та мультфільмів. Анімація володіє саме тією мовою, яка найкраще відповідає дитячому естетичному сприйняттю світу, простору та часу.

Молодший шкільний вік є періодом, коли активно формується естетичний смак та художні можливості. В цей період діти мають високу мотивацію до творчої роботи, вони прагнуть експериментувати, шукати нові способи вираження своїх думок і почуттів. Анімація залучає дітей до активної діяльності, що є ефективною для розвитку уяви, мислення і здатності до самовираження. Важливо, що створення анімації забезпечує розв'язання конкретних завдань, а це формує вміння планувати, доводити справу до кінця і критично оцінювати результат.

Також, анімація, за допомогою своїх засобів (колір, форма, лінії, рух та ін.), формує у дітей естетичне бачення та відчуття гармонії. Вона вчить аналізувати, виділяти важливе, сприймати твори мистецтва з розумінням і емоційною залученістю. Знайомство з основами композиції, відчуттям ритму і кольоровими поєднаннями сприяє формуванню гармонійного сприйняття світу, що є основою для розвитку естетичного смаку.

Під час педагогічної практики з мистецьких дисциплін ми працювали над проєктом «Анімація в дії» на базі ЗЗСО «Ліцей №1 смт Муровані Курилівці Могилів-Подільського району Вінницької області». Учням 3-А класу було запропоновано створити власну пластилінову анімацію за віршем Михайла Стельмаха «Чим ведмедю пособити?». Метою роботи було ознайомити дітей зі складністю процесу створення мультфільмів, допомогти їм усвідомити взаємозв'язок між реальним та казковим світом, розвивати спостережливість, увагу, пам'ять, логічне мислення та вміння працювати в команді, а також стимулювати креативність через створення власного мультфільму, формувати у дітей моральні якості на прикладі мультфільмів. Обладнання, що використовувалось: пластилін, каштани, смартфон, мобільний застосунок InShot.

Робота складалась з таких етапів як:

- Підготовчий – бесіда, вибір твору для створення анімації, занурення в твір, написання сценарію, вивчення Інтернет ресурсів, розкадровка;
- Практичний – виготовлення персонажів, зйомка мультфільму, озвучування, перегляд готової роботи, рефлексія.

Учні приймали участь на кожному з етапів виготовлення анімації, разом ми обговорювали обраний твір, писали сценарій, виготовляли з пластиліну та каштанів персонажів для мультфільму. Для дітей це був новий та цікавий досвід.

У рамках практичної діяльності діти ознайомилися з базовими техніками анімації, такими як малювання кадрів, створення простих моделей для анімації, використання пластиліну для зйомки коротких сцен.

Такі заняття можна проводити як на уроках образотворчого мистецтва, так і під час гурткової роботи. Вони допомагають дітям зрозуміти, як статичні об'єкти можуть стати «живими», коли змінюють свої позиції, і розвивають технічні та художні навички.

Одним із важливих етапів створення анімації було вигадування сюжету та героїв. Учні в групах придумували короткі сюжети, що розвиває у них здатність структурувати думки, вибудовувати послідовність подій, розуміти причинно-наслідкові зв'язки.

Залежно від обраної техніки, учні можуть створювати невеличкі сценарії для своїх анімацій, додаючи кожному герою характерні риси. Це також сприяє розвитку комунікативних навичок, адже дітям часто доводиться обговорювати деталі, приходити до спільного рішення та координувати свої дії.

Також, важливим аспектом є обговорення результатів роботи. Після створення анімації ми разом з дітьми аналізуємо роботу, звертаємо увагу на вдалі моменти, пропонуємо обдумати можливі вдосконалення. Діти вчаться об'єктивно оцінювати свої досягнення, що сприяло формуванню в них уміння критично мислити, сприймати конструктивну критику і самовдосконалюватися.

Сьогодні на допомогу вчителям і учням приходять доступні анімаційні програми, такі як *Toontastic*, *Animate It!* чи *FlipaClip*, що дозволяють дітям створювати прості анімаційні сюжети навіть на планшетах чи смартфонах. Для створення нашої анімації ми використовували звичайну камеру смартфона та програму InShot для редагування відео. Такі програми роблять процес анімації доступним і захопливим, дозволяючи з легкістю маніпулювати кадрами, додавати ефекти, музику та звук. Сучасні технології допомагають інтегрувати анімацію в освітній процес, забезпечуючи простоту та комфорт у роботі [2; 4].

Отже, анімація відкриває перед дітьми можливість створювати власний світ, вигадувати незвичайних героїв і фантастичні ситуації. Цей процес розвиває творче мислення, допомагає навчитися бачити можливості там, де інші бачать обмеження, шукати нові підходи до виконання завдань.

Процес створення анімації дозволяє дітям краще розуміти емоції, як свої, так і чужі, оскільки вони вчаться надавати своїм героям певні емоційні стани та передавати їх через рухи, вираз обличчя та інтонації. Це сприяє розвитку емоційного інтелекту та здатності до співчуття.

Заняття анімацією вчать дітей орієнтуватися у світі кольорів, форм і ліній, сприймати їхню гармонію та естетику. Вони вчаться створювати цікаві композиції, які естетично привабливі, і це сприяє вихованню художнього смаку, здатності оцінювати мистецтво, формувати власне естетичне бачення.

Висновки. Анімація є потужним інструментом для розвитку художньо-естетичних здібностей молодших школярів. Вона дозволяє дітям вільно висловлювати себе, досліджувати та експериментувати з формами, кольорами та сюжетами. Розвиток таких здібностей має значний вплив на формування творчої, емоційно-розвиненої та творчої особистості, здатної аналізувати, експериментувати, співпрацювати і висловлювати власну думку через мистецтво.

Сучасна школа може активно використовувати анімацію як інноваційний підхід до навчання, забезпечуючи дітям простір для творчого самовираження та розвитку важливих навичок, які стануть у пригоді в майбутньому. Анімація не тільки залучає учнів до творчості, але відкриває перед ними широкий світ культурного та емоційного розвитку.

Перспективи подальших досліджень. Впровадження анімації в освітній процес Нової української школи надає можливість проводити уроки мистецтва

в цікавій та незвичайній для дітей формі, щоб розвивати в дітей художньо-естетичні здібності; постійний пізнавальний інтерес; уміння і навички фантазувати; винахідливість і незалежність учнів у пошуках методів вирішення творчих завдань.

Список використаних джерел

1. Барановська І., Чернятинська Н. Інноваційні підходи розвитку творчої обдарованості дітей у позашкільних закладах освіти. *Освітологічний дискурс*. Електронне наукове фахове видання. № 3-4- (26-27). С. 206 – 219. URL: <http://93.183.203.244:80/xmlui/handle/123456789/4588>
2. Барановська Ірина, Коваль Тетяна, Граб Оксана. Формування естетичного світогляду майбутніх учителів музичного мистецтва як науково-педагогічна проблема. *Наука і техніка сьогодні*, 2024. № 8 (36) .С. 493 – 503. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nts/article/view/14350/14420>
3. Бровчак Л., Дуб І., Використання Інноваційних технологій на уроках мистецтва. Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Актуальність проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (IX школа методичного досвіду)», 22-23 листопада 2022 р., Вінниця. С.57-58.
4. Гущина. Н. І. Нова українська школа: використання інформаційно-комунікаційних технологій у 3–4 класах закладів загальної середньої освіти: навчально-методичний посібник. Видавничий дім «Освіта», 2020. 112 с.
5. Досяк І.М. Нестандартні уроки з використанням інноваційних технологій. 1 – 4 класи. Х.: Вид. група «Основа», 2017. – 160 с.
6. Старовойт Л.В., Ліхіцька Л.М. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до інтегрованого викладання мистецьких дисциплін. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського*. Серія: педагогіка і психологія, 2021. Випуск 67. С.85-93
7. Сухомлинський В.О. Вибрані твори : [у 5 т.] . К. : Рад. школа, 1976. Т. 1. 1976. 368с.

Хромченко Аліна,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Колосова Олена,
кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

КРАЄЗНАВСТВО ЯК СКЛАДОВА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗДО

Khromchenko Alina,
master's student
Kolosova Olena,
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

LOCAL STUDIES AS A COMPONENT OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN A PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION

Анотація. У статті розглядається роль краєзнавства як важливого компоненту освітнього процесу в закладах дошкільної освіти. Аналізується, як

включення краєзнавчих елементів сприяє розвитку пізнавальної активності, формуванню патріотичних почуттів, моральних цінностей та розширенню світогляду у дітей дошкільного віку. Обґрунтовано необхідність інтеграції краєзнавства в дошкільну мистецьку освіту для формування культурної ідентичності та креативності у дітей. Подано практичні рекомендації для педагогів щодо використання краєзнавчих матеріалів у освітньому процесі.

Ключові слова: краєзнавство, дошкільна освіта, культурна ідентичність, патріотичне виховання, мистецька освіта.

Abstract. *The article examines the role of local history as an important component of the educational process in preschool education institutions. It is analyzed how the inclusion of local history elements contributes to the development of cognitive activity, the formation of patriotic feelings, moral values, and the expansion of the worldview of preschool children. The need to integrate local studies into preschool art education for the formation of children's cultural self-awareness and creativity is substantiated. Practical recommendations for teachers regarding the use of local history materials in the educational process are given.*

Keywords: *local history, preschool education, cultural identity, patriotic upbringing, art education.*

Постановка проблеми: Краєзнавство має важливе значення в освітньому процесі, особливо в закладах дошкільної освіти, де формуються основи світогляду та культурної ідентичності дитини. Впровадження краєзнавчих елементів дозволяє дітям з раннього віку пізнати власний культурний простір, розвивати інтереси до навколишнього світу та формувати ціннісні орієнтири. Дошкільний вік є особливим періодом для становлення особистості, коли діти активно сприймають інформацію, зокрема через взаємодію з довкіллям, а знання про рідний край залишаються для них доступними і зрозумілими.

В умовах війни в Україні патріотичне виховання дітей стає єдиним із пріоритетних завдань освітнього процесу, а краєзнавство є потужним засобом у його реалізації. Краєзнавство – це засіб, який допомагає дітям відчувати зв'язок із рідним краєм, культурою, історією і традиціями, що формує почуття належності до своєї нації та підтримує національну ідентичність. Ознайомлення з визначними місцями, героями минулого і сучасності, подіями та здобутками рідного регіону виховує у дітей повагу до своєї країни, почуття вдячності до захисників, які захищають Батьківщину, і стимулює формування патріотичних почуттів у громади. Також впровадження краєзнавства у освітній процес ЗДО розвиває емоційний зв'язок з культурною спадщиною та природою рідного краю, спонукає дітей до активної позиції, мотивує бути частиною відбудови і розвитку своєї країни. Саме через вивчення своєї місцевості, знайомство з народними символами, традиціями та історією діти усвідомлюють, що патріотизм – це не просто почуття, а реальні дії, які підтримують і захищають культурну спадщину та свободу країни.

Таким чином, краєзнавство виконує функцію не лише ознайомлення з місцевою культурою, але і є засобом формування всебічно розвиненої, свідомої особистості. У закладах дошкільної освіти використання краєзнавчих елементів у поєднанні з мистецькими підходами дозволяє забезпечити різносторонній

розвиток дитини, інтегруючи її у світ через призму власного культурного досвіду та знання своєї історії й традицій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень та публікацій показує зростання уваги науковців і педагогів до інтеграції краєзнавчих підходів у дошкільну освіту. Концептуальні засади прилучення дітей до народних традицій, художньої культури, мистецтва та творчості ґрунтовано в працях: І. Бега, Н. Вітковської, Н. Ветлугіної, В. Рибалки, Ю. Рубіної, А. Кікоть, О. Комаровської та інших. Значну увагу краєзнавству надавала С. Русова у своїй праці «Націоналізація дошкільного виховання». Вона підкреслювала важливість того, щоб навчання дітей будувалося на відомому для них середовищі, яке відображає реалії їх повсякденного життя та сімейного оточення. Таким чином, з педагогічної точки зору, краєзнавство є не лише засобом пізнання, але й невід'ємною складовою освітнього процесу [7]. М.Єпіхіна наголошує на необхідності вивчення свого краю «...наскільки таке ознайомлення корисне, не треба доводити. Адже, це перший ступінь, перша прикмета національної освіти – знайти своє національне оточення, знайти минуле і сучасне свого народу та відчувати себе живим, свідомим членом, живого і свідомого об'єднаного організму» [3]. Науковці, А. Богуш та Н. Гавриш, краєзнавство в дошкільній освіті розглядають як педагогічну діяльність, яка поєднує пізнавальні, пошуково-дослідницькі та суспільно корисні аспекти. Ця діяльність спрямована на комплексне вивчення рідного краю, зокрема його культурних, побутових, природних та господарських особливостей.

Мета статті – обґрунтувати значення краєзнавства як складової освітнього процесу в закладах дошкільної освіти, з'ясувати його роль у формуванні культурної ідентичності, патріотичних цінностей, почуттів дітей дошкільного віку. Стаття також спрямована на аналіз способів інтеграції краєзнавчих елементів у дошкільне навчання для забезпечення гармонійного розвитку особистості та формування усвідомленого ставлення до культурної спадщини.

Виклад основного матеріалу. Національне виховання є важливою складовою освітнього процесу в закладах дошкільної освіти, яке спрямоване на формування у дітей любові до Батьківщини, поваги до її традицій та культурної спадщини. Ці завдання закріплено на державному рівні в таких документах, як «Освіта» («Україна XXI століття»), «Діти України», «Національній програмі патріотичного виховання громадян, розвитку духовності», Законах України «Про дошкільну освіту», Національній доктрині розвитку освіти України У цих документах підкреслено, що додатковим завданням освіти є виховання в особистості любові до Батьківщини, формування громадянського обов'язку на основі національних та загальнолюдських духовних цінностей [1; 6]. Краєзнавство є дієвим інструментом реалізації даних завдань. Адже ускладнює формування емоційного зв'язку з рідним краєм, розвиває у дітей усвідомлення їх належності до національної спільноти та виховує патріотичні почуття, закладаючи основи національної ідентичності з раннього віку.

Розглядаючи краєзнавство як педагогічну категорію, варто відзначити, що вона включає в себе поняття «рідний край». У межах дошкільного навчального закладу «рідний край» часто розуміють як мікрорайон, де розташовується

заклад, що дозволяє проводити прогулянки, екскурсії, природоохоронні та дослідницькі заходи. Загалом, призначенням краєзнавства є всебічне вивчення певної території з акцентом на зв'язок природних та соціокультурних процесів. Також поняття «рідний край» включає традиції, звичаї, матеріальні й духовні цінності, трудову діяльність та побут народу, що підкреслює унікальність певної території [5].

Діти старшого дошкільного віку через краєзнавство знайомляться з культурою свого роду, рідною природою, навколишнім середовищем, що формує їхню національну свідомість і гордість за свій народ. Досягнення освітніх цілей у краєзнавчій роботі базується на продуктивності компетентнісного, діяльнісного та особистісно-орієнтованого підходів. [4]

Об'єкти краєзнавства є джерелом знань про рідний край, які можна умовно поділити на групи:

- адміністративно-територіальні (населені пункти, райони, області);
- культурно-мистецькі (театри, музеї, бібліотеки);
- історичні (пам'ятки, заповідники);
- природні (рельєф, водою, рослини і тварини);
- економічні (господарства, виробництво).

Організація краєзнавчих занять у закладах дошкільної освіти спрямована на комплексний розвиток дитини, включаючи її пізнавальні, мовленнєві та особистісні навички. Це дозволяє вихователю стимулювати інтерес до рідного краю, формувати навички дослідницької діяльності, розвивати аналітичні можливості, навички загального та критичного мислення.

Методичні аспекти впровадження краєзнавства в освітній процес дошкільних закладів охоплюють різноманітні підходи та методи. Розглянемо деякі з них. Одним із найефективніших методів краєзнавчої роботи є проектна діяльність, яка дозволяє організувати навчання на основі реальних дослідницьких завдань. Наприклад, проекти, спрямовані на вивчення місцевих природних об'єктів, як-от ліс чи річка, захоплюють дітей до практичного вивчення довкілля. Діти разом з вихователями можуть зібрати інформацію про рослини, тварини, місцеві традиції, створювати фотозвіти. Проектна діяльність також сприяє розвитку соціальних навичок, після чого діти вчаться працювати в групах, обговорювати та узгоджувати власні ідеї з іншими.

Важливим елементом краєзнавчої освіти є екскурсії та прогулянки, під час яких діти знайомляться з визначними місцями свого населеного пункту. Це можуть бути місцеві історичні пам'ятки, музеї, природні заповідники чи народні ремісничі майстерні. Під час екскурсій вихователі розповідають дітям про значення тих чи інших об'єктів, їх історію та культурне значення. Наприклад, відвідування музею народного мистецтва дозволяє дітям побачити місцеві ремесла, ознайомитися з традиційним побутом і культурними цінностями рідного краю [5]. Такий досвід стимулює інтерес до пізнання та виховує повагу до культурної спадщини.

Інтерактивні заняття є ефективною формою спонукання у дошкільників інтересу до краєзнавства. На таких заняттях варто використовувати місцеві музичні твори, народні пісні, орнаменти та символи при виконанні творчих завдань. Наприклад, діти можуть малювати місцеві пейзажі, створювати вироби

з природних матеріалів або співати народні пісні. Такі інтерактивні заняття розвивають творче мислення, сприяють емоційному зануренню в культурі рідного краю, формують навички естетичного сприйняття.

В процесі ігрової діяльності (сюжетно-рольові ігри, ігри-стратегії, дидактичні ігри тощо) допомагають дітям отримати інформацію про рідний край у цікавій та доступній формі. Наприклад, гра «Подорож нашим містом» дозволяє дошкільникам побувати в різних місцях рідного міста, ознайомитися з його традиціями та історичними подіями.

Важливим аспектом краєзнавчої діяльності є залучення батьків до таких заходів. Спільні екскурсії, майстер класи, свята з участю батьків дозволяють закріпити інтерес дошкільників до краєзнавства та сформувати спільні родинні цінності. Адже батьки є цінними помічниками дітей у виконанні краєзнавчих проєктів, у підготовці до культурних заходів тощо.

Висновки. Впровадження краєзнавства в освітній процес закладу дошкільної освіти дозволяє сформувати культурну ідентичність дитини через знайомство з місцевими традиціями, звичаями, мовою, історією та природними особливостями регіону; розвинути творче мислення, підвищити рівень емоційної та соціальної стабільності, сформувати патріотичні почуття, прищепити повагу до культурних надбань попередніх поколінь. Таким чином, краєзнавство забезпечує багатосторонній розвиток дітей дошкільного віку, виховує майбутніх громадян, відповідальних за збереження своєї культурної спадщини.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. *Дошкільне виховання*. 2012. № 7. 4–19с. URL: http://pmu.in.ua/nogroup/z_istorii_chilnogo_krayeznavstva/
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / Семен Устимович Гончаренко.-К.:Либідь,1997.-376 с
3. Спіхіна М.А. Формування основ патріотичного виховання у дошкільників засобами народознавства. *Науковий вісник ужгородського університету*.-2017.-Випуск 1 (40).
4. Мнишенко К. В.; Мнишенко Е. В.; Волошина О. В. Підготовка вчителя до формування художньо-мовленнєвої компетенції дітей дошкільного віку засобами фольклору. 2020.
5. Мнишенко, К. В.; Мнишенко, Е. В.; Волошина, О. В. Формування у майбутніх учителів компетентності у сфері естетичного виховання школярів. 2020 https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2008/8_9_2008/33.pdf
6. Національна Доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. *Освіта України*. 2002. № 16. С.14-17

Черната Інна,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Шикиринська Олександра,
кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ВИХОВАННЯ ЧУЙНОСТІ ДІТЕЙ СЕРЕДЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ

Chernata Inna,
master's student
Shykyrynska Oleksandra,
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

FOSTERING SENSITIVITY IN PRESCHOOL CHILDREN THROUGH UKRAINIAN FOLKLORE

***Анотація.** Стаття присвячена вихованню чуйності у дітей середнього дошкільного віку засобами українського фольклору. Обґрунтовується значення фольклорних творів у формуванні морально-етичних цінностей, а також емоційної чутливості та емпатії дітей. Розглядаються різні жанри українського фольклору, такі як казки, пісні та колискові, що сприяють розвитку чуйності у дітей. Зроблено акцент на ролі вихователя у виборі та адаптації фольклорних матеріалів для дітей.*

***Ключові слова:** виховання чуйності, український фольклор, дошкільний вік, емоційна чутливість, моральні цінності, емпатія.*

***Annotation.** The article is devoted to fostering sensitivity in preschool children through Ukrainian folklore. It emphasizes the importance of folklore in shaping moral and ethical values, as well as emotional sensitivity and empathy. Various genres of Ukrainian folklore, such as fairy tales, songs, and lullabies, are discussed in terms of their contribution to the development of sensitivity in children. The role of educators in selecting and adapting folklore materials for children is highlighted.*

***Keywords:** sensitivity education, Ukrainian folklore, preschool age, emotional sensitivity, moral values, empathy.*

Варто відзначити, що дана тема через свою актуальність тим чи іншим чином досліджувалась рядом науковців. Належне та досить поважне місце в дослідженнях даної тематики займають праці таких провідних вчених, як Н. Лисенко, Г. Беленька, Н. Кот, О. Іванова, І. Куліковська, З. Плохій, С. Єлманова, Л. Прохорова, Н. Яришева, Н. Рижова, Г. Тугушева, А. Чистякова та інших дослідників.

Виховання чуйності у дітей є одним із найважливіших завдань дошкільної педагогіки, оскільки саме на цьому віковому етапі закладаються основи емоційної чутливості, емпатії та співпереживання. Відповідні якості є важливими не лише для успішного соціального функціонування особистості в майбутньому, але й для формування гуманістичних цінностей. Окрему роль у процесі розвитку чуйності займають засоби українського фольклору, які містять багатий арсенал емоційно-етичних цінностей, символічних образів та культурних архетипів. Фольклор, будучи частиною народної культури, сприяє не лише естетичному вихованню, але й розвиває у дітей відчуття причетності до традицій свого народу [3, с.40].

Фольклорні твори, що мають морально-етичний зміст, створюють передумови для розвитку емпатійних почуттів і здатності до співпереживання. Казки, пісні, колискові, легенди, байки та прислів'я містять у собі глибокі

смишли, закладені у формі алегорій, символів та образів. Це допомагає дитині не тільки пізнавати оточуючий світ, але й знаходити відповіді на питання, пов'язані з етичними дилемами та соціальними відносинами.

Особливості сприйняття фольклору дітьми середнього дошкільного віку визначаються їхніми когнітивними, емоційними та психологічними особливостями. Саме в цей період у дітей розвивається здатність до символічного мислення, що є основою для розуміння та інтерпретації фольклорних образів. Фольклорні твори стимулюють розвиток морального почуття справедливості та співпереживання. Наприклад, казкові історії про тварин, у яких герой зустрічається з труднощами і отримує підтримку від інших персонажів, закладають у дітей розуміння важливості взаємодопомоги та турботи один про одного [4].

Одним з найефективніших фольклорних жанрів для виховання чуйності є колискові пісні. Їхній м'який ритм, емоційна тональність та зміст сприяють розвитку емоційної стабільності, почуття безпеки та довіри до оточуючих. Дитина, яка звикає до теплих інтонацій матері, формує образ близької людини, готової підтримати та обігріти. Така емоційна база є необхідною для розвитку чуйності, адже, відчуваючи себе захищеною, дитина легше вчиться розуміти почуття інших. Колискові пісні також заохочують дитину розвивати здатність до емпатії, адже завдяки м'яким інтонаціям і змісту таких пісень дитина звикає асоціювати такі почуття, як турбота та ласка, з близькими людьми та суспільством загалом.

Українські народні казки містять значну кількість образів та ситуацій, які сприяють розвитку чуйності та співчуття у дітей. Казкові сюжети, наприклад, ті, де головний герой відчуває труднощі або потребує підтримки, спонукають дитину до співпереживання. Також важливим аспектом є алегоричний характер казкових персонажів, які виконують ролі доброго героя чи антагоніста, що допомагає дитині формувати етичне сприйняття та почуття співчуття до героїв. За допомогою таких казок вихователь може сприяти формуванню у дітей розуміння базових моральних категорій, таких як добро і зло, справедливість і несправедливість, турбота і байдужість [2, с.22].

Українські народні пісні також є важливим елементом, який можна використовувати у вихованні чуйності. Пісні, що містять позитивні образи родини, близьких стосунків, дружби, допомагають дітям уявити себе частиною великої спільноти. Особливу роль у цьому процесі відіграють родинно-побутові пісні, у яких звучать теми турботи про ближнього, співчуття до чужого горя, шанобливого ставлення до старших. Пісні навчають дитину цінувати сімейні зв'язки, підтримку та взаємодопомогу, а також сприяють формуванню почуття поваги до старших і турботи про молодших.

Пісенні жанри фольклору, такі як веснянки, щедрівки та колядки, також мають свій вплив на розвиток чуйності [5]. Вони містять у собі образи природного світу, гармонії з оточенням, співпереживання природним явищам. Наприклад, образи веснянки символізують відновлення життя, зміни в природі, що сприяє формуванню у дитини позитивного ставлення до світу, природи, інших людей, вміння радіти спільним подіям.

Одним з важливих завдань вихователя є правильний добір та інтерпретація фольклорних творів, адже необхідно враховувати рівень

сприйняття дітей, їхній досвід та індивідуальні особливості. Для того щоб фольклор став ефективним інструментом у вихованні чуйності, важливо використовувати інтерактивні методи роботи з дітьми, які б дозволяли не лише слухати, але й брати активну участь у процесі. Наприклад, після прослуховування казки чи пісні можна запропонувати дітям обговорити ситуації, що виникли в історії, запитати їх про те, як би вони вчинили на місці головного героя, або ж змодельовати ситуацію за допомогою рольової гри. Такий підхід дозволяє не тільки глибше засвоїти зміст твору, але й розвиває здатність до рефлексії та емоційного відгуку [1, с.234].

Узагальнюючи вищезазначене, варто зазначити, що український фольклор має значний потенціал для виховання чуйності у дітей середнього дошкільного віку. Морально-етичні принципи, закладені у фольклорних творах, допомагають дітям засвоїти базові поняття про добро і зло, емпатію та взаємодопомогу. Такі твори мають глибокий емоційний вплив, що робить їх важливим інструментом у вихованні особистості. Однак для досягнення найвищої ефективності вихователь повинен враховувати вікові та психологічні особливості дітей, адаптувати фольклорний матеріал до сучасних умов і забезпечувати інтерпретацію творів відповідно до рівня розуміння дітей.

Засоби українського фольклору здатні надати дітям неоціненний емоційний і культурний досвід, закласти основу для розвитку морально-етичних норм та цінностей, які стануть важливими орієнтирами в їхньому подальшому житті. Такий підхід сприяє формуванню особистості, здатної до чуйності, емпатії, співпереживання та конструктивної взаємодії з навколишнім світом, що є важливими компонентами гармонійного розвитку дитини.

Український фольклор, як засіб виховання чуйності, відкриває перед дітьми середнього дошкільного віку можливість для глибшого пізнання моральних і соціальних цінностей. Мовою символів, алегорій та образів фольклорні твори поступово розкривають дітям основи емпатії, співпереживання, доброти та турботи про оточення. Використання казок, колискових, народних пісень та інших жанрів дозволяє не лише стимулювати емоційний розвиток, але й сприяє становленню національної ідентичності та духовного збагачення дитини.

Виховання чуйності через фольклор дає можливість залучити дітей до багатовікових традицій народу, навчити цінувати родинні й культурні зв'язки, а також формувати позитивні моделі поведінки. Завдяки різноманітним фольклорним жанрам діти вчаться розуміти та оцінювати морально-етичний зміст творів, порівнювати себе з героями і ситуаціями, а також знаходити відповіді на складні емоційні питання [4].

Таким чином, український фольклор стає ефективним педагогічним інструментом, що допомагає дітям розвивати чуйність та інші важливі соціальні навички, що є основою їхньої подальшої інтеграції в суспільство. Роль вихователя у цьому процесі полягає у вмінні підбирати та адаптувати фольклорний матеріал до вікових особливостей дітей, організовувати інтерактивні форми роботи, залучати дітей до активного обговорення і переживання творів. Такий підхід дозволяє виховати в дітях глибоке розуміння людяності, доброти і чуйності, які стануть фундаментом їхніх взаємовідносин у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Заліток Л.М. В.О. Сухомлинський про роль казки у вихованні та навчанні дітей з особливими потребами. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2012. С. 233-235.
2. Зубрицька-Макота, В. Психологічні умови формування уявлень про моральні норми у дошкільників. *Прикарпат. нац. ун-т ім.В.Стефаника. Івано-Франківськ*. 2001, С, 20-22
3. Ілляш І.І. Роль казки у вихованні та навчанні дітей в позашкільному навчальному закладі. *Підготовка педагога XXI століття крізь призму ідей Василя Сухомлинського*. Переяслав-Хмельницький, 2018. С. 39 - 43.
4. Освітня програма для дітей від 2 до 7 років «Дитина». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/programy-rozvytku-ditey/osvitnya-programa-ditina-nmc.pdf>
5. Драник Т., Шикиринська О.В. Виховний потенціал української народної пісні. *Молода наука: Студентська наукова конференція. Статті*. К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2017. С. 102-108.

Шайденко Тетяна,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Перетяга Людмила,
доктор педагогічних наук, професор,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ТЕНДЕНЦІЙ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ XXI СТОЛІТТЯ

Shaidenko Tetiana
master's student
Peretiaha Liudmyla
akademik supervisor Ph.p.n.Professor
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

ART EDUCATION IN THE CONTEXT OF MODERN EUROPEAN TRENDS: CHALLENGES AND PROSPECTS OF THE XX CENTURY

***Анотація.** У статті досліджуються особливості та напрями розвитку мистецької освіти в країнах Європи в контексті сучасних тенденцій XXI століття. Розглядаються актуальні виклики, з якими стикається мистецька освіта, та перспективи, що відкриваються завдяки інноваційним педагогічним підходам. Особливу увагу приділяється інтеграції культурних цінностей у навчальні програми та застосуванню новітніх методик для формування художніх компетенцій учнів.*

***Ключові слова:** мистецька освіта, європейські тенденції, педагогічні підходи, культурні цінності, XXI століття.*

***Abstract.** The article explores the features and directions of development in art education in European countries within the context of modern trends in the 21st century. It examines the current challenges faced by art education and the opportunities that arise from innovative pedagogical approaches. Special attention is*

given to the integration of cultural values into educational programs and the use of advanced methodologies to develop students' artistic competencies.

Key words: *art education, European trends, pedagogical approaches, cultural values, 21st century.*

Сучасні педагогічні підходи в європейській мистецькій освіті демонструють прагнення до інноваційної трансформації традиційних методів навчання. У цьому контексті важливими є міждисциплінарність і креативне мислення як ключові напрями, що відкривають нові можливості для розвитку студентів та оновлення змісту мистецької освіти. Перший аспект — міждисциплінарні підходи — передбачає синтез різних видів мистецтва в єдиному навчальному просторі, що дозволяє створити ефективну та цілісну систему для виховання творчої особистості. Інтеграція різноманітних мистецьких дисциплін — музики, образотворчого мистецтва, театрального мистецтва — сприяє формуванню глибокого розуміння мистецтва як багатовимірного явища, де всі види творчості тісно пов'язані між собою. Такий підхід стає можливим завдяки впровадженню програм, спрямованих на зближення змісту і методів навчання, що охоплюють різні художні напрями, дозволяючи учням одночасно взаємодіяти з кількома мистецькими дисциплінами [6, с. 148].

Завдяки поєднанню різних видів мистецтва учні здобувають не лише технічні навички, але й набувають умінь бачити взаємозв'язки між різними видами творчої діяльності. Це підходить для розширення кругозору студентів, формування в них здатності аналізувати художні явища з різних точок зору. Наприклад, заняття з образотворчого мистецтва можуть включати компоненти музичного супроводу або театральної імпровізації, що, у свою чергу, сприяє розвиткові почуття ритму, пластики, емоційного забарвлення образів. У європейських навчальних закладах поступово набирає популярності ідея інтегрованих мистецьких курсів, які дозволяють учням вивчати художні процеси, виходячи за межі однієї дисципліни. Таким чином, формуються нові цілі та завдання мистецької освіти, що розширюють її соціальні й естетичні функції, спрямовуючи їх на розвиток цілісного світогляду у студентів.

Окремої уваги заслуговує акцент на розвитку креативного мислення, яке в сучасній європейській педагогіці розглядається як одна з головних компетенцій, необхідних для успішної самореалізації у творчій сфері. В процесі мистецької освіти застосовуються різноманітні методи, орієнтовані на стимулювання творчої активності учнів і розвиток у них здатності критично мислити. Це досягається за допомогою методу відкритого питання, імпровізації, постановки творчих завдань, що не мають однозначної відповіді, а також групової роботи, де учні навчаються обговорювати, аргументувати й відстоювати власну позицію. Важливою складовою цього підходу є створення умов для індивідуального творчого пошуку. Учні мають можливість не лише відтворювати вивчене, але й створювати щось нове, інноваційне, відштовхуючись від власних ідей і бачення. Це вчить їх розглядати мистецтво як динамічний процес, у якому вони можуть вільно самовиражатися, надаючи особистісного значення своїм творчим досягненням [1, с. 22].

Сучасні європейські методики активно використовують практики співпраці учнів, вчителів та митців-практиків, що дозволяє учням взаємодіяти з професійним мистецтвом, адаптуючи теоретичні знання до реальних умов творчої діяльності. Така практика не лише розширює їхній світогляд, але й навчає практичному застосуванню отриманих знань. До прикладу, запрошення митців до шкіл дозволяє учням бачити творчий процес на практиці, брати участь у майстер-класах, розвиваючи свої навички в умовах професійного середовища. Водночас, студенти отримують можливість спілкуватися з людьми, які реалізували себе в сфері мистецтва, що служить їм як джерелом натхнення, так і потужним засобом розуміння різних аспектів мистецької діяльності.

Інтеграція культурних цінностей у мистецькі навчальні програми є невід'ємною складовою сучасної європейської освітньої парадигми. Використання культурної спадщини як базової основи для мистецької освіти дозволяє глибше зрозуміти розвиток естетичних ідей та формує базу для виховання культурної самосвідомості. Спадщина Європи, що включає мистецькі досягнення різних епох — від античності до сучасності — слугує потужним інструментом для аналізу й розуміння соціальних, політичних та економічних чинників, які вплинули на мистецькі стилі та рухи. Навчальні програми, що зосереджуються на вивченні європейської культурної спадщини, надають можливість студентам розширити свій культурний горизонт, оскільки вони не лише вивчають різноманітні мистецькі традиції, а й усвідомлюють їхнє значення у формуванні суспільної ідентичності.

Основний підхід у мистецькій освіті, що фокусується на вивченні культурної спадщини, полягає у створенні міждисциплінарних програм, які включають історію мистецтв, соціологію, культурологію, а також критичне мислення. Студенти розглядають мистецтво як продукт своєї епохи, аналізуючи, як політичні події, соціальні рухи, технологічні інновації та філософські ідеї впливали на його розвиток. Наприклад, вивчення епохи Відродження у мистецькій освіті відкриває студентам не лише досягнення в живописі, скульптурі та архітектурі, а й філософські засади гуманізму, які лягли в основу художнього відображення людської гідності, ідеалів краси та гармонії. Такі знання допомагають студентам усвідомлювати, що мистецтво — це не просто естетичний об'єкт, а відображення культурних і моральних цінностей певного часу.

Додатковим інструментом вивчення культурної спадщини є практичні заняття, спрямовані на відтворення технік або стилів, характерних для певної епохи. Це дозволяє студентам на практиці засвоювати специфіку художнього мислення, яка була притаманна конкретній історичній епосі або культурній течії. Завдяки такому підходу у студентів розвивається не лише художня майстерність, але й розуміння важливості глибокого вивчення мистецтва через історичний контекст. Наприклад, дослідження класичних технік бароко або імпресіонізму через власні художні спроби допомагає студентам проникнути в мислення художників минулих епох, зрозуміти їхній естетичний погляд на навколишній світ та відобразити ці знання у власній творчості. Таке вивчення є невід'ємною частиною виховання культурної самосвідомості, яка формує в студентів глибше розуміння власного місця у культурному просторі та своєї ролі як творців і носіїв культурних цінностей.

На додаток до вивчення національної культурної спадщини, мистецькі освітні програми в Європі активно використовують міжнародні культурні обміни для формування глобальної культурної компетентності. Програми обміну є потужним інструментом розширення культурного горизонту та забезпечення міжкультурного діалогу. Вони дозволяють студентам взаємодіяти з митцями та освітянами з різних країн, брати участь у міжнародних виставках, майстер-класах, творчих резиденціях і колабораціях. Наприклад, у рамках програм обміну студенти можуть відвідувати провідні європейські музеї та галереї, де знайомляться з творами мистецтва різних національних традицій, що сприяє їхньому професійному та особистісному зростанню [2, с. 22].

Міжнародні культурні обміни сприяють подоланню стереотипів і сприяють толерантному ставленню до культурного розмаїття, оскільки студенти навчаються сприймати інші культурні традиції як рівноправні та цінні. Залучення до міжкультурних проєктів та обмінів допомагає формувати у студентів глибоке розуміння глобальних культурних тенденцій і процесів, а також сприяє розвитку компетентності в контексті культурної різноманітності. Учасники таких програм часто долучаються до обговорення соціальних та екологічних питань, що посилює їхню соціальну відповідальність і розуміння сучасних глобальних викликів.

Мистецька освіта у Європі стикається з численними викликами, що відображають складність і багатогранність сучасного європейського суспільства, а також постійний розвиток технологій, що змінюють структуру й методи викладання. Одним із ключових питань є фінансування, яке протягом останніх десятиліть залишається недостатнім для задоволення потреб сучасних освітніх інституцій. Бюджети, що виділяються на мистецьку освіту, часто не дозволяють забезпечити необхідну інфраструктуру, матеріально-технічну базу, актуалізацію навчальних планів, а також підтримку талантів та можливості для їхнього подальшого розвитку. Як наслідок, у багатьох європейських країнах спостерігається явище, коли мистецькі дисципліни змушені конкурувати за ресурси з іншими, більш комерційно орієнтованими напрямками, що націлені на підготовку фахівців у сферах технологій, бізнесу та науки. Це породжує системні диспропорції, зменшуючи доступ до інноваційних матеріалів, професійних майстерень, сучасного обладнання, а також обмежуючи можливість залучення кваліфікованих викладачів і створення умов для їхнього професійного розвитку.

Фінансові обмеження також значно впливають на доступність мистецької освіти для різних соціальних груп. У сучасному європейському контексті рівний доступ до освіти є принциповим аспектом соціальної рівності, однак обмежені ресурси створюють бар'єри для багатьох талановитих молодих людей, які не мають фінансової можливості для оплати навчання або доступу до необхідних ресурсів. Сучасна ситуація з фінансуванням мистецької освіти часто залишає у тіні цілу низку важливих аспектів — від психоемоційної підтримки студентів до розвитку партнерських програм, що могли б забезпечити практичну підготовку та інтеграцію в мистецькі спільноти ще на етапі навчання. Крім того, важливим питанням є фінансування досліджень у галузі мистецької освіти, які допомогли б розробляти нові методики та адаптувати освітні практики до сучасних вимог. Недостатнє фінансування таких досліджень

обмежує можливості розвитку інтегрованих підходів до освіти, що могли б дати студентам навички, необхідні для роботи в умовах швидкоплинних культурних і технологічних змін [3, с. 18].

Крім фінансових аспектів, мистецька освіта зіштовхується з викликом популярності інших освітніх напрямів, особливо STEM-освіти, що акцентує увагу на науці, технології, інженерії та математиці. У світлі зростаючого значення STEM-галузей, мистецтво ризикує втратити позиції, зокрема через поширену думку про те, що воно менш затребуване з точки зору економічного потенціалу та професійної стабільності. Втім, у XXI столітті з'являється все більше доказів того, що міждисциплінарність та інтеграція мистецтва в STEM (концепція STEAM) може бути не лише корисною, а й необхідною для ефективного функціонування сучасного суспільства. Мистецтво сприяє розвитку критичного мислення, креативності та гнучкості, які стають необхідними навичками в умовах високотехнологічної економіки. Інтеграція мистецтва в STEM дозволяє формувати навички, що є життєво важливими в епоху цифрової трансформації, зокрема навички проєктування, комунікації та інноваційного мислення. Таким чином, STEAM-освіта може стати тією платформою, що об'єднує мистецькі та технологічні підходи, забезпечуючи студентів знаннями, що дозволяють їм ефективно адаптуватися до змінних умов праці.

У сучасному світі перспективи професійної реалізації випускників мистецьких програм також вимагають нового підходу до підготовки кадрів. Традиційні шляхи, що передбачали роботу в художніх студіях, галереях або музеях, поступаються місцем більш гнучким та міждисциплінарним можливостям. Сьогодні випускники мають бути підготовлені до кар'єри у сфері дизайну, цифрового мистецтва, анімації, медіа, маркетингу та інших галузей, де творчий підхід має вагоме значення. Проте для цього необхідне відповідне реформування навчальних програм, що адаптували б студентів до вимог сучасного ринку праці. Актуальним є розвиток партнерських програм між мистецькими закладами та приватними компаніями, які б могли створити умови для практичної підготовки студентів ще під час навчання. Це дозволило б їм не лише здобути теоретичні знання, але й отримати практичний досвід, необхідний для адаптації в умовах професійної діяльності [4, с. 15].

Новітні педагогічні підходи у мистецькій освіті Європи зосереджені на розвитку адаптивних моделей навчання, що враховують індивідуальні потреби студентів і дозволяють викладачам застосовувати інноваційні методи. Наприклад, один із таких підходів — активне залучення студентів до проєктної діяльності, що сприяє формуванню навичок самостійного пошуку та критичного аналізу інформації. Крім того, у сфері мистецької освіти все частіше використовуються цифрові інструменти, такі як платформи для дистанційного навчання, віртуальна та доповнена реальність, що дозволяють створити більш динамічне та інтерактивне навчальне середовище. Цифровізація освіти також відкриває нові перспективи для створення інтерактивних навчальних матеріалів, що стимулюють студентів до активного освоєння мистецьких дисциплін і розвитку власних проєктів.

Одним із найцікавіших напрямів розвитку сучасної європейської мистецької освіти є інтеркультурний підхід, що передбачає інтеграцію різних

культурних елементів у навчальні програми. Це дозволяє студентам не лише ознайомитися з різноманіттям світових культур, а й краще зрозуміти роль мистецтва у формуванні національної ідентичності, міжкультурного діалогу та соціальної інтеграції. Інтеркультурна освіта у мистецькій сфері сприяє формуванню толерантності, розумінню та повазі до інших культур, що є надзвичайно актуальним у сучасній мультикультурній Європі. Водночас це допомагає студентам розширити своє розуміння мистецтва, оскільки вони мають змогу вивчати його не лише з технічної точки зору, а й у контексті історичних, соціальних та культурних процесів.

Список використаних джерел

1. Байда Ю. Л. Мистецькі коледжі: доступне освітнє середовище. Методичний посібник. Автори: Л. Ю. Байда, Я. В. Грибальський, О. М. Журбенко, Ю. М. Найда. Київ, 2021. 48 с.
2. Білицька В. М. Культурна компетентність та культурний інтелект сучасного фахівця. *Вісник національного авіаційного університету*. № 16. 2020. С. 16–22. URL: <https://jrn1.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/view/14674> (дата звернення: 20.10.2024).
3. Валевський Л. О. Функції культури у формуванні суспільної консолідації України. *Аналітична записка. Серія «Гуманітарний розвиток»*. № 1. 2019. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-07/ANALIT%20VALEVSKY%20HUMANANE%20DEVELOPMENT%201%202019%201.pdf> (дата звернення: 20.10.2024).
4. Волков С. М. Мистецька освіта як імагема в українській культурі. *Динаміка і практика трансформації. Тенденції розвитку початкової мистецької освіти в Україні: зб. тез доповідей Всеукраїнської наук.-практ. конф. «Тенденції розвитку початкової мистецької освіти в Україні»*. Національна академія мистецтв України. Київ. 2020. С. 12–15.
5. Головіна Н. Проблема формування культурної компетентності особистості в контексті реформування вищої школи. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/4770> (дата звернення: 20.10.2024).
6. Гуріна В. О. Специфіка термінології мистецької освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2017. Вип. 55 (108). С. 142–148.

Шикиринська Олександра,

кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА

Shykyrynska Oleksandra,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

FEATURES OF FORMING STRESS RESISTANCE IN PRESCHOOL AND YOUNGER SCHOOL AGE CHILDREN BY MEANS OF ART

Анотація. У статті актуалізовано питання підвищення стресостійкості дітей дошкільного та молодшого шкільного віку засобами мистецтва.

Акцентовано на глибокому знанні вікових та індивідуальних особливостей дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, що сприятиме ефективному використанню різних видів мистецтва з метою підвищення стресостійкості дітей.

Ключові слова: *стресостійкість дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, ресурсний потенціал дитини, емоції.*

Abstract. *The article updates the issue of increasing the stress resistance of preschool and primary school children through art. Emphasis is placed on deep knowledge of the age and individual characteristics of preschool and primary school children, which will contribute to the effective use of various types of art to increase children's stress resistance.*

Keywords: *stress resistance of preschool and primary school children, resource potential of the child, emotions.*

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими завданнями. Воєнний стан України, повітряні тривоги та інші чинники здійснюють значний негативний вплив на психічний стан дітей. Діти у дошкільному та молодшому шкільному віці ще не здатні оцінити та проаналізувати ситуацію, вони є дуже вразливими, тому постійно піддаються стресу, що призводить до психосоматичних захворювань, неврозів, емоційного перевантаження та посттравматичних стресових розладів. Зазначені чинники і визначають важливість формування основ психологічної стійкості саме в дошкільному та молодшому шкільному віці, щоб забезпечити продуктивність процесів їхнього розвитку, виховання та навчання.

Аналіз останніх наукових публікацій. Проблемою формування стресостійкості займалося чимало вчених та педагогів, а саме: вивченням особливостей та чинників формування стресостійкості – В. Бодров, С. Гончаренко, Н. Гриньова, С. Іванова, Г. Кавиліна, Н. Кравчук, А. Маклаков та інші, виокремленням та реалізацією психолого-педагогічних умов формування стресостійкості А. Каракай, Н. Ковалевська, О. Ільїна, А. Пасічніченко, розробленням методики та технологій психолого-педагогічного супроводу розвитку дітей дошкільного віку з родин учасників АТО і внутрішньо переміщених осіб: І. Луценко, А. Богуш, Л. Калмикова, В. Кузьменко, С. Поворознюк, О. Рейпольська та інші.

Мета статті. Актуалізація питання підвищення стресостійкості дітей дошкільного та молодшого шкільного віку засобами мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Якщо дитина дошкільного або молодшого шкільного віку пережила психологічну травму, їй важко сприйняти, що з нею сталося. Це передусім пов'язано з віковими особливостями, адже дітям дошкільного та молодшого шкільного віку не вистачає психологічної та соціальної зрілості, життєвого досвіду. Дитина часто не в змозі повністю усвідомити сенс того, що відбувається, вона просто запам'ятовує саму ситуацію і свої переживання в цей момент. Як зазначають кризові психологи, інтенсивність переживань може бути надзвичайно високою для дитини, і вона стає дуже вразливою. І тоді травмовані діти висловлюють свої почуття через поведінку. Тож у дітей дошкільного віку з типовим порушенням розвитку

помітне прагнення до одноманітних ігор з використання предметів, що стосується психотравми. Спектр посттравматичних симптомів у дітей включає в себе зміни на емоційному, поведінковому, фізіологічному та поведінковому рівнях [2, с. 35].

Підвищення стресостійкості дитини-дошкільника розглядається нами, як збільшення її індивідуального ресурсного потенціалу і здатності найближчого оточення створювати відчуття безпеки.

Способів підвищення стресостійкості дітей дошкільного віку можна назвати декілька. Зокрема, автори посібника [1] розглядають такі технології психолого-педагогічного супроводу виховання та розвитку дітей дошкільного віку з родин учасників АТО та внутрішньо переміщених осіб: врахування індивідуальних особливостей розвитку дітей дошкільного віку, організації емоційно підтримуючої міжособистісної комунікації вихователя з дітьми, життєзмінювальні й психолінгвотерапевтичні технології роботи з дітьми, які пережили психотравматичні події, етнокультурні технології у вихованні та розвитку дітей дошкільного віку, технологію формування активно-патріотичної позиції дітей старшого дошкільного віку, технологію морально-етичного виховання дітей дошкільного віку та технологію формування навичок соціально-комунікативної взаємодії з однолітками.

На нашу думку, поряд із зазначеними технологіями та іншими методами надзвичайно важливим є використання засобів мистецтва у підвищенні стресостійкості дошкільників та молодших школярів. Для зазначеної мети доцільними будуть усі види мистецтва: література (що охоплює драму, поезію і прозу), театральне мистецтво (в тому числі танець, музику і театр) та образотворче мистецтво (малюнок, живопис, кіновиробництво, архітектура, кераміка, скульптура і фотографія).

Позитивний вплив засобів мистецтва на психічний стан людини відомий з давніх часів. Про такий вплив наголошували ще античні філософи (Аристотель, Платон, Сократ, Піфагор та інші). Дослідження в сфері впливу мистецтва на психіку людини проводилась і проводиться на сьогодні багатьма педагогами, філософами, психологами, як вітчизняними так і зарубіжними.

На нашу думку, всі без виключення види мистецтва є потужним інструментом в роботі зі стресовими ситуаціями та виходу з них. Заняття одним із видів мистецтв допомагає дитині вивільнити свої емоції, знімаючи таким чином напругу. Одним з важливих ресурсних станів людини є впевненість в своїх силах. Унікальною особливістю мистецтва є те, що діяльність у сфері різних видів мистецтва сприяє відновленню ресурсного потенціалу дитини, внутрішньої гармонії, підвищується самооцінка [3].

Звісно, педагогу, членам родини або психологам плануючи об'єм та кількість завдань, що можуть виконати діти необхідно зважати на вікові особливості дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. При використанні різних видів мистецтва з психотерапевтичною метою необхідно обов'язково зважати на уподобання дітей. Скажімо, комусь із дітей більше подобається займатися театралізованою діяльністю, комусь музикуванням, а комусь образотворчою діяльністю. Попередні спостереження, бесіди з дітьми та їхніми батьками допомагають визначити сферу мистецьких уподобань дитини для

того, щоб запропонувати діяльність у сфері саме того виду мистецтва, що подобається йому.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розробок. Перспективами подальших розробок з пошук ефективних підходів у вдосконаленні професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти щодо підвищення стресостійкості дітей.

Список використаних джерел

1. Психолого-педагогічний супровід виховання і розвитку дітей дошкільного віку з родин учасників АТО і внутрішньо переміщених осіб: концепція, методика, технології : навчально-методичний посібник / За наук. редакцією І. О. Луценко. Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 213 с.
2. Шикиринська О., Мнишенко К., Петришина Т. Особливості формування стресостійкості дітей дошкільного віку. *Інновації в дошкільній і початковій освіті*, 1, 2024. 33-42. <https://doi.org/10.31652/3041-2439-2024-1-4>
3. Шикиринська О.В. Психолого-педагогічний супровід дітей старшого дошкільного віку засобами технології формування активно-патріотичної позиції. *Збереження психічного здоров'я в умовах воєнних дій: збірник наукових праць учасників міжвузівського круглого столу (31 жовтня 2023 року, м.Київ) [Електронне видання]* / Ред. колегія: Вольнова Л.М. Київ, 2023. с. 123-127.

Шокал Світлана,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Мнишенко Катерина,
доктор філософії (PhD), старший викладач
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського(Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КАЗКИ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Shokal Svitlana,
master's student
Mnyshenko Kateryna,
Doctor of Philosophy (PhD), senior teacher
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

FEATURES OF USING FAIRY TALES IN DEVELOPING SOCIAL COMPETENCE IN OLDER PRESCHOOL CHILDREN

***Анотація.** У статті особливості використання казки у формуванні соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку. Автор розглядає основи формування соціальної компетентності засобами казки.*

***Ключові слова:** соціальна компетентність, старший дошкільний вік, казка.*

Abstract. *The article explores the features of using fairy tales in developing social competence in older preschool children. The author examines the foundations of fostering social competence through the medium of fairy tales.*

Keywords: *social competence, older preschool age, fairy tale.*

У сучасному суспільстві питання інтеграції дитини у соціальне середовище набуває особливої важливості та актуальності. Основним завданням для дослідників, педагогів та батьків є вивчення особистості дошкільника та факторів, які впливають на його розвиток і становлення. Соціальне середовище відіграє важливу роль у цьому процесі, сприяючи формуванню основних рис характеру, поведінки та навичок взаємодії у суспільстві. Дошкільні освітні установи виступають головною ланкою в соціалізації дітей, надаючи їм необхідні знання, вміння, життєвий досвід і допомагаючи розвивати соціальну компетентність.

О. Кононко підкреслює, що дошкільний вік є етапом, коли закладаються основи особистості, її ціннісна основа та первинні світоглядні уявлення [4, с. 29]. Дослідниця стверджує, що «від сприйняття дитини як сукупності рис до реалізації системного підходу; від погляду на дитину як об'єкт впливу до визнання її суб'єктом життєдіяльності; від підкреслення лише однієї з детермінант розвитку (біологічної чи соціальної) до усвідомлення важливості обох» [4, с. 29].

Програма виховання та навчання дітей від двох до семи років «Дитина» орієнтує вихователя на розвиток наступних особистісних характеристик дошкільника:

- Свідомість, що виражається в раціональному і критичному ставленні дитини до навколишнього, здатності обирати і оцінювати події та вимагати пояснень.

- Активність, що проявляється в самостійності, творчій ініціативі та інтересу до подій і результатів діяльності.

- Почуття «іншого», коли дитина усвідомлює свою приналежність до суспільства, здатна розуміти емоції інших людей та поводитися чесно.

- Індивідуальність, що виражається в унікальних особливостях мислення, волі та емоційної сфери.

- Компетентність, яка формується на основі окремих компетенцій і виявляється в здатності дитини діяти самостійно, відповідально та творчо в різних видах діяльності [2, с. 32].

Компетентність як явище вивчалася різними науковцями з філософської (І. Давидова, Е. Дюркгейм, Е. Шпрангер), психологічної (А. Брушлінський, З. Гончарова, М. Докторович, Е. Коблянська, А. Куклін) та педагогічної (І. Архипова, В. Краєвський, Л. Петровський, А. Хуторський) точок зору. У галузі соціальної компетентності дітей дошкільного віку значний внесок зробили вітчизняні дослідники, такі як М. Айзенбарт, Л. Артемова, Г. Беленька, А. Богуш, Н. Гавриш, О. Запорожець, О. Кононко, В. Кузьменко, І. Рогальська-Яблонська, Т. Поніманська тощо.

У сучасних наукових дослідженнях поняття «соціальна компетентність» трактується по-різному, і кожен дослідник надає цьому терміну власного значення. Сутність «соціальної компетентності» часто розкривається через такі

поняття, як «соціалізація», «компетентність» і «життєва компетентність», які становлять основу цього визначення. Далі розглянемо кожне з них окремо [1].

Згідно з "Енциклопедією освіти", термін «соціалізація» означає «процес і результат освоєння та відтворення людиною соціально-культурного досвіду (знань, цінностей, норм, традицій) через її діяльність, спілкування та взаємодію», що є необхідним фактором особистісного розвитку. Соціалізація – це процес обопільного збагачення, в якому людина не лише засвоює соціальний досвід, а й реалізує свої соціальні зв'язки. Науковці наголошують на соціальній адаптації та інтеріоризації моральних норм і правил, що підкреслює активний і особистісний характер цього процесу [3, с. 834].

Т. Кравченко вважає соціалізацію «процесом освоєння дитиною норм, цінностей, моделей поведінки, формування основних параметрів особистості через інтеграцію у суспільне життя та виконання соціальних ролей. Цей процес базується на поєднанні природного пізнання реальності та цілеспрямованих виховних впливів, які сприяють саморозвитку і самовизначенню особистості в культурі свого суспільства» [5, с. 43].

Науковиця Н. Чернуха розглядає виховання як чинник соціалізації, виділяючи такі складові:

1) Пізнавальний компонент – освоєння знань про навколишній світ (процеси навчання і виховання);

2) Комунікативний компонент – включає різні види комунікації та їх використання в різних ситуаціях;

3) Діяльнісний компонент – освоєння норм, правил і звичаїв, які слід засвоїти в процесі входження в культуру суспільства;

4) Праксеологічний компонент – практична реалізація знань, навичок та умінь відповідно до рівня моральної свідомості;

5) Ціннісний компонент – здатність особистості не лише сприймати соціальні явища, але й надавати їм особистої цінності [9, с. 85–86].

Поняття «компетентність» включає знання, навички, здібності та вміння. Згідно з І. Бехом, компетентність – це здатність людини опановувати різні практичні навички (комунікативні, соціально-кооперативні, перетворювальні тощо), що дозволяють їй функціонувати в соціальному оточенні, долаючи труднощі через власний досвід або наслідування, формуючи відповідні знання та вміння. Основною мотивацією на цьому рівні компетентності є прагнення до соціального життя та адаптація до вимог суспільства [1, с. 26–27].

На думку дослідників В. Слота та Х. Спанярда, соціальна компетентність розвивається відповідно до вікових особливостей, досягаючи стану рівноваги між вимогами суспільства та оточення і можливостями особистості, адже це наявність достатнього рівня навичок для успішного виконання щоденних обов'язків [7, с. 60].

Для успішної соціалізації дошкільнят та розвитку основ соціальної компетентності можна використовувати такі заняття: читання й обговорення казок, ігри-драматизації, перегляд мультфільмів і театральних постановок [6].

Дослідженням казок займалися такі науковці, як О. Бріцина, С. Русова, А. Карнаухова, Т. Науменко, О. Потєбня, К. Ушинський та інші. К. Д. Ушинський наголошував на особливій цінності народної казки, яка, на його думку, несе в собі поезію і мрії, відображає дитячі фантазії народу [8, с. 271].

Казки грають важливу роль у процесі соціалізації дитини, допомагаючи їй опанувати основи соціального середовища разом з улюбленими казковими персонажами. Дошкільнята схильні до фантазування: вони охоче змінюють сюжети, придумують власні історії та змінюють ролі героїв. Особливо популярні серед них казки про тварин, що виховують доброту, чуйність і працелюбність, розвиваючи водночас логіку, творчість і пам'ять.

Українські народні казки, як скарбниця багатотисячної традиції, сприяють соціалізації через відображення уявлень про добро і зло, справедливість і несправедливість. Вони допомагають дітям засвоїти базові правила поведінки і взаємодії. Для закріплення казкових сюжетів рекомендується проводити творчі ігри, такі як ігри-драматизації, інсценування, театралізації та сюжетно-рольові ігри.

Кожна казка чи мультфільм містять у собі елементи, що сприяють соціалізації та формують основи соціальної компетентності в дітей дошкільного віку. Розглянемо для прикладу українську народну казку «Ріпка». Ця казка може використовуватися з молодшими дошкільнятами для знайомства з улюбленими героями через читання та інсценізацію. Для дітей середнього віку казка «Ріпка» може слугувати основою для формування соціальної компетентності, ознайомлюючи їх з базовими соціальними поняттями. Для старших дошкільників цю казку варто розглядати з більш детальним аналізом сюжету. Таким чином, через цю казку відбувається соціалізація дитини, сприяючи її соціальному розвитку та набуттю вмінь і навичок взаємодії в суспільстві, що є основою соціальної компетентності.

Використовуючи українську народну казку «Язика Хвеська», вихователь навчає дітей важливості обережного спілкування: пояснює, що в будь-якій ситуації слід бути стриманими у висловлюваннях, не говорити зайвого, уникати розмов із незнайомцями на вулиці, а також не ділитися інформацією про те, що відбувається вдома чи де зберігаються цінності. Це допомагає дітям зрозуміти, чому важливо обережно ставитися до особистої інформації, особливо враховуючи, що дошкільники часто люблять розповідати про домашні справи в навчальному закладі чи поза ним.

Казки та мультфільми виступають важливими інструментами для розвитку соціальної компетентності та формування характеру дитини. Мультфільми можна вважати візуальним відображенням казкових історій, і тому їх доцільно використовувати в дошкільних закладах для виховання та соціалізації дітей, оскільки візуальна інформація особливо значуща для дошкільнят.

Проаналізувавши дослідження, що стосуються питань соціалізації, компетентності та соціальної компетентності, ми дійшли висновку, що соціалізація дошкільників тісно пов'язана з вихованням та розвитком, є невід'ємним етапом у становленні основ соціальної компетентності. У подальших дослідженнях доцільно було б здійснити детальний аналіз соціалізуючих аспектів казок іноземних авторів та глибше дослідити вплив сучасних мультфільмів на формування соціально орієнтованої особистості дитини.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу в педагогіці. Педагогіка і психологія. № 2(63). 2009. С. 26–31.
2. Дитина. Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років / [наук.кер. проекту О. В. Огнев'юк, К. І. Волинець]. 3-е вид., доопр. та доп. Київ : Київ. Ун-т ім. Б. Грінченка, 2021. 492 с.
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний редактор В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
4. Кононко О. Л. Про базову програму розвитку дошкільника «Я у світі» / О. Л. Кононко // Дошкільне виховання. 2008. № 8. С. 29.
5. Кравченко Т. В. Соціалізація дітей шкільного віку у взаємодії сім'ї і школи: Монографія / Т. В. Кравченко. Київ: Фенікс, 2009. 416 с.
6. Рогальська І. П. Теоретико-методичні засади соціалізації особистості у дошкільному дитинстві: автореф. дис...докт. пед. наук: 13.00.05 соціальна педагогіка / І. П. Рогальська. Луганськ., 2009. 45 с.
7. Ушинський К. Д. Питання виховання і навчання в початковій школі // Вибр. пед. твори: У 2 т. Т. 2. / К. Ушинський Київ, 1983. 359 с.
8. Ціннісні орієнтації дитини у дорослому світі: навч.-метод. посібник / Т. О. Піроженко, Л. І. Соловйова та ін. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2016. 248 с.
9. Чернуха Н. М. Інтеграція виховних впливів суспільства в сучасному освітньому середовищі: [монографія] / Н. М. Чернуха. Луганськ: Альма-матер, 2006. 302 с.

Якименко Юлія, асистент,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ТРАВМОЧУТЛИВИЙ ПІДХІД В РОБОТІ З ДІТЬМИ ТА ДОРΟΣЛИМИ. СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ПРОСТОРУ

Yakymenko Yuliya, assistant
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

TRAUMA-SENSITIVE APPROACH IN WORKING WITH CHILDREN AND ADULTS. CREATING A SAFE SPACE

***Анотація.** У статті розкриваються поняття травми та травматичного досвіду, якого зазнав майже кожен громадянин України, через повномасштабну війну, яка триває вже не один рік. Також у статті висвітлені базові техніки терапевтичної допомоги дітям і дорослим у стресових ситуаціях, які спираються на чотири основні елементи травмочутливого підходу — рух, зв'язок, передбачуваність та повернення контролю.*

***Ключові слова:** травма, травмочутливий підхід, музикотерапія, ритм, безпечний простір.*

***Abstract.** The article reveals the concept of trauma and the traumatic experience that almost every citizen of Ukraine has experienced due to the war that has been going on for more than one year. The article also highlights the basic techniques of therapeutic assistance to children and adults in stressful situations,*

which are based on the four main elements of the trauma-sensitive approach — movement, connection, predictability, and giving back control.

Key words: *trauma, trauma-sensitive approach, music therapy, rhythm, safe space.*

За довгі роки війни в Україні більшість дорослих та дітей так чи інакше набули травматичного досвіду. Війна травмувала нас, порушила наше відчуття безпеки та призвела до стресу, психологічні наслідки якого можуть загрожувати здоровому майбутньому як дорослих, так і дітей. Пережитий травматичний досвід несе в собі загрозу для нашого ментального здоров'я і може стати причиною розвитку посттравматичного стресового розладу, особливо якщо стрес мав потужну та тривалу дію (перебування на окупованих територіях, обстріли, постійні повітряні тривоги тощо).

Що ж таке травма? І як вона діє на мозок? Слово “травма” походить із грецької мови й означає “рана” або “поранення”. Певний час його використовували лише для позначення фізичних станів тіла, але потім слово “травма” стало й психологічним терміном. Як легкі тілесні рани, наприклад, подряпини, з часом загоюються самі по собі, так і незначні душевні рани загоюються без серйозних наслідків. А як деякі фізичні рани можуть запалюватися і призводити до різних ускладнень або, навіть, смерті, так само і тяжкі душевні “поранення” теж мають наслідки, які можуть назавжди змінити долю людини і навіть призвести до суїциду.

Те, чи призведе травмуюча подія до подальших розладів, залежить від багатьох факторів, бо подія сама по собі не обов'язково може це спричинити. Все залежить від того, на яку силу опору, на який рівень стійкості у психіці людини вона натикається. Ця сила опору не так сильно розвинена у дітей, як у дорослих. І чим швидшою, несподіванішою, незрозумілішою є травмуюча подія, тим більше загрози вона несе для психіки людини, а якщо немає можливості від неї втекти, то людина почуватиметься при цьому дуже самотньою. На відміну від дорослих, діти набагато сильніше відчувають себе під загрозою, особливо якщо поруч немає батьків, які можуть їх втішити. І чим раніше дитина зазнає певної травми, тим глибшими будуть порушення, які ця травма спричиняє. Це пов'язано з тим, що діти ще не розуміють світ навколо себе, ще не набули певної життєстійкості (резильєнтності) і залежать від подій, які відбуваються навколо них.

Коли людина знаходиться у стані постійного стресу, як от усі ми з вами зараз на тлі війни в Україні, усі активні зони мозку працюють не на повну силу. Це все відбувається через те, що наш “тривожний дзвоник” (амігдала), який знаходиться в нижній частині нашого мозку, постійно “калатає”, попереджаючи нас про небезпеку на всіх сенсорних рівнях і тим самим блокує інші частини мозку, які знаходяться вище і відповідають за нашу пам'ять, мислення, розумові здібності, соціальну поведінку тощо. Тому часто нам буває складно сконцентруватися, зосередитися, в нас порушується режим сну, ми забуваємо звичні речі, події, слова, не можемо запам'ятати вивчене, відчуваємо беспричинну, як нам здається, тривогу. Чим сильніший стрес, тим менше наші дві півкулі головного мозку працюють разом.

Але є й хороша новина — ці наслідки стресу можна подолати. Люди здатні впоратися зі стресом як самостійно, так і з допомогою спеціалістів, тому варто навчитися розпізнавати в собі симптоми травми, до яких призвів травмуючий досвід, і знати про базові техніки, які допоможуть дітям і дорослим у кризових ситуаціях.

У роботі з надмірною тривожністю та агресією добре допомагають дихальні вправи, рух, ритм та ритуали. Бо вони допомагають повернути відчуття контролю, втрачене під час травмуючих подій, коли здається, що від нас у цьому світі нічого не залежить.

Дихальні вправи допомагають заспокоїтися, коли вони побудовані так, щоб видих був удвічі довшим, ніж вдих. Ось кілька прикладів **дихальних вправ**:

- ✓ вдихати й видихати уявний аромат улюблених квітів, додавши до них уявний колір, що додатково перемкне мозок на іншу задачу;
- ✓ надувати уявну або справжню повітряну кульку, проговоривши до цього, що, якщо ми хочемо отримати велику кулю, нам потрібно кожного разу видихнути якнайбільше повітря;
- ✓ дмухати на пір'їнки, намагаючись втримати їх у повітрі якнайдовше, або уявити, що людина — це перо, і дути одне на одного, намагаючись “здути” з місця;
- ✓ вдихати і видихати хмара, розкриваючи на вдиху руки і показуючи, якого розміру хмара, яку ми вдихаємо, а на видиху зводити руки, зменшуючи розмір хмари, поки долоні в кінці видиху не з'єднаються. До цієї вправи можна додати звук — “трім та блискавку”, можна на видиху тупотіти ногами, а в кінці видиху, коли хмара “зникне”, голосно плеснути в долоні.

Рух. Іноді навіть звичайна прогулянка може допомогти зменшити рівень тривожності. Бо тривогу провокує зайва енергія, яка “закрита” в нашому тілі, тому потрібно випустити її. Рух, руханка допомагає вийти з цього стану, направляє активність, допомагає відновити концентрацію уваги, позбутися зайвої енергії. З дітьми можна виконати руханки під музику або пограти в рухливі ігри. Якщо тут і зараз немає простору для рухливої гри, можна пострибати чи побігати просто на місці. Починати “бігову” вправу корисно повільно, поступово прискорюючи темп та інтенсивність бігу чи стрибків до максимуму, а на піку навантаження за сигналом “стоп” зупинитися, “завмерти” на кілька секунд і потім бігти знову. Таке поєднання концентрації та розслаблення дає дуже гарний ефект.

Ритм. Відомий травмопедагог Мартін Штраубе наголошував на дуже важливому аспекті — поверненні собі відчуття ритму, бо саме з ритмом пов'язані всі наші біологічні налаштування (а у стані стресу наші біологічні ритми змінені), з ритмом також пов'язане і відчуття безпеки. Фізіологічні ритми закладаються ще у материнській утробі, і після народження розвиваються лише тоді, коли їх плекають. Всі функції внутрішніх органів є ритмічними, а розвиток і стабілізація внутрішніх ритмів є джерелом нашого здоров'я і стійкості. [1, с.18]

Існує також взаємозв'язок між нашою психікою та фізіологічними ритмами. І ніщо так не руйнує ці ритми, як травма. Вона впливає на взаємозв'язок між пульсом і диханням, що має особливе значення для наших

емоцій. До того ж, ритм — це й, певною мірою, рутинна, чітко вибудована зрозуміла послідовність дій. Тому ритмічні ігри є невід’ємною частиною травмопедагогіки, а ритмічні вправи з чіткою, організованою, зрозумілою ритмічною структурою надзвичайно корисні для повернення відчуття контролю. До того ж вони є прекрасним способом активізації мозку перед засвоєнням важливої інформації, наприклад, перед уроками математики. [2, с.17]

Разом з дітьми можна робити безліч ритмічних вправ від простого простукування усього тіла до відтворення ритмічних малюнків за допомогою техніки *body percussion* або перкусійних музичних інструментів. Ось кілька прикладів ритмічних вправ.

“Килимок”. Простукати все своє тіло від п’ят до маківки долоньками, ніби витрушуючи килимок.

“Будиночок”. Ти — будиночок. Це в тебе підлога (потупотіти ніжками), це в тебе стіни (простукуємо легенько тіло долоньками чи пальчиками), це в тебе дах (зробити пальчиковий масаж голови). Ти в будиночку (покласти руку на серце).

“Ритмічна нісенітниця”. Є багато віршиків ще з мого дитинства, які написані ніби на вигаданій мові і не несуть ніякого смислового навантаження, але під них діти завжди вигадували якісь парні ритмічні рухи з плесками в долоні та ритмічною комунікацією з партнером по грі. Ось приблизний приклад віршика з ритмічними рухами (під словами подано ритмічний малюнок, який складається з четвертних та восьмих нот):

Кубі-кубі хаба-хаба лака-лака,

І І І І / П П П П

Кубі-кубі хаба-хаба джамана

І І І І / П П П І

Кубі (*топ лівою, потім правою ногою по підлозі*) кубі (2 плеска в долоні)

хаба-хаба (4 удари по грудях, чергуючи руки — ліва-права-ліва-права)

лака-лака (4 удари по стегнах, чергуючи руки — ліва-права-ліва-права)

Кубі (*топ лівою, потім правою ногою по підлозі*) кубі (2 плеска в долоні)

хаба-хаба (4 удари по грудях, чергуючи руки — ліва-права-ліва-права)

джамана (2 ляскання пальцями ліва-права, потім плесь в долоні)

“Ритмічний малюнок улюбленої пісні” простукати ритмічний малюнок обраної пісні, з використанням техніки *body percussion* по аналогії з попередньою вправою.

“Заклик — відповідь” педагог простукує коротенький ритмічний малюнок, потім пропонує дітям його повторити. Цю вправу можна використовувати в техніці *body percussion*, або просто за допомогою плескання в долоні, або задіяти прості перкусійні інструменти (клавеси, гуїро). Задля кращого ефекту можна додати трохи структури, крокуючи разом по уявному квадрату, ніби намальованому на підлозі, щоб усі учасники знаходились в єдиному темпі і музичному розмірі.

Ритуали. Їх варто створювати і використовувати щодня. Це ті “острівці безпеки”, які повертають людині відчуття контролю тут і зараз, бо ритуал дає розуміння що саме зараз буде відбуватися. Ми можемо разом з учнями створити певні ритуали, наприклад — починати зустрічі зі спільного співу,

причому нехай учасники самі обирають пісні для спільного виконання, це теж буде, певним чином, повертати відчуття контролю. Спів займає особливе місце серед інструментів травмопедагогіки. Він гуртує, налаштовує на спільну діяльність, знімає відчуття самотності та відчуження, заспокоює нашу дихальну систему, знімає напругу, дає відчуття безпеки і того, що моєму голосу (а значить і мені) є місце тут і зараз. До того ж, спів активує зони Брока, які відповідають за наше мовлення, але можуть бути “закритими” у стані стресу.

Можна створити з учнями якийсь особливий жест вітання чи прощання, можна один спільний для всіх, а можна для кожного свій особливий, це теж згуртовує.

Ритуалом може стати коло співналаштування на початку і в кінці зустрічі (уроку, заняття, дня), своєрідний “check in” та “check out” для перевірки емоційного стану кожного учня. Вони не мають бути занадто довгими. Це може бути навіть одне слово від кожного учня, промовлене по черзі, яке відповідає його настрою тут і зараз, або кожен може назвати свій улюблений колір, або аромат, який піднімає йому настрій, або яка ти квітка сьогодні?, яка ти тваринка сьогодні? Саме сьогодні, бо це все про тут і зараз. До слова можна додати якийсь жест, рух чи звук. Або це може бути просто жест, рух чи звук, який відповідає настрою дитини або рівню її енергії в даний момент або її секретній суперсилі тощо.

Для підняття групового емоційного тону можна пограти з дітьми в гру “Поплескай, якщо...”. Ведучий каже: “Поплескай, якщо любиш морозиво” і впевнено плескає по своїх колінцях (стегнах, плечах, щоках, грудях тощо), а ті, хто любить морозиво, плескають разом з ним. “Поплескай, якщо ти добре спав сьогодні”, “Поплескай, якщо у тебе достатньо енергії”, “Поплескай, якщо тобі сумно зараз” тощо. Тобто запитання можуть бути дуже різними, педагог, ідучи за групою, може таким чином дізнатися хто як почувається в даний момент і разом з тим, завдяки плесканню по тілу активізувати дітей.

Дуже багато подібної інформації з практичними прикладами можна знайти на сайті організації ЮНІСЕФ, а також на сторінці української психологині Світлани Ройз. Головне мати бажання допомагати і бути уважним і чуйним до тих, хто потребує допомоги.

Список використаних джерел

1. Штраубе М. Кризова і травмопедагогіка з практичними прикладами. <http://psychologdcpp.in.ua/wp-content/uploads/2024/11/%D0%A2%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9C%D0%9E%D0%9F%D0%95%D0%94%D0%90%D0%93%D0%9E%D0%93%D0%86%D0%9A%D0%901.pdf>
2. Якименко Ю. І. Орф-педагогіка: інтеграція музичного мистецтва з іншими навчальними дисциплінами. *Учитель початкової школи*. 2020. №2. С. 14-17.
3. Кудашева К. Музикотерапія в роботі з дітьми. *Практичний посібник*. 2023. 64с.

Якимчук Наталя,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Колеснік Катерина,
доктор філософії, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК МИСТЕЦЬКОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ: ВІД КЛАСИЧНОЇ ЕСТЕТИКИ ДО СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ

Yakymchuk Natalia,
master's student
Kolesnik Kateryna,
Doctor of Philosophy, Ph.D, Associate Professor
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

HISTORICAL DEVELOPMENT OF ART TEACHER TRAINING: FROM CLASSICAL AESTHETICS TO MODERN APPROACHES

***Анотація.** У статті досліджується історичний розвиток мистецької підготовки вчителів, починаючи від класичних естетичних підходів до сучасних інноваційних методів. Автор аналізує ключові етапи еволюції мистецької освіти педагогів, підкреслюючи зміну підходів і впровадження новітніх технологій у XXI столітті для підвищення ефективності навчання.*

***Ключові слова:** мистецька підготовка, естетика, педагогічні підходи, інноваційні методи, XXI століття.*

***Abstract.** The article examines the historical development of art teacher training, from classical aesthetic approaches to modern innovative methods. The author analyzes key stages in the evolution of art education for teachers, highlighting shifts in approaches and the integration of advanced technologies in the 21st century to enhance educational effectiveness*

***Key words:** art teacher training, aesthetics, pedagogical approaches, innovative methods, 21st century.*

Історичний розвиток мистецької підготовки вчителів вирізняється багатогранністю підходів та естетичних ідеалів, які формувалися під впливом культурних і філософських течій античності, Ренесансу та класичних традицій. Мистецька підготовка вчителів, зокрема в контексті класичних засад, була спрямована на виховання у педагогів естетичних смаків і розуміння гармонії, краси та пропорцій. Початково мистецька освіта відштовхувалася від ідей античності, де мистецтво сприймалося не лише як естетичний феномен, але й як спосіб виховання етичних цінностей та формування цілісної особистості. В античній Греції та Римі закладалися основи сприйняття прекрасного та гармонійного через пропорції, симетрію і баланс, що згодом отримало продовження у Ренесансі. Ці естетичні ідеали стали фундаментом для

класичних підходів у підготовці вчителів мистецтва, зосереджених на розвитку внутрішньої гармонії та сприйняття краси [3, с. 25].

Підхід до мистецької підготовки вчителів на основі класичної естетики був тісно пов'язаний із вивченням античних зразків і подальшим їх переосмисленням у контексті виховання. Вивчення мистецтва античності було направлене на формування розуміння гармонії в природі та мистецтві. Це підходило для підготовки вчителів, оскільки гармонія вважалася відображенням природного порядку та добродетності. Така освітня система впливала на свідомість педагогів, допомагаючи їм усвідомити значущість естетичних принципів і потребу дотримуватися етичних норм. Елементи класичної естетики, як-от симетрія, пропорція, ритм, відігравали роль основоположних принципів, що впливали на формування естетичних смаків учителів та їхніх майбутніх вихованців.

З розвитком епохи Відродження класичні підходи до мистецтва зазнали значного вдосконалення. Ідеї античності відродилися в новому вигляді, збагаченому новими методиками і техніками, що дозволяли більш глибоко осягнути красу і гармонію світу. Для педагогів Ренесанс став періодом, коли естетичні принципи класичного мистецтва були знову переосмислені через філософію гуманізму, яка підкреслювала важливість особистості та її здатність до самовираження. Вчителі мистецтва в цей час навчалися відтворювати ідеальні форми та гармонійні образи, що допомагало їм не лише осягнути класичні естетичні канони, але й прищепити їх учням. Це ставало своєрідною школою розуму й емоцій, де розвивалися не лише технічні навички, але й чутливість до естетичних форм.

Роль академічних шкіл, які почали формуватися в Європі у XVII-XVIII століттях, стала визначальною у розвитку мистецької підготовки вчителів. Академічні школи дотримувалися класичних методів навчання, що передбачали систематичне вивчення рисунка, живопису, музики та інших мистецьких дисциплін. В академічних програмах приділялася велика увага копіюванню класичних зразків, які вважалися втіленням гармонії та краси. У цьому контексті рисуванню приділялася особлива увага, оскільки воно вважалося фундаментом мистецької освіти. Рисунок сприймався як спосіб розвитку спостережливості, чіткості мислення та аналітичних навичок, що дозволяли розвивати глибше розуміння форми і структури. Також рисунок навчав основам перспективи, пропорцій і композиції, що формувало вчителів як висококваліфікованих професіоналів, здатних передавати свої знання наступним поколінням.

Методика академічного навчання вчителів у класичних традиціях включала вивчення основних законів композиції, анатомії, пластичності форм і кольору. Це дозволяло педагогам передавати учням уявлення про естетичні ідеали та техніки, що домінували в мистецтві того часу. Відповідно, основна мета академічної освіти полягала в тому, щоб навчити майбутніх вчителів основам краси та гармонії, надаючи їм інструменти для виховання чуття прекрасного в своїх учнів. Через вивчення класичних зразків і копіювання відомих творів, педагоги набували необхідних технічних навичок, розвивали художнє мислення та відчуття форми, що допомагало їм формувати уявлення про мистецтво як важливий компонент виховного процесу.

Зміст мистецької підготовки педагогів у класичних академіях був спрямований на виховання дисциплінованих майстрів, здатних аналізувати та відтворювати зразки класичного мистецтва. Виховання естетичних смаків відбувалося через прищеплення класичних естетичних цінностей, таких як симетрія, порядок, композиційна врівноваженість. Важливо було також навчити педагогів не лише копіювати зразки, але й осмислювати мистецькі твори, виявляти їхню ідейну складову. З часом академічна мистецька освіта для педагогів перетворилася на складний багатокомпонентний процес, що охоплював технічну підготовку, розвиток естетичного смаку, етичного бачення і філософське осмислення художніх образів [4, с. 37].

На межі XIX–XX століть у сфері мистецької підготовки вчителів відбулися значні зміни, обумовлені новими соціально-філософськими поглядами на освіту, людину та мистецтво. У цей період на зміну класичним академічним методам приходять гуманістичні та індивідуалізовані підходи, орієнтовані на всебічний розвиток особистості майбутнього педагога. Серед основних змін – поступовий перехід від наслідування сталих зразків класичної естетики до виховання творчих, незалежних та індивідуально виразних особистостей. Під впливом гуманістичних ідей, розвинутих у філософії та педагогіці, мистецька освіта для педагогів змінюється: навчальні програми зосереджуються на врахуванні індивідуальних особливостей кожного учня, підкреслюється значення творчої свободи, експерименту, пошуку нових шляхів самовираження та розширення горизонтів художнього мислення. Відтак, цей підхід трансформує мистецьку підготовку педагогів, спонукаючи їх розглядати навчання мистецтва не лише як передавання технічних навичок, але як процес розкриття потенціалу кожної особистості, виховання здатності до самоаналізу, емпатії та креативного мислення.

Перехід до гуманістичних методів у мистецькій підготовці педагогів розпочинається з утвердження концепції особистісно-орієнтованого навчання, що базується на ідеї розвитку унікальних здібностей кожного індивіда. Основоположниками цього напрямку стали педагоги і філософи, які виступали за реформування освітніх систем, зокрема за перегляд місця мистецтва у виховному процесі. Вони вбачали у мистецтві спосіб соціалізації та засіб розвитку індивідуальних нахилів, які можуть допомогти особистості гармонійно інтегруватися в суспільство. Педагогів почали готувати до розуміння, що їхня роль не обмежується передачею академічних знань про естетику, форму і пропорції, але включає створення простору для учнівського самовираження. Це включає можливість дослідження себе, виявлення і розвиток особистісних інтересів, у тому числі через мистецькі засоби [5, с. 18].

Гуманістичний підхід у підготовці вчителів мистецтва активно сприяв ідеям про творчість як необхідну умову повноцінного розвитку людини. Гуманістична психологія, зокрема погляди Карла Роджерса і Абрахама Маслоу, вплинула на педагогічні методики, що зосереджувалися на потребах і потенціалах учнів. У мистецькій підготовці вчителів це виявилось у створенні програм, які прагнули розвинути у педагогів гнучкість мислення, емпатію, здатність надихати учнів на відкриття власного творчого потенціалу. Наприклад, в програмах усе більше уваги приділяється не тільки розвитку технічних навичок (рисунок, живопис), але й роботі з уявою, створенню

індивідуальних проєктів, формуванню особистої інтерпретації художніх образів. Відповідно, мистецька підготовка педагогів перестає бути лише системою засвоєння академічних канонів і перетворюється на процес, спрямований на виявлення та підтримку індивідуальності. Це дозволяє вчителям мистецтва формувати у своїх учнів здатність до креативного мислення і розвивати індивідуальність, яка може виявлятися через експеримент та особистий стиль.

Упродовж ХХ століття у мистецькій педагогіці з'являються такі новаторські підходи, як метод проєктів, арт-терапія, а також інші методи, що підкреслюють значення практики і самоосмислення в процесі навчання мистецтву. Зокрема, метод проєктів дає можливість учням і вчителям працювати над конкретним завданням, яке потребує індивідуального підходу та вміння комбінувати різні дисципліни й навички. Цей метод стимулює педагогів та їхніх учнів до самостійного пошуку, прийняття рішень, роботи в колективі, що відповідає гуманістичній ідеї про розвиток особистості через залучення до різних форм діяльності. Поряд із цим арт-терапевтичний підхід, що зародився в психології і поступово увійшов у педагогіку, розглядає мистецтво як інструмент для подолання емоційних бар'єрів, стресу і самовираження. Таким чином, підготовка вчителів починає включати методики, що дозволяють не лише розвивати естетичні здібності, але й працювати з емоційною складовою, що є важливим аспектом гуманістичної педагогіки [1, с. 20].

Сучасні інноваційні підходи в мистецькій підготовці вчителів ґрунтуються на інтеграції новітніх технологій, мультимедійних засобів і міждисциплінарних методів, що надають педагогам нові можливості для ефективного навчання, розвитку креативності й адаптації до вимог сучасного суспільства. На відміну від класичних і гуманістичних підходів, що орієнтувалися переважно на індивідуальну естетичну підготовку й творчий розвиток, сучасні методи прагнуть зробити мистецьку освіту інтерактивною, доступною і багатовимірною. Використання цифрових технологій у мистецькій підготовці відкриває широкі можливості для застосування мультимедійного контенту, цифрових платформ та інструментів, що дозволяють учителям і студентам не лише створювати й аналізувати художні твори, але й співпрацювати дистанційно. Це стає особливо актуальним в умовах, коли дистанційне навчання стає глобальним трендом.

Цифрові та мультимедійні технології в освіті змінюють саме уявлення про мистецький процес і роблять навчання більш інтерактивним та адаптованим до потреб різних учнів. Сучасні технології дають змогу викладачам ефективно використовувати відео, аудіо, інтерактивні презентації та віртуальні платформи для демонстрації творів мистецтва, аналізу їхніх структурних і стилістичних особливостей та моделювання нових художніх форм. У мистецькій підготовці вчителів дедалі більше використовуються 3D-технології, віртуальна та доповнена реальність, що дозволяє наочно демонструвати складні концепції, такі як перспектива, пропорція, взаємодія кольорів. Це забезпечує майбутніх педагогів інструментами для пояснення складних тем і концептів учням, сприяючи поглибленню їхнього розуміння та зацікавленості. Застосування мультимедійних засобів також дає змогу педагогам створювати інтерактивні

проекти, залучати учнів до активної участі та співпраці, що розширює навчальний простір і робить мистецьку освіту динамічнішою.

Сучасні підходи в мистецькій освіті зосереджуються не лише на технічному аспекті використання технологій, але й на інтеграції міждисциплінарних методів, які поєднують мистецтво з іншими сферами знань, зокрема з природничими науками, гуманітарними дисциплінами, соціальними науками та технологіями. Такі міждисциплінарні зв'язки сприяють формуванню у майбутніх вчителів комплексного уявлення про мистецтво як засіб розвитку критичного мислення, здатності до аналізу та синтезу інформації. Інтеграція мистецтва із суміжними дисциплінами відкриває нові можливості для розвитку творчості, дозволяючи розглядати мистецтво як частину ширшого культурного та наукового контексту. Наприклад, поєднання мистецтва з біологією чи екологією сприяє розвитку екологічної свідомості у учнів, тоді як інтеграція з математикою чи фізикою дозволяє глибше розуміти пропорції, симетрію та просторові відношення. Таким чином, міждисциплінарний підхід допомагає педагогам краще розуміти зв'язки між різними аспектами культури, науки і технології, що дає змогу виховувати всебічно розвинених учнів, готових до викликів сучасного світу.

Іншим аспектом сучасних підходів є фокус на розвиток емоційного інтелекту, соціальних навичок та адаптивності у майбутніх педагогів. Цей підхід передбачає, що викладачі мистецтва повинні бути не лише носіями знань, але й тими, хто здатний розуміти емоційні потреби учнів, створювати атмосферу підтримки і мотивації. Навчальні програми, спрямовані на розвиток емоційного інтелекту, включають практики рефлексії, комунікативні техніки, методи арт-терапії, що дозволяють учителям не тільки ефективно передавати свої знання, але й формувати у дітей навички управління емоціями, емпатію та стресостійкість. Сучасний педагог, володіючи розвиненим емоційним інтелектом, здатен краще сприймати індивідуальні особливості своїх учнів, їхні потреби і мотиви, що дозволяє вибудувати більш гнучку та ефективну взаємодію, стимулюючи творчий процес і зростання інтересу до мистецтва. У цьому контексті важливим є формування соціальних навичок, які дозволяють учителю мистецтва працювати у команді, підтримувати конструктивну взаємодію і розвивати атмосферу співпраці у класі [2, с. 12].

Інноваційні підходи до мистецької підготовки педагогів орієнтовані на створення освітнього середовища, в якому вчитель має можливість адаптуватися до змін, використовувати новітні технології та інтегрувати знання з різних галузей для того, щоб створити нові форми навчання. Такі програми спрямовані на формування педагогів, здатних створювати динамічні, інтерактивні заняття, які допомагають учням розкрити їхній творчий потенціал. Сучасна мистецька освіта, збагачена цифровими технологіями, забезпечує педагогам можливість працювати з новими матеріалами, досліджувати нові форми мистецтва та залучати учнів до роботи над інтерактивними проектами, що не тільки сприяє розвитку творчого мислення, але й допомагає учням побачити мистецтво як процес, у якому можна експериментувати, вчитися на помилках і знаходити нестандартні рішення.

Таким чином, сучасні інноваційні підходи в мистецькій підготовці вчителів об'єднують технологічні можливості, міждисциплінарні зв'язки та

розвиток емоційного інтелекту, надаючи педагогам інструменти для формування всебічно розвинених, соціально адаптованих та креативних особистостей. Ці методи дозволяють учителям не лише забезпечити високий рівень викладання, але й створити навчальне середовище, яке спонукає до творчості та дослідження.

Список використаних джерел

1. Андрощук Л. Концептуальні засади та напрями розвитку хореографічнопедагогічної освіти в Україні. Проблеми підготовки сучасного вчителя. 2019. №2. С. 13-20.
2. Ірклієнко В. С. (кер.), Бабенко В. С., Благова Т. О., Дем'янюк Н. Ю., Жиров О. А., Лобач О. О., Сулаєва Н. В. Інтегрований курс «Мистецтво» для закладів загальної середньої освіти: сертифікатна освітня програма. Полтава. ПНПУ імені В. Г. Короленка. URL: <https://drive.google.com/file/d/10FteuiJakiftnLYQmae59PNvLzN5o0NB/view> (дата звернення: 20.10.2024).
3. Калініченко О., Садова В. Альбом з мистецтва як посібник для практичного використання на уроці. Мистецтво та освіта. 2023. №4 (106). С. 17-25.
4. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва: домінуючі аспекти розвитку. Наукові записки. Педагогічні науки. 2017. №152. С. 31-37.
5. Проворова Є. Удосконалення методичної компетентності вчителів музики в закладі загальної середньої освіти. Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка. 2020. №34. С. 14-20.

Яремчук Марія,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Колеснік Катерина,
доктор філософії, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ТЕХНОЛОГІЇ «ГРАМАТИКА ФАНТАЗІЇ»

Yaremchuk Mariia,
master's student
Kolesnik Kateryna,
Doctor of Philosophy, Ph.D, Associate Professor
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES OF SENIOR PRESCHOOLERS BY MEANS OF THE “GRAMMAR OF FANTASY” TECHNOLOGY

Анотація. У статті розглядаються педагогічні умови розвитку творчих здібностей старших дошкільників засобами технології «Грамматика фантазії» Дж. Родарі. Автором досліджуються особливості впровадження цієї технології у виховний процес дошкільних закладів, а також аналізуються основні методи та прийоми, що сприяють активізації творчого мислення у дітей старшого дошкільного віку. Особливу увагу приділено практичним

аспектам використання таких методів, як «біном фантазій», «перебріхування» казки, «салат із казок», та «казка навиворіт», що дозволяють стимулювати фантазію та уяву дітей.

Ключові слова: педагогічні умови, розвиток, творчі здібності, старші дошкільники, технологія, граматика фантазії.

Abstract. *The article deals with the pedagogical conditions for the development of creative abilities of senior preschoolers by means of the technology “Grammar of Fantasy” by J. Rodari. The author explores the peculiarities of implementing this technology in the educational process of preschool institutions, as well as analyzes the main methods and techniques that contribute to the activation of creative thinking in children of senior preschool age. Particular attention is paid to the practical aspects of using such methods as “fantasy bin”, “exaggerating” a fairy tale, “fairy tale salad”, and “fairy tale inside out”, which allow to stimulate children's imagination and fantasy.*

Keywords: *pedagogical conditions, development, creative abilities, senior preschoolers, technology, grammar of fantasy.*

Творчі здібності є однією з ключових характеристик розвитку особистості, яка визначає можливість індивіда створювати нові ідеї, підходи та вирішення задач. У старшому дошкільному віці розвиток творчих здібностей набуває особливої актуальності, оскільки цей період є критичним для формування базових когнітивних структур, що згодом визначатимуть здатність дитини до креативного мислення. Творчі здібності є багатогранним поняттям, яке охоплює як індивідуальні характеристики, так і зовнішні чинники, що сприяють або заважають їх розвитку [3, с. 5].

Творчі здібності в дошкільному віці визначаються здатністю дитини до нетривіального підходу у вирішенні задач, фантазуванню, створенню нових образів і концепцій. Важливо зазначити, що в цьому віці дитина активно освоює навички і знання, що, з одного боку, створює сприятливе середовище для розвитку творчих здібностей, а з іншого – обмежує її уяву в рамках набутих знань. Відомий психолог Жан Піаже зазначав, що діти старшого дошкільного віку перебувають на етапі інтуїтивного мислення, коли вони вже здатні використовувати символи та ментальні образи, проте ще не володіють повною мірою логічними операціями, що є характерним для подальших стадій когнітивного розвитку. Це означає, що в цей період діти мають особливий потенціал для розвитку творчих здібностей, оскільки їх мислення ще не обмежене строгими логічними рамками, проте вони вже мають певний досвід у використанні символічних форм мислення.

Розвиток творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку пов'язаний з низкою психологічних і педагогічних факторів. Психологічні дослідження показують, що ключовим чинником є мотивація дитини до творчої діяльності. Мотивація може бути як внутрішньою (інтерес до самої діяльності), так і зовнішньою (похвала, винагорода). Важливо, щоб в цьому віці основним джерелом мотивації було бажання самої дитини досліджувати нові можливості, експериментувати і фантазувати. Водночас важливу роль відіграють зовнішні умови, серед яких можна виділити підтримку дорослих (батьків, вихователів),

забезпечення різноманітного досвіду (гри, експерименти, спостереження) та сприятливе середовище, яке стимулює дитину до творчої діяльності.

Крім того, дослідники відзначають важливість формування у дітей почуття компетентності та впевненості у власних силах. Це досягається шляхом надання дитині можливості самостійно вирішувати проблеми, заохочення до висловлення власних ідей і думок, а також створення атмосфери, де помилки сприймаються не як невдачі, а як можливість навчитися і вдосконалитися. Таким чином, розвиток творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку потребує комплексного підходу, який враховує як індивідуальні психологічні особливості дитини, так і зовнішні умови її розвитку [1, с. 26].

Однією з ефективних технологій розвитку творчих здібностей у старших дошкільників є методика «ГраMATика фантазії», розроблена італійським педагогом і письменником Джанні Родарі. «ГраMATика фантазії» – це комплексна технологія, яка поєднує в собі елементи гри, творчих завдань і казкотерапії, що сприяють розвитку уяви, креативного мислення і здатності до нестандартного підходу у вирішенні задач. Сутність технології «ГраMATика фантазії» полягає в тому, що вона базується на ідеї стимулювання дитячої уяви через створення різноманітних фантастичних ситуацій, де діти можуть проявляти свої творчі здібності. Основні принципи цієї технології включають використання казки як основного засобу розвитку уяви, стимулювання дітей до створення власних історій і ситуацій, а також активне залучення дітей до процесу творення. Важливою особливістю цієї методики є те, що вона передбачає свободу творчості: діти не обмежуються якимись конкретними правилами чи обмеженнями, що дозволяє їм розвивати свою уяву максимально широко.

Методи «ГраMATики фантазії» включають різноманітні техніки, спрямовані на стимулювання уяви та креативного мислення. Наприклад, одним із ключових методів є «Казкова фантазмагорія», де діти вчаться комбінувати елементи різних казок, створюючи нові сюжети і персонажів. Це дозволяє дітям не тільки розвивати уяву, але й тренувати здатність до асоціативного мислення і вміння поєднувати різні елементи в новий контекст. Іншим методом є «Гра зі словами», що передбачає використання різних словесних ігор, таких як складання абсурдних речень, пошук рим або створення неологізмів. Цей метод сприяє розвитку мовної креативності, яка є важливим аспектом загального творчого розвитку дитини. Діти вчаться грати з мовою, відкриваючи для себе її нові можливості і потенціал для вираження своїх думок і фантазій.

Також варто зазначити метод «Персонажі навпаки», де діти створюють образи і персонажів, що відрізняються від звичних стереотипів. Наприклад, можуть бути вигадані персонажі, які діють всупереч загальноприйнятим нормам, що дозволяє дітям мислити поза шаблонами і виходити за рамки стандартного сприйняття реальності. Цей метод допомагає дітям розвивати критичне мислення і здатність до нестандартного вирішення задач. Технологія «ГраMATика фантазії» також включає методику створення ілюстрацій до власних казок і історій, що сприяє розвитку художньої уяви і образного мислення. Діти вчаться не тільки уявляти, але й візуалізувати свої ідеї, що є важливим кроком у розвитку творчих здібностей. Важливим аспектом є те, що

в процесі малювання діти також розвивають дрібну моторику, що позитивно впливає на їх загальний інтелектуальний розвиток.

Організація творчого середовища є ключовим аспектом у розвитку творчих здібностей, особливо у дітей. Творче середовище – це не лише фізичний простір, але й атмосфера, яка сприяє вільному вираженню думок, фантазії та уяви. Створення такого середовища вимагає врахування ряду факторів, включаючи організацію простору, підбір матеріалів та засобів, а також соціальну взаємодію, яка підтримує креативний процес [5, с. 57].

Почнемо з фізичного аспекту організації творчого середовища. Простір, у якому працюють діти, має бути налаштований на їхні потреби і забезпечувати можливість вільного переміщення, експериментування та взаємодії з різними матеріалами. Важливою умовою є наявність зон, які підтримують різні типи діяльності: наприклад, окремі зони для малювання, моделювання, конструювання тощо. В таких зонах повинні бути забезпечені комфортні умови для роботи – достатнє освітлення, доступ до всіх необхідних інструментів та матеріалів. Робочі місця мають бути достатньо просторими, щоб діти могли розмістити всі необхідні матеріали і працювати з ними без обмежень. Важливим є також колірна гама приміщення, яка може впливати на психоемоційний стан дітей. Використання яскравих, але не надмірно насичених кольорів сприяє активізації творчого процесу, створює позитивний настрій і стимулює активність [4, с. 62].

Крім того, особливу увагу слід приділити підбору матеріалів і засобів. Творчий процес значною мірою залежить від різноманіття інструментів і матеріалів, доступних для використання. Важливо забезпечити дітей не лише традиційними засобами, як-от фарби, папір, олівці, але й нестандартними матеріалами, що можуть стати основою для експериментів і розвитку креативності. До таких матеріалів можна віднести різноманітні текстури, нетрадиційні об'єкти, природні матеріали (каміння, листя, пісок), а також матеріали, що можуть бути трансформовані в процесі творчої діяльності (наприклад, пластилін, глина, конструкційні набори). Важливим аспектом є також доступність цих матеріалів, оскільки обмежений доступ може суттєво знизити рівень творчої активності. Тому всі матеріали мають бути розташовані в межах досяжності дітей, що сприяє їхньому самостійному вибору і використанню.

Соціальний аспект організації творчого середовища також є важливим. Тут слід зазначити про необхідність створення сприятливої атмосфери, в якій діти відчувають себе комфортно і впевнено. Педагогам і дорослим, які працюють з дітьми, необхідно бути не лише наставниками, але й партнерами в творчому процесі. Вони повинні підтримувати ініціативу дітей, заохочувати їхні ідеї, допомагати в реалізації задумів, не нав'язуючи при цьому своїх рішень. Важливо також забезпечити можливість для групової роботи, де діти можуть обмінюватися ідеями, вчитися співпраці та взаємодії, що є важливими складовими розвитку творчих здібностей. Соціальне середовище має бути доброзичливим, без критики і негативних оцінок, що дозволяє дітям відчувати свободу вираження і не боятися робити помилки, які є природною частиною творчого процесу [6, с. 73].

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). Науковий керівник: А. М. Богуш. Київ: Видавництво, 2020. 26 с.
2. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». За заг. ред. О. В. Низковської. Тернопіль: Мандрівець, 2017. 256 с.
3. Богуш А. Мовленнєвий розвиток дітей: сутність та шляхи реалізації. Дошкільне виховання. 2020. № 6. С. 3-5.
4. Карнаух Л. П. Розвиток творчого мислення дітей дошкільного віку засобами художньої діяльності. Вісник Українсько-туркменського культурно-освітнього центру. Частина 1/10. Умань, 2017. С. 58–62.
5. Організація творчого сприймання на різних вікових рівнях: методичні рекомендації. За ред. В. О. Моляко. Київ: Педагогічна думка, 2015. 57 с.
6. Пуцанкова К. А. Організаційно-педагогічні умови формування мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку засобом цифрових технологій. Кривий Ріг, 2023. 73 с.
7. Шумейко В. Ю. Розвиток творчої уяви старших дошкільників засобом комп'ютерних ігор. Методична розробка збірки ігор. Кривий Ріг: КДПУ, 2021. 85 с.

Яцюк Діана,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Мнишенко Катерина,
доктор філософії (PhD), старший викладач
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДОШКІЛЬНИКІВ В ОБРАЗОТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Diana Yatsiuk,
master's student
Mnyshenko Kateryna,
Doctor of Philosophy (PhD), senior teacher
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)
**FEATURES OF THE FORMATION OF ARTISTIC AND AESTHETIC
COMPETENCE IN PRESCHOOLERS THROUGH ARTISTIC ACTIVITIES**

***Анотація.** У статті розглядаються аспекти розвитку художньо-естетичної компетентності у дошкільнят під час занять образотворчою діяльністю. Проаналізовано компетентнісний підхід, визначено його основні показники та складові, а також розкрито особливості формування цих компонентів у дітей віком 4-6 років.*

***Ключові слова:** компетентність, художньо-естетичне виховання, складові, образотворча діяльність.*

***Abstract.** The article examines aspects of the development of artistic and aesthetic competence in preschool children during visual arts activities. The competency-based approach is analyzed, its key indicators and components are*

identified, and the specific features of forming these components in children aged 4-6 are revealed.

Keywords: *competence, artistic and aesthetic education, components, visual arts activities.*

Постановка проблеми. Сучасна система дошкільної освіти спрямована на формування гармонійно розвиненої особистості, здатної сприймати, оцінювати та створювати прекрасне. У цьому контексті важливою складовою є художньо-естетичне виховання дітей, яке сприяє розвитку їхнього емоційного, творчого й інтелектуального потенціалу. Особливої уваги потребує формування художньо-естетичної компетентності, яка поєднує знання, уміння, цінності й досвід дитини в образотворчій діяльності.

Проте на практиці спостерігаються труднощі в організації систематичної роботи із забезпечення умов для розвитку художньо-естетичної компетентності. Виникає потреба в уточненні методик і засобів впливу на формування естетичного світогляду та художніх здібностей дошкільників.

Аналіз останніх наукових публікацій. Проблема художньо-естетичного виховання досліджувалася багатьма науковцями. Зокрема, Л. Виготський акцентував увагу на важливості естетичного виховання як основи для творчого розвитку особистості. Н. Ветлугіна підкреслювала роль мистецтва у формуванні емоційно-чуттєвого сприйняття дитини. Сучасні українські вчені, такі як Л. Калініна та О. Ляховець, зосереджують увагу на інтегративних методах навчання, які забезпечують комплексний розвиток дитини через образотворчу діяльність.

Публікації Т. Назарової та І. Євсіної вказують на важливість створення сприятливого освітнього середовища для формування художньо-естетичної компетентності. Вони наголошують на значущості використання інтерактивних та креативних методів роботи з дошкільниками.

Мета статті. Визначення особливостей формування художньо-естетичної компетентності у дошкільників під час занять образотворчою діяльністю, обґрунтування педагогічних умов, методик і засобів, які сприяють ефективному розвитку творчого потенціалу дітей.

Виклад основного матеріалу. Компетентнісний підхід набув значної популярності в сучасній освіті, зокрема й у дошкільній. Цей підхід передбачає інтегроване засвоєння знань і вмінь, що формує в дітей цілісну систему компетенцій. Це відрізняється від попереднього підходу, де кожен аспект навчання розглядався окремо. Такий підхід забезпечує виконання сучасними навчальними засобами не лише інформаційної, а й мотиваційної та розвивальної функцій.

Відповідно до положень Базового компонента дошкільної освіти, мистецько-творча компетентність визначається як здатність дитини використовувати свій художньо-естетичний потенціал для досягнення бажаних результатів у творчій діяльності. Це відбувається завдяки розвиненим емоціям і почуттям до різних видів мистецтва та вміння застосовувати мистецькі навички в повсякденному житті під час освітньої та самостійної діяльності. Результатами розвитку цієї компетентності є базові знання про види мистецтва (образотворче, музичне, театральне), формування ціннісного ставлення до

мистецтва та мистецької діяльності, а також прагнення до їх сприйняття та участі в них [1].

Одним із найефективніших засобів розвитку компетентності дитини є мистецтво, зокрема образотворче та декоративно-прикладне. Його різноманітність та унікальність здатні торкнутися душі дитини, стимулювати її творчу активність, формувати повагу до культурних цінностей, а також розвивати пізнавальні та психічні процеси.

Художньо-естетична діяльність є важливим елементом гармонійного розвитку дитини. Вона включає образотворчу діяльність, яка виконує роль джерела позитивних емоцій, таких як радість, захоплення й натхнення. Цей вид діяльності допомагає долати тривожність, напругу та почуття безпорадності, сприяючи позитивному емоційному стану.

Особливо цінним є те, що художньо-естетична діяльність дозволяє дітям самовиражатися, задовольняючи їхню потребу у творчій реалізації. Дошкільники зазвичай із великим ентузіазмом беруть участь у таких заняттях, при цьому демонструючи невелику стомлюваність. Це позитивно впливає на їхній емоційний стан, загальний психічний розвиток і сприяє всебічному становленню особистості [2].

Заняття з образотворчої діяльності відіграють важливу роль у естетичному вихованні дітей дошкільного віку. У процесі залучення дітей до цієї діяльності формуються їхні естетичні вподобання та розвиваються творчі здібності. Особливу увагу слід приділяти підтримці зацікавленості дітей, тактовному наданню допомоги та заохоченню їхніх зусиль.

Ключовою умовою для розвитку художньо-естетичної компетентності дошкільників є стимулювання їхнього образного мислення, уяви та розкриття внутрішнього потенціалу. Створення позитивної атмосфери є необхідною передумовою, яка сприяє невимушеності й оригінальності процесу творчості [2].

Щодо формування художньо-естетичних компетентностей у межах образотворчої діяльності, у дітей середнього та старшого дошкільного віку цей процес відбувається згідно з визначеними компонентами та має свої специфічні особливості. Слід зазначити, що у цьому віці результативність образотворчої діяльності, як керованої, так і самостійної, значною мірою залежить від організації умов, у яких вона здійснюється.

Грамотно організований педагогічний вплив, особливо в межах дошкільного навчального закладу, має вирішальне значення для естетичного виховання дошкільнят [2]. Завдяки такому підходу до кінця дошкільного віку у дітей формується низка показників художньо-естетичної компетентності, згрупованих за окремими компонентами.

Емоційно-чуттєвий компонент:

- Формування позитивного емоційного ставлення до навколишнього середовища та мистецьких творів. Уміння помічати і цінувати красу в природі, людях, побутових явищах. Насолода від створення власних виробів руками [3].

Пізнавальний компонент:

- Знання властивостей різних предметів і явищ навколишнього світу, а також основних видів образотворчого мистецтва (малювання, аплікація,

ліплення, декоративне мистецтво). Розуміння особливостей жанрів живопису, їхніх характеристик і засобів виразності.

- Ознайомлення з різними матеріалами, їхніми властивостями та можливостями використання.

Практичний компонент:

- Засвоєння базових навичок роботи з інструментами й обладнанням (пензлі, ножиці, серветки тощо), експериментування з різними матеріалами та їх поєднання для створення образів.

- Відтворення одного й того ж образу в різних видах образотворчої діяльності із застосуванням засобів виразності, переданням кольору, форми, пропорцій, характерних рис і настрою задуманого сюжету чи композиції.

- У малюванні: використання широкої палітри кольорів, створення сюжетних і предметних малюнків із натури, за уявою, зразком або мотивами художніх творів.

- У декоративному малюванні: застосування знайомих елементів, їхнє комбінування у різних формах, відображення особливостей українських народних ремесел.

- Оволодіння базовими техніками ліплення, створення об'ємних і рельєфних зображень із передаванням форми, розмірів і композиційної структури.

- Виконання аплікацій із сюжетним, предметним чи декоративним змістом, простих вирізувань ножицями [3].

Ціннісний компонент:

- Формування власних естетичних вподобань, оцінок та прояв художнього смаку.

Творчий компонент:

- Вияв ініціативності, самостійності та елементів творчості в процесі мистецької діяльності.

Формування усіх складових художньо-естетичної компетентності у дітей віком 4-6 років через образотворчу діяльність потребує від педагогів ретельного підходу та пошуку ефективних шляхів вирішення цього завдання [3].

Ключовою умовою, яка інтегрує всі зазначені компоненти та сприяє розвитку художньо-естетичних і творчих здібностей, є створення у дошкільному закладі сприятливого простору для розвитку творчої особистості. Це включає не лише забезпечення середовища ігровими атрибутами, художніми матеріалами та спеціальним обладнанням, але й формування позитивної емоційної атмосфери. Групове приміщення, як і весь заклад дошкільної освіти, має надихати дітей на творчість. Важливо, щоб вихователь своєю спокійною, доброзичливою поведінкою створював позитивний емоційний настрій у дітей [3].

Розвиток художньо-естетичної компетентності в образотворчій діяльності у середньому та старшому дошкільному віці має свої особливості. Діяльність дітей 4-6 років у цьому напрямку носить емоційно-творчий характер, тому важливо створювати умови, які сприятимуть сприйняттю краси навколишнього світу. Ця краса повинна зачаровувати дитину, викликати радість і захоплення, спонукати до емоційного відгуку, навчати цінувати унікальність та гармонію довкілля [2].

Естетичні почуття формуються завдяки спостереженням за навколишнім світом. Дітей слід залучати до регулярного спостереження за природою, об'єктами довкілля та людьми, звертаючи увагу на їхню красу, характерні риси, особливості будови. Це сприяє пробудженню у дітей позитивних емоцій та формуванню естетичного сприйняття [3].

Цікавою та корисною для дітей є взаємодія з творами мистецтва, особливо якщо їх супроводжує музика. У цьому процесі важливо зосередитися на стимулюванні дитячої уяви.

Сильні емоційні переживання дитини під час сприйняття об'єктів чи явищ природи стають важливим фактором, що сприяє розвитку інтересу до занять із художньої творчості. У результаті дитина відчуває радість не лише від споглядання краси навколишнього світу, але й від створення власних творів.

В образотворчій діяльності необхідно приділяти увагу формуванню зорового і тактильного сприйняття. Завдяки їм діти здатні розпізнавати такі властивості об'єктів, як форма, колір, структура, просторове розташування та розмір. Для цього можна використовувати розвивально-пізнавальні ігри, наприклад, «Чарівний мішечок», «Опиши форму», «Зайве слово» чи «Кольори веселки», а також залучати дітей до безпосереднього обстеження предметів.

У віці 4-6 років під час художньо-естетичного розвитку дошкільнят відбувається поглиблення раніше здобутих знань і вдосконалення практичних умінь та навичок. Дитина в цьому віці постає як «дослідник», який прагне зрозуміти сутність різноманітних явищ. У межах образотворчої діяльності вона намагається застосовувати свої знання та художні здібності, експериментуючи з різними способами виконання творчих завдань.

Розвиток художньо-естетичної компетентності у дітей 4-6 років має відбуватися не лише в межах образотворчої діяльності, але й через інші види дитячої активності, такі як ігрова, пізнавальна, рухова, мовленнєва тощо. Важливо, щоб цей процес був організований у природному середовищі дитячого життя. У дошкільному навчальному закладі пріоритетними формами такої діяльності є освітня робота, інтегрована в повсякденне життя (спостереження, екскурсії, самостійна творчість), а також заняття, які базуються на ігрових методах, стимулюючи дітей до прояву фізичної та творчої активності.

Висновки. Таким чином, формування художньо-естетичних компетентностей в образотворчій діяльності дошкільників ґрунтується на відповідних компонентах, які враховують вікові особливості дітей. Використання різноманітних форм організації навчального процесу сприяє ефективному засвоєнню знань, розвитку умінь і навичок, а також стимулює художньо-естетичний розвиток.

Для успішного формування всіх складових художньо-естетичної компетентності засобами образотворчої діяльності педагогам необхідно шукати оптимальні професійні підходи та методи вирішення цього завдання.

Список використаних джерел

1. Васильєва К.В., Гусєв Д.А. Народне декоративно-прикладне мистецтво як засіб залучення дошкільників до культури рідного краю. Міжнародний журнал прикладних і фундаментальних дослідів. 2015, № 10-3. С.562-565

2. Калуська Л.В. Дивокрай. Вибрані дидактико-методичні матеріали : для працівників дошкільних закладів. Ч.1. Тернопіль: Мандрівець, 2005. 320с.

3. Луцан Н.І. Декоративно-прикладне мистецтво та основи дизайну: навчальний посібник К.: Видавничий Дім «Слово», 2009. 172 с.

**Міністерство освіти і науки України
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Кафедра мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МИСТЕЦЬКОЇ
ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ
(X школа методичного досвіду)**

**Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю
м. Вінниця, 21-22 листопада 2024 року**

**Відповідальні за випуск: Старовойт Л.В.
Комп'ютерна верстка: Безкоровайна І.В.**